

Título: Memòries. Diverses entrevistes anònimes sobre la guerra civil (1936-39), antecedents i conseqüències.

Autor: Imma Tubella;Eduard Vinyamata

Fecha: 01/01/1973

Número: 0132

Vitamales
Memories

132

Home. Uns 60 anys. Nascut a l'Urgell, província de Lleida. Pagès. Va estar afiliat al Bloc Obrer i Camperol, després va passar al POUM fins anar a parar més tard al Moviment Socialista de Catalunya.

1973

Jo, he estat pagès tota la vida i he viscut en un petit poble al cor de l'Urgell. Podria explicar-vos moltes coses però crec que una de les menys conegudes i que os podria interessar més és sobre les lluites del canal d'Urgell...

En primer lloc, ens podriem situar a l'any 1932, no, 1933 practica-ment. A l'Urgell, que és una comarca que en aquella època predomi-nen més que res los cereals i los forratges... a l'estiu del 33 neix un gran descontent contra la companyia explotadora del canal... perquè aquesta companyia, que havia construït lo canal, claro, va firmar uns contractes dient que durant tota la seva concessió, que serien uns 99 anys, o 100 anys, posen en numeros rodons, la pa-

gesia de l'Urgell es comprometia a pagar en fruits i no en me-tàlic... un nové, que se l'hi deia... es a dir, de cada 9 gar-bes en tenia una la Companyia. La pagesia complia amb els seus deures però a la Companyia se l'hi veia una mala fe... Per etxem-ple, quan lo del canal d'Urgell estava en circulació, al cap d'uns 20 anys, la Companyia volia conseguir de la reina mare que els canals l'hi passés en perpetuitat a ella, o sigui, que la concessió es perdés. Aquí ja es veu que lo que volia la Companyia es volguer avasallar a la pagesia regant de l'Urgell. Però tor-nem al 33, a l'estiu. En aquestos anys quan anaven a buscar el dret de nové, triaven la millor garba, no respectaven els canos, feient malbé tots els camps trapitjant-los, es a dir, una serie de coses que donaven l'impressió de que l'Urgell, practicament, era seu i no dels pagesos. Aquell estiu del 33, era un estiu com tots... molt caluros... però a més d'això era un estiu molt agitat. Podriem dir... un poble situat al cor del Baix Urgell, que es deia Bellvis, s'en diu encare, eh?!... En aquest poble hi havia un sindicat de pagesos que s'en deia l'Unió Agraria. Aquest sindicat estava representat a tota la provincia. Era el més numerós. El seu dirigent màxim a Lleida era en Se-bastià Garsavall. Despres, aquest sindicat es va fusionar amb l'Unió de Robassaires de Catalunya.

Per iniciativa d'aquest sindicat, a Bellvis, es va demanar una reunió de tot el poble pagés i es van plantejar allí totes les anomalies que es van registrar en el canal d'Urgell. En aquesta reunió, en aquesta assemblea general, la pagesia, amb crit una-nim va dir PROU!, nosaltres no volem pagar el canon amb fruit. Volem una renovació dels contractes i volem pagar amb metàlic, amb diners... Un altre punt discutit a l'assemblea va ser el problema de la representativitat... En lo canal d'Urgell, com actualment a tots els canals d'Espanya i basant-se amb l'article 239 de la llei d'Aigües, lo verdader regant, lo pagés, no te una representativitat autèntica sinó que els carrecs es fan per mitja del vot per hectares de terra. Aleshores, es dona el cas que aplicant aquesta mesura d'administració diguessim de tots els orgens directius de les comunitats de regants estan regides sempre pels poderosos, pels quatre cacics. Posen per etxemple Un servidor que te uns deu jornals de terra, tinc simplement un vot i, en canvi, un senyor que viu amb una situació econòmica solventada que tingui 100 jornals de terra (n'hi ha molts d'aquets)

tenen 100 vots. Així, que els 4 cacics dels pobles d'Urgell sempre tenien a les seves mans lo anomenat sindicat general de regs. En aquesta assemblea, es va dir que calia dissoldre el Sindicat General de Regs i anar a la constitució d'una Comissió Central representada per cada població o, en principi, com es va fer, de que siguessin los representants dels pobles pagesos regants davant de la companyia concessionaria, los alcaldes de cada poble, perquè, hem de tenir en compte de que el al- de que el alcalde estava el·legit per vot popular, o sigui que ja era representatiu. En aquesta assemblea es va anomenar una Comissió per dirigir el conflicte. A l'últim punt es va dir que a partir de que es comencés a segar es regués tot-hon a pagar aquest dit canon a la companyia i s'anés a buscar so- litaritat per tots els pobles d'Urgell i tothom es poses al conflicte. La reacció va ser molt important. Tots els pobles d'Urgell (sempre n'hi ha que es varen destacar mes), em podem dir pobles com Torregrossa, Linyola, com Bellocaire... en defini- tiva, la totalitat es va alçar i van pendre part al conflicte. Claro, lo conflicte neix en aquest poble de Bellvis, jo no se, es podem preguntar, i... perquè neix a Bellvis aquest conflicte?, seria per dues raons. Aquest poble, es un dels termes mes nu- merosos de l'Urgell, això vol dir que l'hi afectava mes, potser, que als altres; per altre banda los generacions d'aquest poble estaven bastant preparades i ja havien fet ensatjos de reivin- dicacions a favor dels pagesos, perquè a l'any 17, a Bellvis, la meitat de la població del seu terme eren membres de l'Unió Laical de Lleida, germanes d'aquest conflicte que ara, actual- ment, se l'hi va donar solució. L'any 17, aquells pagesos ja es van aixecar i van protestar. La lluita va durar tres anys i, a l'any 20, s'els hi va donar solució. Davant de la posició d'uni- tat i lluita no van tenir cap mes solució que donar les terres a la pagesia. Això potser va ser una de les altres causes de perquè Bellvis era el centre d'atenció. Desseguida les autori- tats van portar allí forces represives. Hi havia un contingent permanent de 100 guardia civils per anar a custodiar els canos que anaven a recollir els drets del canal, el nové. Allí van desempenyar un paper importantíssim los dones, les pageses i tota la guita... Es tireven tots demunt de la garba i deien "abans de pendrens los nostres sucs, lo que es nostro, nos haveu de penare a nosaltres!!". Hi va haver intents d'encendre carros, d'apedrear a la guardia civil... però lo conflicte va tirar endavant, cada vegada mes... Un bon dia es planteja una vaga general. A la nit va sortir una proclama demanant la vaga i dient que tota la pagesia deixés de treballar en protesta con- tra la Companyia Canal. Aleshores, aquella nit al anar a fer la proclama, les forces represives van sortir a "tiro limpio". Per sort no hi van haver ferits, pero van regar de panic a to- ta la població pagesa i van tindre a detindre a tota la co- missió del conflicte que van ser empresonats a Lleida. Acte segu- guit es va anomenar una nova comissió i, a l'endemà, practica- ment tot el poble pagés estava en vaga. La tradició, en aquella època, era de que els pagesos de Lleida es vestien amb aquella calça rallada d'origen català els dies de festa... Aquell dia van abandonar tota la trilla, tot lo batre, i desde els mes joves

joves fins als mes vells, ben modats, estaven assentats tots al mitg de la plaça mentre les patrulles de la guardia civil s'estaven passejant per allà. La vaga va ser una cosa espectacular. Aleshores, aquest conflicte va tindre unes repercussions ja arrel de Catalunya. Més tard es planteja un altre qüestió. Segons es deia, la Companyia Igual per a sofocar lo problema va posar en joc 500.000.- pts., que en aquella epoca era molt are es no res. Segons les denúncies dels sindicats de rebassaires eren per coaccionar o per comprar al governador de Lleida que allavors es deia Ventós i al conceller d'Agricultura de la Generalitat de Barcelona que es deia Peremias. Jo en recordo, que en un miting organitzat pel BOC al teatre dels Camps Eliseus de Lleida, en Garsaball, president de l'Unió de Rebassaires de Lleida, va denunciar aquest fet contra el Conceller de la Generalitat i el governador de Lleida. Aleshores ja ens situem per tirar endavant, al 15 d'Agost del 33, quan en ple foc, quan el conflicte era mes fort, dins lo sindicat rebassaire, l'unió agraria, organitza un miting de solidaritat, d'apoyo, a tota la classe pagesa d'Urgell i, clar, ho fa allí on neix, a la plaça de Bellvis. El governador no permet la celebració d'aquest acte de solidaritat... En aquest miting hi prenen part Nolla, representant de l'Unió Local dels sindicats d'obres de Lleida, en Garcia Miranda, capità de la reserva del exercit, Santiago Palasí, secretari de l'Unió de Rebassaires de la provincia de Lleida i en Victor Colomer, intel·lectual, nostre, home especialitzat, coneixedor dels problemes de l'agricultura catalana i concretament de la lleidatana. Pero això no esta autoritzat pel governador i aquesta gent ha de vindre pels camins per contes de la carretera, arribant allà al poble en mitg d'una agitació molt gran. En el moment que es posen a parlar, surt la guardia civil i a culatras "limpio" fa disoldre la manifestació... Ells es queden allí parlen i es crea un clima de molta agitació. Això vol dir que lo moviment a l'Urgell cada dia era mes fort... i van passant els dies, la gran majoria s'ha negat a pagar i reclamen unes negociacions i que siguin ateses les seves reivindicacions. Passa un periode de temps i aleshores lo govern de la Generalitat de Catalunya pren part a la qüestió i el problema queda solventat a favor del pagés. A l'Urgell, despres de les negociacions, s'abolix lo dret de canon i queda concertat a 11.- pts. per jornal que havien de pagar en metàl·lic... això anira evolucionant i tindra sempre una relació amb el preu del blat. Si el blat augmentava, proporcionablement seria augmentat el dret de l'aigua i el dret de canon. Per altre part, la representació, era disolt lo Sindicat General de Recs i s'anomenava una Junta representativa del poble pagés. Així va quedar tranquil l'Urgell amb una victòria a favor nostre. M'he deixat una cosa molt important, es de que, abans de establir negociacions i for-se el conflicte seu, el govern de la Generalitat de Catalunya ja s'ha produït una crisi al govern respecte a aquest conflicte. En Peremias, conceller d'Agricultura es substituït per en Joan Comorera i a Lleida capital ha caigut també lo governador Ventós. Així, doncs, l'Urgell torna a la tranquil·litat, la pagesia sap

valorar lo important que és l'aigua i el paper eficaç que acompanya dins l'agricultura... Però, hem de reconèixer, de que es el gran desenvolupament de l'agricultura i també la pagesia està molt contenta perquè veu que gràcies al seu esforç reivindicatiu s'ha fet justícia i perquè sap apreciar altament lo que son els seus canals. Hem de fer constar que l'Estat no ha donat mai ni cinc cèntims per fer millors els canals d'Urgell, o sigui, que son exclusivament de la pagesia perquè van ser obra d'una societat privada i els pagesos, o sigui els nostres pares, els nostres padrins i nosaltres mateixos hem anat contribuint fins a pagar los millons que van costar. Ara bé, va vindre lo periodo de la guerra civil, tots els canals van sofrir desperfectes, etc....coses de la guerra... Després d'aquesta, mes o menys es va continuar aplicant la mateixa tònica dels acords que va pendre la Generalitat de Catalunya... pero un bon dia, mes tard, es va crear una Comissió Central que no es altre cosa que el guardaesquenes de la Companyia concessionaria. Va ser creada d'acord amb els càrrecs de cada poble. Aquesta Junta central administradora de les aigües d'Urgell seguira a l'anomenat Sindicat General de Recs, allà on aplicant aquest sistema de votació lo veritable pagès petit no tenia de cap mena accés a l'administració dels canals d'Urgell. La companyia, aleshores, abusa un altre vegada de la pagesia. No respecta el contracte del dret de canon i de l'alça del nivell de vida. En el temps de manca de blat fixaven uns preus exorbitants que no responien a la realitat, a la part proporcional que es va acordar. Ells, aïen en resposta a això: oh!, es que al nostre país hi ha dos preus, que es lo preu oficial que esta controlat per l'Estat i el preu d'estraperlo, de mercat negre. Un kilo de blat, l'Estat lo te tasat a 2'50, esta controlat pel Servei Nacional de Cereals, la pagesia ha d'entregar tots els cupos i tot lo blat en aquest preu, clar, hem d'acceptar que també algun pagès feia l'estraperlo, però aquell era castigat fort...

Al mercat negre, el blat, anava a 10 i 12 pts. i, aleshores la companyia es basava no en el preu oficial de l'Estat sino en les 10 pts. del mercat negre... Per això, la companyia anava contre les lleis mateixes de l'Estat... En tota aquesta època es va abusar molt... hi varen haver protestes, però aïllades que mai varen poguer "crajar". Aquesta eeeee situació va durar fins que se l'hi va acabar la concessió a la companyia. llavors ens trovavem amb el problema de si serien nostros els canals d'Urgell al complir los 100 anys, els 99 anys de concessió. Seran de l'Estat?, continuaran sen de la companyia?, I per fi s'ha donat de que los canals son d'el país... Son del país i l'Urgell ho va acceptar amb molt de goigs... Tots aquells esforços de les generacions passades... son del país... llavors es va anomenar un Concell d'Administració i un organisme directiu. Lo Sindicat de Recs. Aquesta administració es de lo mes primitiu:

El problema es la Llei d'aigües vigent, no pel canal d'Urgell sinò per tots els canals del país i mes concretament el pro-

blena està en aquell article 239 que diu que no s'accepta el vot individual sinó el vot per hectàrees. És a dir, jo crec que aquest problema es el problema clau, doncs, el veritable pagès regant no està representat i per tant no te poder de decisió.

La solució seria que la pagesia d'Urgell tindria de tenir accés a l'administració, per defensar els seus propis interessos amb drets d'igualtat. Cada pagès regant, un vot.

Etot això en quan a una comarca i a un agent molt determinada ... En general, un dels problemes més candents que va tindre la pagesia catalana és la llei de contractes de conreu que és va plantejar la Generalitat, el govern català. Aquesta llei recollia les aspiracions de la rebassada catalana. La distribució de la terra a Catalunya era abans bastant caciquil, en aquest període està més repartida; llavors, la majoria de pagesos treballaven a mitges i al ters. Aquesta llei, volia re-formar el camp. Per exemple, un mitger i aquesta llei del 25%. Mitger vol dir que l'amo posava la terra i pagava los gastos de l'Estat i lo rebassaire, un mitger, hi posava la força de treball. A l'hora de recollir la collita, la meitat per tu, la meitat per mi. Aquesta llei atribueix un 25% sobre això a favor del rebassaire. És a dir, si havia 100 munts de blat, 100 sacs, en treien 25 sacs i, del que quedava s'ho partien. Això no era ben bé un 25%, sino un 12'5%. Aquest 25% era una mena de recompensa pel rebassaire...

Aleshores, a Catalunya hi havia el sindicat de Sant Isidre, influenciat plenament per la Lliga. El president del sindicat, llavors era en Cirera i Voltà. Aquest sindicat representava al latifundisme català. Aquest noi es varen poguer pahi aquesta llei doncs la consideraven molt revolucionaria i total no ho era tant. Degut a aquesta llei, la minoria representada per la Lliga (llavors la majoria la tenia l'Esquerra Republicana d'en Companys) es retira del Parlament Català. Mentres succeïen aquestes coses es produeixen unas eleccions, les del 33, on es va donar el cas que a Madrid varen guanyar los dretes i, a Catalunya los esquerres de Companys. El govern, doncs, tira endavant la llei. En aquest moments, es clar, aquesta llei s'oposava a la constitució de la republica a pesar que Catalunya tingués la seva autonomia, el seu estatut, los lleis tenien de ser supervisades pel Tribunal de Garanties Constitucionals de Madrid. Aquest tribunal sempre té l'influencia del govern central. Al guanyar los dretes, clar, tenia una influencia de dretes. La llei com que estava en contra dels amos, es rubutjada. Abans de que el tribunal dongués cap resposta pero, la Lliga i els amos de l'Institut de Sant Isidre, es concentren davant dels ministeris de Madrid per protestar contra el Parlament Català. Llavors és quan les organitzacions obreres madrilenyes es solidaritzen amb els pagesos rebassaires catalans i organitzen una vega i una manifestació a l'arribada dels de la Lliga a Madrid i llençan la consigna "Ni pa ni sal pels terratinents catalans". El problema aquest es posava molt tivant, fins que arriba el sis d'Octubre. La Generalitat

vol tirar endavant, los altres que no, els pagesos retiren el seu tan per cent, els amos els porten als tribunals, hi ha txocs amb la guardia civil a Barcelona... Hi ha un governador que és porta molt malament amb els rebassaires, que fa el joc als amos i en fi, hi ha una infinitat de txocs, de lluites, obreres i camperoles i de coses, fins que amb aquell caliu, s'arriba a l'enfrontament del govern de Catalunya i el govern Central, es a dir, una insurrecció. Això es ja el 6 d'Octubre del 34. Ja, els obrers de Barcelona estaven sublevats i, en Batet, capità general de la IV Regió, llença la tropa al carrer en nom del govern Central i taponen totes les entrades de Barcelona, quan en Companys, president de la Generalitat per la radio demanava a tota la rebassada catalana que anés a ajudar als obrers de Barcelona. Al·lo fa que el conflicte fracassi. El Govern de Catalunya queda empresonat, es discuteix tot això del Tribunal de Garanties i les lleis catalanes. Condemnen al Govern, es pot escapar en Dencís, conceller de l'Interior, i el cap de policia de Barcelona, en Badia. Aleshores venen les eleccions del 16 de febrer i es fa Front Popular. El Front Popular, guanya d'una manera aplastant en tot el territori espanyol i, aleshores tornen a posar en vigència la llei.

Es torna a obrir el Parlament Català, torna a funcionar el govern, es fan al·lavors uns tribunals mixtes i es torna a fer funcionar la llei. La situació es va calmant, la Lliga catalana està a la oposició, torna formalment al Parlament català i tot marxa normal... Però, un bon dia, estalla esclata la guerra.

Aquí es veu que l'enfrontament entre el govern de Madrid i el govern de Catalunya ve, en gran part, produït per la Llei de Contractes de Conreu.

La pagesia té una tradició a Catalunya molt diferent a la del resto d'Espanya. La pagesia catalana és conservadora i semi-burguesa per naturalesa. A Catalunya, la revolució agrària la va sapiguer fer al seu temps. Totes aquestes lluites rebassaires que remonten de molts anys, varen reportar que, a Catalunya, la terra fos més repartida i que aquells grans "cortijos" andalusos que també hi eren aquí, també els comtats i tot això, l'esforç dels nostres pares i dels nostres padrins va fer que s'anes desintegrant aquest sistema feudal, caciquil·li, i la terra es repartir més aleshores a Catalunya. Ens trovem que per humilitat que sigui, no ens trovem cap pagès que tingui poc o molta terra, cosa que a Andalússia o a Extremadura un o dos pobles sencers son d'un sol amo. Aquí passa al contrari, en un poble troves que un té una hectàrea, l'altre tres, l'altre deu... la terra està repartida.

Això vol dir que ha fet una mena de revolució burgesa al camp, s'enten, eh?, cosa que a Espanya el caciquisme encara viu. A la mateixa manera que aconseguix això el pagès català, es fa conservador, aburguesat, vol conservar a tot trance el tros de terra pel que ha lluitat i que es ben seu, no?. Per exemple, aquestes terres de l'Unió Lligal eren del feudalisme, no?!, i les varen donar als camperols més pobres, de terres petites.

.../..

Per exemple aquestes terres quan un pagès sen: "La terra per qui la treballa", no respon a la seva realitat perquè la poca terra que té ja és seva, no l'hi ha vingut del cel, sino que l'ha aconseguida amb el seu esforç reivindicatiu.

Això fa que és conservador, pero, al mateix temps ha sapigut ser defensor dels seus drets en tots els moments.

Llavors, políticament estava molt influenciat per l'Esquerra Republicana. En Compents, tenia forces a la ciutat, però les forces importants les tenia al camp. Tota aquesta mitjana pagesa era adicte a l'Esquerra, salvo els que estaven en els partits. A Lleida, el Bloc Obrer i Camperol, tenia una influència bàrbara dins del camp. Podrien dir, que a Lleida elBOC, dominava el Sindicat de l'Unió Agraria, que després és va unir a l'Unió de Rebassaires. Grups com l'Unió Socialista de Catalunya, també tenien força influència, encara que no gaire comparada amb els altres. Llavors, el Partit Comunista de Catalunya encara no contava res, encara no era conegut. La CNT tenia alguns grups, pocs, perquè tenia un sistema d'actuar molt radical que no agradava gaire a la gent del camp. La CNT tenia més influència a les grans capitals, entre els obrers industrials. Al campl'Unió de Rebassaires....

Aquestes, en termes generals son les característiques del camp català...aquell que vol aplicar mitjans radicals va molt equivocat. S'ha de sapiguer actuar amb molt tacte....

& Durant la guerra, la CNT, va tenir un gros fracàs amb les collectivitzacions. El pagès català és mes individual, la col·lectivitat no l'accepta, massa lligat... Potser es un prejudici que tenim molt gros, eh?, pero aquesta es la realitat. En canvi, la cooperació si l'accepta, i molt!

VINDATA
MEMORIES

Hone. 70 anys. Nescut al baix Empordà. De professió com-
fiter. Va pertoneixer a les Joventuts Nacionalistes Repu-
blicanes i després, a l'Esquerra Republicana de Catalunya.

1973

Be, jo puc dir, per exemple, que a l'any 1917 estava a Telègrafos a La Bisbal. Havia pensat ser telegrafista. Precisament en aquest any 17 hi va haver mal estar en tota la nació degut a la guerra del Marroc i a la política que seguia la monarquia i els partits dominants, que actuaven en un sentit de cacic. Això va motivar que els parlamentaris catalans protestessin d'aquella situació, del desastre marroquí etc...etc... i aquests desastres tan grossos van ser els que els van decidir a organitzar una assemblea de parlamentaris. Això va motivar també, que el govern central, vaja, el el govern de la monarquia decretés l'estat de guerra a tot el país. A Telègrafos, com és natural, van posar servei permanent, o sigui que van fer venir la guàrdia civil allà i en fi, estava controlat totalment per la força pública. va resultar, que això va succeir el 14, 15 i 16 d'Agost, o sigui, per la festa Major local. Jo llavors, tenia 17 anys, 16 ó 17 anys, i és clar, la festa no és va suspendre, perquè la joventut no estava per romanços. La festa és va ~~suspendre~~ fer, però....el que no va fer festa vaig ser jo, perquè en tenia d'estar allà tencat...ens portaven el menjà des de fora i tot...en fi, havia de fer vida a dintre de l'oficina de telègrafos. Naturalment, jo des del balcó veia passar als joves, als meus companys i amics de tota la vida, ben mudats i arreglats, i em deien: Anem a ballar! que no vindràs?....Tot això en va preparar molt a fondo...encara que sigui una mica absurd, total per una festa major...i be, potser perquè venia marcat per la política que seguia el meu pare, perquè el meu pare, en pau descansi, havia estat republicà, concejal dos o tres vegades, era de l'antiga unió republicana Federal i tot això. Jo llavors ja militava a les Joventuts Nacionalistes Republicanes. Això va motivar, es clar, a lo que dic, que ~~degut~~ al meu estat d'ànim, que ja protestava de les coses que és feient, eh? en sentit polític i social eh?...Vaig dir: tu, empleat de l'Estat? de cap manera!!! deixem-ho corre!!! ...i em vaig posar a fer l'ofici que feia el meu pare i que ja havia fet el meu avi: de confiter. Be, el cambi va ser tramencat eh?... Es clar, naturalment, posat a fer de confiter, a mi em convenia més anar a treballar fora, perquè al costat del meu pare...ja ho sabem com son els pares... no haguessim anat bé. Bueno, jo vaig demanar que em deixessin anar a treballar fora i no vaig lograr...vaig anar-me formant, diguessim professionalment però sempre amb aquesta inquietud de la cosa ideològica, de la cosa política... no se perquè tenia com una cosa a la sang que s'en enduia. Jo, amb els companys de treball i tot això, sempre vaig anar treballant i mirant... i llavors era una mica difícil perquè hi havia molts pocs joves que tinguessin una mica de formació, una mica d'idea de lluita, de volguer que el país progressés, de treballar no per un, sinó de treballar per tots. Per sentir-se humans, per sentir-se generosos, això costava... llavors costava molt de fer-se entendre. Però, es clar,

jo, per aquest bullir a la sang que tenia, no m'en podia estar i més d'una vegada en va portar disgustos eh?inclus de vegades, al-
 gún company de treball en marginava i tot això...eh? però, es clar,
 quan jo tenia un moment mirava d'explicar-li que no hi havia perquè
 doncs realment, la veritat pura i neta no està en possessió de nin-
 gué eh? Jo opinava així però respectava que ell opinés el contrari,
 no per això en tenia de marginar. Això era a l'any 1917, 1918.
 Aleshores, ja hi havia la guerra europea. La Guerra Europea va co-
 mençar el 1914 i va acabar el 1918. Una de les coses que la guerra
 va portar, van ser els dos bandos: els germanòfils i els francòfils.
 No cal dir que jo era dels segons. Recordo, que quan es va firmar
 l'armistici, jo havia vingut a passar uns dies a La Bisbal. En re-
 cordo que en va ferar molt a fondo. Vaig sentir una immen-sa joia
 al veure que La Bisbal havia reaccionat, però, naturalment tot a-
 quet temps jo havia estat fora. Quan vaig tornar, ja casi s'en
 havia oblidat i esborrat l'ambient d'aquí, en lo que fa respete a
 la guerra, a la guerra europea. I vaig tenir la gran sorpresa, la
 gran il.lusió... aquí a La Bisbal hi havia passat un carrilet, el
 tren petit... doncs, la gran satisfacció va ser ^{que} el carrilet porta-
 va el correu des de l'assà. La premsa arribava aquí a les 11, a
 les 12...mai es sabia segur, perquè lo que diuen, aquests carrilets
 marxen quan volen i arriben quan poden....be i, ja el dia abans, es
 va organitzar una manifestació, però lo bonic del cas és que va ser
 espontànea!!! no la va organitzar ningú, encara que es clar, els
 capdeventers polítics d'aquí feien propaganda en el sentit... per-
 sonal... no dins de la societat i tot això... Aquí hi haviem don-
 societats que eren les que predominaven, que eren l'Escut Emporità
 Centre catalanista i l'Ateneu Pi i Margall, que era el Centre Re-
 publicà Federal, en el qual jo perteneixia. Però bueno, no va
 ser autoritzat oficialment per cap entitat d'aquestes, va ser
 una cosa totalment espontanea hi hi havia una aglomeració... bueno,
 diem-ho així, una aglomeració que pot donar un poble com La Bis-
 bal a l'estació del Carrilet... La gent s'anava animant de tal
 manera... que jo no se ni com va ser que varem sortir uns amb
 banderes i tot... Bueno, es pot dir que tota La Bisbal estava
 esperant la premsa... això a mi en va agradar molt, en va entu-
 siasmar de tal manera que quan després vaig anar a treballar a
 fora no feia més que explicar aquestes coses.
 Aquets episodis varen frapar fondo a dins de l'esperit de molts
 que no havien sentit mai res... i entre aquets fets i gent com jo
 i com en Ventura Casadevall, que en pau descansi, feiem prosèlits
 a la nostra manera... i això va anar creixent. Quan els fets de
 Prats de Motlló... els coneixeu, eh?... En Francesc Macià era
 coronel d'enginyers de l'Exercit, i quan van passar aquells
 fets en que varen cremar el Cu-Cut, aquella revista catalana
 a Barcelona, es va indignar tan l'home que va rompre el sabre i es
 va deixar de militar... va començar a fer propaganda a favor del
 poble i a favor de Catalunya i de tot lo que Catalunya significa
 a través dels segles o sigui que, ell, desde l'exili junt amb
 un altre company varen mirar de localitzar individus per organitzar
 una força. D'aquí va neixer lo de Prats de Motlló. Quan lo de
 Prats de Motlló, aquí a La Bisbal, varem un grup, molt pocs...

.../...

però molt decidits i molt convençuts. Esperàvem ordres però no varen venir mai... l'asunto va fracassar...
D'aquí ja passem a n'el 1929 i 1930 que és quan es va organitzar l'Esquerra Republicana de Catalunya. L'Esquerra, estava constituïda per diferents rames polítiques. Hi havien federals, hi havien republicans unitaris, separatistes, anarco-sindicalistes, sobre tot dels del "grup dels trenta", aquells que es varen separar de la C.N.T. ... bueno, no es varen separar, simplement no varen volguer seguir la política dels Durruti i aquests. Be, es va constituir l'Esquerra. Va ser una organització, que encara que fos heterogènea, va tenir una força tremenda degut a les simpaties que va portar el gest d'en Macià.... A més, entre els diferents grups aquests que estaven pels vols de l'Esquerra hi havia el Noi del Sucre, en Barrera, en Peiró, en Pestània.... Tots aquests, no es que militessin en l'Esquerra, però la varen veure amb tanta simpatia i eren gent que tenien tanta influència davant de la classe obrera... ells, encara que no parlessin en els mitings ni en cap acte de l'Esquerra, s'hi deixaven veure... Per exemple... acabat un acte, en Pestània sortia de darrera del escenari i anava a sol·licitar a n'en Companys, o a n'en Macià... en fi... això el públic ho veia, i els hi simpatitzava tan que va ser el que va fer que l'Esquerra agafés aquesta força extraordinària. Ara bé, com sempre passa, hi ha els agents provocadors, hi ha els aprofitats, hi ha una serie de indesitjables que vanem mirar sempre de desfer aquella obra que hagués pogut ser la gran solució del poble català i inclús d'Espanya, si hi hagués hagut la comprensió necessaria per part dels republicans espanyols...!!! perquè hem de dir la veritat, jo, com a republicà de tota la vida, vaig tenir un desengany molt gròs, quan després del Pacte de San Sebastià, que era una cosa que havia quedat completament concretada i acceptada per a tots, després, quan va venir l'hora de la veritat, la hora de votar l'Estatut, bé l'estatut, l'hora de donar les llibertats a Catalunya, només hi trobàven peros i coses Això va produir un malestar... és lo que passa. O sigui que l'esquerra podia haver fet i el temps que va poder actuar o sigui que no l'hi van posar bastons a les rodes ho va fer, una gran feina. Ara bé, després va venir allò dels interessos creats, per part de la Lliga eh? i també per part d'altres organismes. Jo recordo, que en unes eleccions... ara no m'en recordaré de la data exacta... Be, en unes eleccions al parlament català, les segones, les primeres no, les segones, a uns quans joves de l'Ateneu Pi i Margall ens van dir des de dalt, des de Barcelona, en Pi i Sunyer, en Barrera, en Companys, en Casanoves etc... de crear un grup aquí, lo que nosaltres en deiem una orquesta, perquè com que eren tan sol·licitats a tot arreu no es cansessin tan. El cas és que bueno, si si ens varem decidir i..... ens dividien i ens feien anar per exemple, un amb en Santaló, que havia estat diputat i fins i tot ministre de la república.... l'altre amb en Casademont, que era de Pineda de Mar... i en fi, ens repartien així... encara que jo, d'intel·lectual o d'orador no n'he tingut mai res, però.... degut a la gran voluntat i a lo que sentia tan fort, aquella idea eh? amb vaig atrevir i

ho vaig fer. Recordo, que un d'aquests mitings, va ser a Santa Cristina d'Aro. Per aquell temps, la F.A.I. anava a perturbar tots els actes de l'Esquerra, i en canvi, els de la Lliga no els perturbava mai... Vaja, que jo sàpiga no n'havien perturbat mai ni un... Això és molt sintomàtic i més amb lo que ara us explicaré...

El cas és que varen intentar perturbar aquest miting de Santa Cristina d'Aro, aquest miting nostre, i més concretament, quan vaig rompre el foc jo, que és el que vaig parlar primer perquè era el que estava menys preparat.... Però no s'en van sortir, perquè en aquest districte d'aquí La Bisbal, era difícil perturbar res de l'Esquerra perquè la gent era decidida i estava convençuda i hi havia força per evitar-ho... i és va evitar. Ells ho varen intentar, varen fer uns crits, res, varen intentar que s'hagués de suspendre l'acte, però no és va suspendre, al contrari!!! Els perturbadors, van ser trets del local i.... a la violència!!!!... les coses com siguin, però és que no hi havia cap altre cosa a fer... quan jo parlava, al sentir aquells crits de fora, fora, fora!!! vaig lograr un moment de quietud i vaig dir: Si sou civilitzats, si sou persones com cal, esperen al final de l'acte i nosaltres admitemen controversia, però no perturbeu, perquè això és una cosa incorrecta...!!! ... Però ells varen continuar... Es clar, els del públic partidaris nostres, es varen indignar tan, que varen començar a repartir estopa, i grapada a l'un i grapada a l'altre... i al carrer... Es va acabar l'acte, amb un entusiasme tremend, varen sortir, i és clar, com que eren més de les dotze de la nit ja no podien fer altre cosa i ens varen repartir, els de La Bisbal, a La Bisbal, els de Girona etc... Recordo que els de La Bisbal quan varen ser en un punt en la carretera que va de Sta. Cristina a Platja d'Aro en una cuneta varen veure que hi havia hagut un accident, era un sidecar tombat fet a trossos... molt mal parat... hi havia gent i: tú, que passa?, oh!, s'han fet mal i els han portat a Palanós ferits... Bueno, jo llavors dic als meus companys: mireu, en aquest sidecar hi anaven aquells de la FAI, perquè jo els havia vist arribar. El que portava el sidecar era un de Palanós que capitanejava a uns quants de per allà a la comarca i és deia... és deia ... ara no recordo... és igual...

Bé el cas es que, miran per allà vaig trovar un paquet mitg desfet, es clar, amb les tanborelles que va fer... era un paquet de manifestos a... a favor de la Lliga catalana!!!! Això, poc que vull creure que ningú ho hagués posat allà... Això ja l'hi portaven aquesta gent... Ara, jo no puc garantir res més que lo que jo vaig veure... oh?...

Bé, el cas es que aquelles eleccions de que abans parlavem al Parlament català les va tornar a guenyar l'Esquerra ... però llavors ja va començar el mal estar... Es a dir, coses que faltaven per a completar l'Estatut, per exemple, ara no recordo si era la qüestió d'ordre públic, o la qüestió cultural, ... no ho recordo. D'aquí ja va venir el 6 d'Octubre... és clar, jo us parlaré de La Bisbal... Aquí és respirava l'ambient ja dos o tres dies abans... que passarà?... què passarà...? Hi va haver aquella manifestació del Sindicat de San Isidro a Madrid. Aquest sindicat estava oposat

als rebassaires...i degut a això, va ser quan en Companys, va proclamar l'Estat Català dintre de la República Federal Espanyola...Aleshores, el meu pare era alcalde, i estava precisament amb un mal estar tremendo perquè la C.N.T. i la P.A.I. ja volien fer de les seves, però de moment no s'atrevien, perquè tenien por de que l'alcalde fes sortir les forces de l'ordre públic... En feien gracia, ells volien fer coses, però al mateix temps, que els hi donés in garanties de que no els hi passaria res. Jo recordo que estava en el despaix del alcalde discutint aquest asunto amb gent, representants de la C.N.T.-P.A.I i del P.O.U.H...i ells, violents i...la llista!!!!...volem fer feina!!!!...feina!!!! volien anar a matar a no sé qui...i...bueno, és clar, el cas és que mentres passava això, va entrar un grup al despaix, del Partit Nacionalista, o sigui de Nosaltres Sols, que eren, res, cinc o sis, però esverats i exoltadíssims...Ei!!! ja està!!!!...l'Estat català alcalde!!! l'Estat Català!!!!...i és veu que portaven una bandera de l'estrella solitaria amagada. En mitg de tot aquell lio va entrar en Ventura Casadevall... Nosaltres, allà dins, no ens varen enterar de que la ràdio hagués dit res...lo que volien, de moment, era frenar a aquella gent, perquè no fotessin disparats.... Bé, llavors, entra en Casadevall que havia escoltat la ràdio i diu: Alto! El president ha dit aquestes paraules textuals, perquè jo les acabo de sentir: "l'estat català, dintre de la República Federal Espanyola"... Eh!!!que si, que no!!!!... Mentre durava aquesta discussió, un d'aquests del Partit Nacionalista "Nosaltres Sols" va arrencar la bandera republicana del balcó de l'Ajuntament i hi va col·locar la de l'estrella solitaria. Bueno, llavors hi va haver diferents actes d'intents de violència, però el cas és que no va passar res...que no va passar res...l'única cosa que va passar però sense cap violència, és que se va seguir al peu de la lletra la consigna del president de la Generalitat de que és substituït als alcaldes de dretes de tots els pobles, per alcaldes d'Esquerra Republicana, d'Acció Catalana o de l'Unió Socialista de Catalunya etc... Aquí, al cap de partit de La Bisbal, és va donar el cas de que tots els ajuntaments eren de l'esquerra menys el de Vulpellach. Jo vaig ser el que m'en vaig encarregar d'arreglar aquest asunto, però sense cap violència i sense res, l'home ho va entendre perfectament...El cas és que del 6 d'Octubre ja en sabeu el final...hi va haver una serie de empresonaments que feia fredat... aquí a La Bisbal matei n'hi varen haver uns quants, potser 25 ò 30...entre aquests, hi havia tot l'Ajuntament d'esquerra...als catalanistes de dreta no els van pas agafar...A mi em van marejar molt, però aquella no en varen agafar...en cambi...en cambi... ara, amb els nacionals, em varen tenir cap a onze mesos a la pressó provincial de Girona i llavors en va sortir aquesta denuncia del 6 d'Octubre de l'any 1934...però vaig explicar al jutge que jo havia actuat d'acord amb les consignes d'un govern instituit legalment...i en aquest sentit no em va passar res...

Al iniciar-se la guerra, aquí, desseguida és va formar un grup de voluntaris que varen ingressar en la columna Macià- Companys.

Aquests varen ser destinats al Front d'Aragó...concretament, al lloc que varen estar nés temps va ser a Alcañiz i després, això és va anar militaritzant de tal forma... Jo que volia i procurava el govern central és de que és desfessin els grups polítics...volia formar un exercit completament regular...però, és clar...lo que passava sempre...quan sortia un ordre d'aquest, els partits republicans des de la dreta fins a la esquerra passant pel centro, tots complien, perque lo que volien és que és salvés la República... ah! però mentres ho complien els partits republicans, els comunistes, tan si eren del partit oficial, com del P.O.U.M., com de la F.A.I, aquests, no en volien saber res de res i és quedaven igual, de manera que això va fer mal. En l'asunto de la guerra estic molt d'acord amb unes paraules que va dir l'Indalecio Prieto, del PSOE, llavors ministre de la República, als primers dies d'aquesta. Va dir, que si voliem salvar la República, aquesta guerra no podia durar més de quinze dies. Si bé durant quinze dies aquesta guerra era una guerra purament política, perque, per cada polític que tenien los dretes, la República en tenia cent, si passaven aquests quinze dies és convertiria en una guerra totalment militar i la cosa aniria al revés, per cada militar que tenien nosaltres, ells en tenien cent... Al meu entendre, aquesta guerra s'hagués pogut guanyar de sobres si no hi hagués hagut aquesta cosa de la F.A.I, del POUM, aquest interès tan desenfrenat de volguer inscriure carnets...de poguer dir, nosaltres en tenim tans, vosaltres quans... això va ser un disbarat dels més grossos... al revés de lo que varen fer nosaltres... l'Esquerra Republicana, quan va esclatar això, immediatament...!!! però immediatament eh? va tancar les portes d'entrada i va obrir les de sortida... Mois! això està així...aquí no entra ningú més dels que ja som...ara be!... el que sigui covard, el que sigui pusil·lèn, el que no estigui convençut o en fi...ell sabrà el perquè...i vulgui sortir, les portes de sortida estant obertes de bat a bat...no s'en va anar ningú ... ara, tampoc va entrar ningú... Aquesta desorganització va ser la que va fer fracassar l'asunto... Aquí a La Bisbal, a part de lo dels carnets, no escoltàven cap consigna dels governs, ni de Catalunya ni de la República. Quan el ministre de defensa espanyol i el conceller de defensa de la Generalitat (en Tarradellas llavors, en sembla) varen decretar la mobilització per quintes per fer l'exercit regular. Això els primers dies ja eh?! perque ja veïem a venir el desastre que varen provocar aquesta gent tirant cada un pel cantó que volien... Dons, quan varen la movilització per quintes i varen dir que es presentessin als respectius ajuntaments, es varen presentar tots! Al menys aquí a La Bisbal. Ara bè... a l'hora de marxar... uns s'havien d'anar a presentar a Barcelona, altres a Girona, altres a Figueres... com que la F.A.I. havia collectivitzat el transport, no hi va haver manera de que cedisin un cotxe, un autobus, un taxi... res! Perque aquets xicots es poguessin incorporar...

../..

Tot això és una pèrdua de temps tremenda... i a més si tenim en compte les paraules d'en Prieto. No vull dir que amb totes les coses estés d'acord amb ell però vaig trobar que estava acertadíssim al dir que la guerra s'havia de guanyar amb quinze dies... tot això era una gran pèrdua de temps... a més a més... aquesta eufòria de fer primer la revolució si ja estàvem al mitg d'una guerra que ~~per-~~diem... Primer, jo entenc, que s'havia de guanyar la guerra, després fer la revolució. És veritat o no?

Quan va venir la mobilització, jo tenia trenta tres anys, o sigui que era de la quinta del 24... en el cuadro de inutilitats militars hi havia la de l'hernia... jo, resultava inútil o serveis auxiliars. A mi no m'interessava això, perquè jo havia donat molt la cara a-bans i durant la guerra i no volia que ningú és pensés que era un camuflat... Així és que m'en vaig anar a Girona i em vaig fer operar, perquè quan fos l'hora, fos útil total. Em va tocar en el Segre, a la 16 divisió, a la 149 Brigada. En aquesta brigada tots eren de la FAI, però de la FAI del centre, de les "ars" blanques"... s'havia organitzat a Madrid per pastissers, flaquers, etc... en fi, per tot el que remena farina... Ara bé, jo, diguent la veritat, perquè a mi sempre m'ha agradat fer sonar la veritat... sentia que explicaven moltes barbaritats... hi havia un malaguany pur, m'en recordaré tota la vida, que explicava les coses que havien fet a Màlaga... varen entrar en un convent de monges i van fer lo que havia predicat en Lerroux: "Entrada en los conventos, levantad el velo de las novicias i elevadlas a la categoria de madres"... i aquest que explicava això, dit per ell mateix, quan va haver abusat d'una monja, va agafar la bayoneta i apa, assassinada... barbaritats d'aquelles que a mi no em caben al cap... però bueno, lo que deia de la veritat... a part d'aquest malaguany, vaig trobar, que aquests xicots de la FAI de Madrid eren uns bons companys que amb mi és varen portar molt bé, sapiguen que jo no compartia la seva ideologia... tan és així que a mi em deien "el republicano catalán"... però en van tenir tota classe d'atencions... jo estava completament aïllat en el sentit ideològic, però en quan a companyerisme no hi ha hagut amics millors que aquells...

Uinamala
Memories

132

Home. 60 anys. Nascut a Barcelona ciutat.
Pertencixent al ram textil, obrer. va perteneixer al Bloc Obrer i Camperol, mes endavant va ser del POUM, quan aquest va absorbir al BOC. La seva vida politica comença als 15 anys.

1973

La dictadura de Primo de Rivera i l'establiment de la dictadura d'en Berenguer, que eren els últims colapsos de la monarquia, van contribuir a la gran fermentació política que, en aquells moments hi havia a Catalunya, sobre tot dins de la petita burgesia, l'artesanat, els pagesos i la classe treballadora. Això va fer que en aquestes circumstàncies, doncs, molta joventut, de la qual jo formava part, va començar a pendre consciència de la situació... Van ser molts els joves d'aquella època que ens varem anar incorporant a una lluita que feia temps que s'havia produït però que cada vegada es posava més de manifest... Aquesta lluita que va fer possible l'aboliment definitiu de la monarquia i la proclamació de la República el 14 d'Abril de 1931, que es proclamà aquí a Catalunya primer i després al resta del país. Aquestes varen ser les motivacions per les quals, molta joventut d'aquella època varen anar prenent consciència política...

Aquí, les forces predominants al nostre país eren molt marcades, molt clares... Per una banda l'Esquerra de Catalunya i els partits d'un nacionalisme més o menys marcat que arrastraven una gran massa, desde el punt de vista polític... i després hi havia la força sindical de la CNT que desde el punt de vista reivindicatiu i de lluita obrera, és el que dominava, però d'una manera clara i molt marcada a tot el país. L'UOE, aquí tenia molt poca força, el partit comunista era pràcticament inexistent i, el partit Socialista era un grupuscle petitíssim, sense cap mena d'influència política. Aquí faltava, indiscutiblement, una força obrera..., revolucionària, que fos capaç de donar un contingut polític a tot aquest fenomen revolucionari que existia en el país.

En aquella època, hi havia la Federació Comunista Ibèrica, que va ser expulsada precisament del si de la III Internacional i va ser la base sobre la qual es va crear el Bloc Obrer i Camperol, del qual, jo, en vaig incorporar quan encara estava al carrer del Vint-i-nou sis. Va ser el primer local en serio que varem tenir. Jo allavors, tenia 15 anys. El Bloc Obrer i Camperol era una organització molt petita, amb molt poca incidència, en aquells moments, dins de la classe treballadora però, si que era una organització amb uns conceptes polítics molt encertats, galvanitzava el pasament polític, en aquell moment, de la classe treballadora. Junt amb el Bloc, es va crear la Juventut Comunista Ibèrica que era on hi havia la major part dels nostres militants.

Varem tindre consciència dels moments i una de les consignes del Bloc va ser la defensa de les nacionalitats, i, per tant, el problema polític de la nacionalitat catalana, però vist desde un punt de vista revolucionari, desde un punt de vista socialista.

.../...

Es clar, aleshores, doncs, aquí, l'UGT, casi be no existia i nosaltres, creiem, en aquells moments, que la nostra lluita en el terreny dels sindicats tenia a l'e de ser d'ajut, de apoyo a la CNT. Així és, que nosaltres, casi tots els militants, sempre hi havia alguna excepció, estaven afiliats a la CNT... No hi havia cap obligació, però, tacticament, interessava per poguer-la influir políticament i mirar de donar-li un contingut politic que no tenia. Això va fer que el Bloc portés una politica de penetració a través dels sindicats, a través d'agrupacions esportives... Va anar creixent... els seus quadres varen anar creixent... i va arribar un moment que els seus quadres van ser coneguts, importants... importants en relació a l'origen del partit... ren importants per lo que varen arribar a influir políticament en el nostre país, Catalunya... Sobre tot l'expansió del Bloc al camp, a Lleida, a Tarragona... Allà, l'Unió de Rebaassaires, estava completament influïda per la politica del Bloc... seguia la seva politica, una politica determinada...

Hi havia l'Unió de Rebaassaires que eren simplement pagesos però gracies a l'influencia politica, de dins d'aquestes organitzacions autonomes van sortir molt bons militants del Bloc Obrer i Camperol.

El Bloc, es va constituir... a l'any... ara no voldria dir un disbarat... immediatament despres de la dictadura d'en Berenguer... no recordo... don molts anys... moltes lluites, i la memoria de vegades s'esborra una mica.

Nosaltres, varen arribar a tindre... doncs, influència a molts sindicats. Varen arribar a dominar casi totalment el sindicat mercantil. Dins del sindicat textil varen tenir molta força, fins que es varen produir una serie de fets, una serie de lluites, La FAI es donava conta de que nosaltres anavem agafant terreny... Es varen produir una serie d'entrevistes... n'en recordo que en una assemblea en el sindicat mercantil, al carrer mateix del costat de la Diputació... Con es diu aquell carrer?... mirant a la Diputació a ma esquerra... en un primer pis, encare cada vegada que hi paso el veig... Hi ha una casa que sobresurt una mica... al primer pis... allò era el sindicat mercantil... Allí va tindre lloc una assemblea en la que els militants del BOC varen conseguir per majoria absoluta l'elecció com a junta directiva del sindicat. Llavors van irrompre uns grups de la FAI... es va armar un pitote de mil dimonis... es va anar a bufetades i a bufetades s'els va treure del local... Pero varem ser expulsats del sindicat... Llavors varem crear el sindicat mercantil autònom... Això va ser tot un procés, perque, de mica en mica, totes aquestes lluites es varen anar aguditzant... fins arribar a la creació de la FOUS, Federació Obrera d'Unitat Sindical... La FOUS va arribar a tenir molta força... precisament jo pertencia a la part d'obrers textils i ara ja uns 17.000 afiliats a Barcelona... Varen arribar a ser una força important... molt impor-

.../...

tant... els hi feien la por a la CNT-FAI... els hi feien por ... varem plantejar tota una sèrie de conflictes que varem guanyar... al menys una gran part, sino tots... Tota aquella sèrie de cotitzants de la CNT que ho eren per pànic... perquè llavors la CNT coaccionava i pressionava a les fàbriques tèxtils i, a la gent, per por seguia pagant... Llavors, molta d'aquesta gent, que no estava d'acord ni amb els plantejaments ni amb les formes d'actuar de la CNT, varen anar agrupant-se amb nosaltres... Al conseqüent hi van haver amenaces ... però això es va acabar.

El FOUS abarcava els sindicats metal·lúrgics, el tèxtil, el de la fusta, el de reposters... i en fi... aquesta entitat sindical va anar adquirint força... Sembla tonto dir que eren iguals a la CNT o a l'UGT per exemple, però nosaltres portàvem honestament una política cap a l'unitat sindical, cap a la Central Sindical Única...

Aquesta va ser l'època de les grans lluites obreres, les vagues als sindicats... en realitat, tota aquesta situació es va plantejar perquè la burgesia va ser incapaç de fer-la seva, pròpia... la revolució... No hi era la valentia d'enfrontar la situació que s'havia creat, en motiu de la proclamació de la República catalana, el 14 d'Abril de 1934.

Els dirigents de l'Esquerra catalana, el seu cap en Jacià, varen traïr completament les aspiracions del poble català...

Ils varen traïr perquè es varen espantar... Es fa al·lusió a les pressions de les delegacions que venien del centre, de Madrid i tot això... i la por de que aquestes pressions estiguessin sostingudes per les baionetes de l'exèrcit, de la guàrdia civil... Però això no té massa força quan eren plenament conscients de que carrera d'ells hi havia tot un poble...

Tot un poble que, com es va demostrar el 18 de juliol, estava disposat a la lluita... i, en aquells moments encara potser amb més motiu perquè hauria sigut un bloc i no una divisió de partits els que haurien defensat les conquestes... però es clar... els dirigents d'Esquerra catalana i tota la petita burgesia... els grups d'Opinió... i en fi, tots aquests grups petits burgesos... es varen espantar davant de la situació revolucionària que es podia crear que no pas de lo que es pogués produir amb l'invasió del poder central de Giretes.

Per a mi, va ser la gran traïció de la burgesia catalana, la segona gran traïció històrica que després va portar les conseqüències que va portar...

Tota aquesta fermentació, tot aquest període de lluites van anar concionant a la classe treballadora d'aquí, però es notava a faltar d'una manera evident l'existència d'una organització política que donés contingut a totes les aspiracions i a la lluita de la classe treballadora... Així, s'arriba als fets d'Octubre, procés altament revolucionari que té com a neixement l'aixecament dels obrers d'Astúries... La situació

aquí és un "eco" de la d'allí... Allà varen ser els obrers els que varen fer el pas endavant... Aquí el va fer la petita burgesia, però... però... sense donar-li el contingut de lluita que tenia a Asturias... La repressió d'octubre, el bieni negre, per comptes d'amainar l'espírit revolucionari el va fer créixer molt més...

Les dretes, que aleshores havien pres el poder, no tenen res remei que anar cedint. Durant un temps molt llarg és va tenir d'actuar a la clandestinitat, però això fa que s'activin les lluites, s'activin els contactes... Nosaltres, el Bloc Obrer i Camperol, prenem consciència d'aquest fet i procés revolucionari, iniciem contactes, entrem de ple dins de les lluites sindicals, i comencem a posar en practica la política d'unitat.

Aquesta política de crear una organització de tipus polític, de nos contingut, va portar a la creació del POUM. Ja se sap historicament les forces que el componen: l'Esquerra Comunista i el BOC... Varen ser absorbits, varen entrar al partit, bastants militants del camp sindical... Entre ells aquell asturià... com és deia... Groso... Roso?... era un dels capdells de la revolució d'Asturias... després, també, en Manuel Prieto, que era un dels líders de l'insurrecció de Figols... hi va haver molta gent, inclús de la CNT...

El POUM era un partit amb pocs militants però tots ells molt preparats, molt concients i disposats a tot... El POUM va arribar a tenir una línia política molt precisa, molt ajustada... el que passa... es clar, es una opinió personal, això... els fets de juliol es varen produir massa aviat... no per casualitat, el feixisme sabia que, o jugava la carta en aquells moments o se l'hi escapava l'autobus... si no haguessin fet l'aixecament, se s'haguessin esperat dos anys, l'aixecament hagués sigut d'un altre signe... hauria sigut la classe treballadora... perquè el procés revolucionari, en aquell temps, era molt ràpid, molt intens i s'anava a produir una situació d'unitat, de lluites unitàries... inclús, molts grups de la CNT-PAI, anaven prenent consciència... Es clar, tot això està explicat d'una manera molt esquemàtica, el que intento es que tingueu idea de tot un procés, de tota una situació... Després de les eleccions del febrer del 36, el procés revolucionari es va accelerar d'una manera rapidíssima. Hi ha una presa de consciència, hi ha una sèrie de contactes... Aquestes situacions conflictives que havien existit amb CNT-PAI per un costat, i nosaltres, POUM-POCS, per un altre... s'havien anat calmant i s'anava cap a l'unitat... Es clar, aquest era un fet que no sols es produïa a Catalunya sinó que també a tot el país... per exemple, la radicalització de les masses d'Andalucia, la radicalització dels miners del nord, d'Asturias,

.../...

de Galicia, del País Basc... això, va impulsar al feixisme al cop d'estat... si ells esperen dos anys... aquesta situació no haguera estat tan embriònica sino molt més madura... però hi van saber estar a temps... Per altre part, el POUM, que estava en ple estat d'expansió, en ple creixement... s'anava convertint en aquest partit de la revolució, en aquesta organització capaç de catalitzar i de cristallitzar tota una sèrie d'aspiracions i de donar contingut a la lluita i al pensament polític que es el que faltava a Catalunya.

Tot hom s'imagina que el POUM era un partit molt gran, però no, era un partit petit però amb molta influència... aquesta influència l'hi donàren els quadres... El POUM tenia una disciplina molt estricta, una capacitat de lluita extraordinària. Però la democràcia interna era absoluta, no hi havia dictadors en?! Els congressos i les assemblees tan locals, provincials com generals, eren autèntiques lluites, autèntiques batalles... a on en més d'una ocasió, els dirigents, els membres del comitè executiu, comitè central i tot això, eren vapolejats de mala manera, eh?... Nosaltres creiem que la raó ha d'estar recolçada... de primer, pensaven, s'ha de tindre raó i després, el més important, que s'ha de saber defensar... Nosaltres no erem partidaris de l'acció per l'acció, creiem que, en primer lloc s'han de tenir uns conceptes polítics clars, doncs has de saber perquè lluites, després tindre uns mitjans per fer entendre a la gent perquè s'havia de lluitar.

En el partit hi havia un percentatge de joventut molt alt... jo, en aquesta època, tenia 19 anys... i era dels grans!! Com he dit abans, la gran influència que va tenir el POUM la debem als quadres dirigents... vull recordar a dos homes, Maurin, secretari general del partit i, un gran home, assassinat més tard pel Partit Comunista, l'Andreu Nin. Assassinat, si... durant molts anys no era convenient dir-ho, ara, val la pena fer-ho. L'explicació que dono a aquest fet... això és un altre història... això és la política imperialista del partit comunista rus, el sotmetiment dels partits comunistes oficials a la política de Moscou, prescindint de les realitats concretes de cada país... Jo crec que el partit comunista és una força totalment negativa per la classe treballadora..., lo trist és que exploten una organització històrica que en un moment determinat va fer una revolució... es dir... una revolució matriu... però és també l'exponent de com una organització revolucionària que cau en mans de la burocràcia, pot evolucionar fins a convertir-se en una força clarament reaccionària, com es avui, sense cap dubte el baluart més fort de sosteniment que té avui el capitalisme, és el partit comunista rus, és Rússia, sense cap dubte... no dic el poble rus... dic els seus dirigents. Només hi ha que llegir els processos de Moscou i sapiguer lo que aquí, la GPU, la policia russa, les

txeques, que deiem, va fer amb nosaltres i amb mi concretament ... jo i molts altres companys varem passar per les txeques i sabem lo que son... no... no en preguntem... no n'en vull enrecordar... No fa molt vaig llegir els "Procesos de Moscú" i es clar, per mi no son sorpresa...

Hi han fets curiosos... El partit comunista, quan es va proclamar la Republica, no tenia cap força específica, ni a Catalunya ni a la resta d'Espanya... mitja dotzena de gats pelats sense cap mena d'influència ni incidència en cap estament, ni en cap moviment, ni en res... i es curios... per la proclamació de la Republica a Madrid, varen sortir amb unes pancartes, eh?... quan era un moment revolucionari, de la proclamació de la Republica, per si sola era un fet popular:.. un fet... era la tombada della dictadura... a partir d'aquell fet s'havia d'emprenyer el procés revolucionari... i va i no s'els hi ocorreix altre cosa que... es clar, ells obeïen consignes de fora... que sortir amb uns cartells, que per cert a la TV van sortir fa poc amb un programa que ara no recordo el nom... la pancarta deia: "Abajo la republica burguesa, viva los soviets!"... quan aquí ni deu sabia que eren els soviets!... i ells surten amb aquets estirabots... En canvi, a l'hora de la veritat, quan s'havia d'impulsar el front únic revolucionari, l'aliança obrera, ells surten amb el Front Popular, la unitat amb la burgesia, el compromís, el condicionament... no derrotar als feixistes però conserven l'independència d'acció... no, no, no, no, el Front Popular amb una serie de compromisos i entreguen la classe treballadora lligada de peus i mans a un Estat absolutament burges... Malgrat tot, el partit comunista era una força minoritaria al nostre país... a Catalunya, seguien dominant la CNT i la FAI, al resto del país, les forces predominants eren el partit socialista i l'UGT... es a dir, que l'incidència del partit comunista era mínima, ara, que passa amb l'aixecament?, adquireixen una força... en lloc d'impulsar la revolució del nostre país... no... la URSS esta lligada per una serie de pactes, de compromisos fora d'aquí i no permet que aquí es faci una politica revolucionaria, oferega la revolució espanyola, quan havia trait ja la d'Hongria, la d'Alenanya, etc...

Al POUM el varen esborrar... les persecucions del POUM, després dels fets de maig van ser una provocació del partit comunista precisament per poguer actuar obertament i definitivament contra nosaltres i la situació revolucionaria existent... La idea del partit comunista era també liquidar la CNT però no es va poguer enfrontar amb ella, era massa poderosa, massa forta... aleshores, actuen contra una força mes minoritaria que es POUM. Els procediments d'ells a les txeques, com he dit abans val mes no recordar-ho... encara que sigui difícil

../..

d'oblidar... En Nin va ser un cas més... hi van haver molts companys que, con ell, van ser assassinats impunement... Els reaccionaris i feixistes eren tractats bastant millor que nosaltres, es preparaven el llit pel que pogues pasar demà... Aquesta es la realitat, la trista realitat...

Al front, a les brigades Lister i altres dominades pel Partit Comunista, molts companys van ser assassinats per l'esquena... molts... Jo, i un grup del partit ens varem tenir de refugiar a la 142 Brigada Mixta que llavors la portava aquell celebre capità... Garcia... company del Garcia Hernandez i Galan... era simpatitzant del POUM, però "faiet", "fait vol dir de la FAI. Quan varem ser perseguits ens varem oferir refugi desseguida... un bon dia estaven al front i va pujar ell amb una persona i ens va dir: "Marcharos como podais, vienen varios coches del SIM dispuestos a liquidaros". El SIM era la policia del partit comunista... Aleshores, varem abandonar les armes i atravesant muntanyes, com varem poguer varem arribar fins a Barcelona... això va ser l'any... 1937... a finals... Els fets de Maig varen ser a l'any 1937... A Barcelona en vaig sumergir a la meua estricta clandestinitat... amb noms falsos... portava una barba molt llarga... anava sense dentadura (la porto postisa porque vaig tindre un accident baixant del front)... en fi... era un home que tenia 24 anys però aparentava curanta i pico i portava la documentació de 42 anys Finalment varem ser detinguts molts... poc abans de l'ocupació de Barcelona ens varen treure de la Model... Potser 15 dies abans... Després de havensela jugat i d'estar en un moment tan critic. Doncs, ens van treure de la Model 15 dies abans del 26 de gener... doncs la derrota ja es nastejava... varem sortir un grup de 20 ó 25 nois del POUM... ens varen portar amb tren fins... ara n'ho feu dir porque no ho recordo... varem baixar del tren i varem ser conduïts a... Les forces nacionals ens anaven acorralant cap a la frontera... Varem entrar en un poble que nosaltres sortiem per un cantó mentres els nacionals entraven per l'altre... La diferencia de sortida nostra i l'ocupació es de vint minuts... sempre varem anar conduïts... els guardies amb tercerola... sort en varem tindre d'ells... Al arribar a Poix, el tinent i dos vestits de paisà del partit comunista ens anaven a matar i llavors, els guardies, que eren de la CNT varen guiar la tercerola i van dir Ni hablar!!... Gracies això varem salvar la pell... Això es trist tenir-ho de dir... Amb això queda clar que el partit comunista oficial no l'interessa cap tipo d'oposició... s'estima molt més una força reaccionaria que no pas un que discrepi del seu tarannà...

Un dels homes forts del SIM, era un antic company del POUM... en Llebot... que ademés era company de l'Ateneu Enciclopèdic Popular

L'Ateneu Enciclopèdic, estava al carrer del Carme. En aquest centre s'hi podia estudiar el patxillerat, el comerç...además hi havia un gimnàs molt bo, allí feien lluita grecorromana, gimnas, etc.... Ah!, un cas curios... a l'equip de montanyisme hi havia en Costa, també era del POUM. En Costa va ser el que va escalar per primera vegada el Cavall Bernat... Abans d'aquesta escalada oficial, però, va fer una escalada oficiosa... quan la repressió d'Octubre, un bon matí va apareixer a dalt del cavall Bernat una gran bandera catalana i unes lletres que deien VISCA CATALUNYA... es clar, com que no havia ningú que tingués collons de pujar allà dalt, la guardia civil havia de veure com anava onejant la bandera catalana... va fer l'escalada a la nit, ell i un altre company també del partit... quan van acabar s'en varen anar i l'endemà una bandera enorme impossible de treure que fins que el vent no la va trencar va ser alla... Les tard, va fer l'escalada oficial... Doncs lo que deiem, aquest, en Llebot, va ser company de l'Ateneu i fins i tot erem companys de lluita... (jo havia fet lluita grecorromana)... i havia jugat a rugby, desde l'edat de 14 anys que ens conexiem... Recordo que, quan en van detenir, ell va entrar a veure als "feixistes" del POUM... Jo l'hi vaig dir: t'ú, escolta, esposible, que tu... que tu creguis en serio que nosaltres som... és possible?, que no en coneixes prou a mi?. La resposta va ser la següent: Mira, jo no m'ho crec, però això, no te cap mena d'importancia... lo important és eliminar-vos, perquè vosaltres feu molta nosa... lo important no és que jo m'ho cregui sinó que la gent s'ho cregui... Aquestes van ser les paraules textuais...

-----000-----

VINTAGE
MEMORIES

132

Home. Va neixer l'any 1902 a Puigreig. Mecànic d'ofici. Fins que es va casar va treballar a les colònies de l'Alt Llobregat i va participar en els inicis de lluita i organització dels obrers de la seva comarca.

A l'any 1931 va baixar a Gavà on també va treballar de mecànic dins d'una empresa important. Aquí, junt amb altres companys varen crear una cooperativa que va ser reconeguda internacionalment formant part de la Federació de Cooperatives de Catalunya. Amb la guerra, es va allistar voluntari a la Brigada de Carabiners del Partit Socialista Unificat de Catalunya. Mes tard, va entrar com a especialista a una fabrica d'armament a Alacant. Al acabar la guerra va estar tencat en un camp de concentració, d'on va sortir al cap de poc temps i es va reintegrar un altre vegada a la vida civil i laboral.

Politicament, en un principi va perteneixer als sindicats de la CNT, després es va passar amb l'escisió de la CNT, als llevantistes i finalment es va integrar al PSUC, al cos de carabiners.

1973

La meva mare era filla de Sallent. Sallent, per tradició, és un dels pobles més avançats de la comarca. Ella ja m'explicava que en el seu temps ja hi havien «mateos». Ho s'en sabia avenir de que fossin tan ben educats. Per allà hi havia molta CNT, doncs hi vivien molts castellans de Puertollano. Entre aquesta gent la CNT agafava molt.

El meu pare era de Sant Vicenç de Castellet. El cosí germà del seu avi era Sant Antoni Maria Claret, per això moltes vegades a mi em deien Sant Claret... ja, ja, ja. El meu pare era mestre municipal. Un bon dia el varen enviar a Sallent junt amb un altre mestre per ajudar durant un temps a una petita acadèmia que hi havia allà. Amb aquestes, que va conèixer a la meva mare... Es varen casar, s'en varen anar a viure a Puigreig, que és més cap el Bergadà... és trova: Sallent, Balsareny, Navas i Puigreig, Gironella, La Plana, Berga... A Puigreig va anar d'interi, però quan va ser l'hora de marxar, l'ajuntament l'hi va dir: Home, cony... Si 'és queda... l'hi donarem un pis i la llenya de franc durant un any... i a canvi, això sí, tindrà de ser mestre de municipi... I allà que hi va anar per quatre dies, s'hi va morir... En aquell temps, esclar, hi havia molta gent que no sabia de llegir i escriure. Se l'hi presentava una dona o un home i a lo millor estàvem dinant: Escolti, em voldria fer una carta? El tio, deixava el dinar, l'hi fotia la carta, l'hi posava el paper, l'hi posava el sobre, l'hi posava el segell i em deia!; Noi, ves-la a tirar a baix ~~des~~ a la bustia... I tot això, sense pagar!, tot de la seva butxaca. Es allo que diuen: Es més pobre qu'un mestre d'escola. Lo de la professió s'ha de sentir. Començava al dematí. A les 5 quan plegava, preparava feina perquè a la nit venia la gent d'aquelles colonies, nois i noies, però gran, eh?, hasta de casats, i també d'aquelles cases de pagés. Mireu s'hi tenien voluntat que venien fins i tot amb una llinterna, de mitja hora a un hora lluny. Allà res de seccions, eh?, Tots assentats i cada un ja tenia la feina. La meva mare i jo els feiem llegir, això que l'endemà en tenia d'aixecar a les quatre. La meva mare a les noies i jo als nois. Ell amb un altre xicot adelantat que tenia, els anava repasant un per un, perquè tots feien coses diferents. L'un multiplicava, l'altre dividia, l'altre no sabia escriure una carta... Un per un... L'endema quan arribaven, tots ja tenien feina a punt i repassada del dia abans.

Amb un altre qüestió, eh?!, sempre estava plè: però, no podiem viure... I esperant i esperant! perquè en venien alguns que feien campana. Saps que feia?, el puesto d'aquets per un altre i aquets t'els estalvies. Quan venien els hi obria la porta i davant de tots per que s'anadonessin els fotia els llibres i a ells escales a aball i els hi deia: del teu puesto, n'hi haura un altre que s'en aprofitarà... i nosaltres... campa com puguís, de calés pocs... A no!, dic, mestre no, els mestres que no s'enfadin però, em cago en l'hospita...!

Home, però, és que de passada, jo et dic que era tonto, perquè allà hi havien aquelles cases de pagés riques... aquells propietaris de la Serra del Viure, que deien, que eren gent que podien ... I l'anaven a veure i deien: No, are em canviat de masover,

vostè ens fara la contracta... vostè ens fara els papers... i bueno, quan l'hi hem de donar?. Res, ja esta bè, ja esta bè. Aquella gent... no podia...?, dons, carai, porque no els feia pagar!. És clar que així no tenia mai ni cinc. que ho fes a aquells que els hi posava el segell, bueno. Pero aquella gent ja podien, eren propietaris... Dons no, no, ja esta be, vaaa...! I encare a mi em deien: El teu pare és mestre, per que no segueixes el seu ofici!?. Ca, home, ca... Per fotrem de gana!... Perque ara ja ho veuen els que son mestres, han de pasar pel tubo, eh?... Per una pesseta que pagavala canalla... i no es per la pesseta... Diuen que are fins i tot els hi deuen diners...

Un bon dia el meu pare em va dir: "I tu, que vols fer?". Clar, vivint en una conca industrial (a Puigreig sol en aquell temps hi havien set fabriques...). Tan per tan... jo mecànic. Diu, mecànic, eh?. Si, si... Dons bé, ja et buscaré feina. I m'en va buscar. Abans de posar-mi em va dir: Ara, encara t'hi pots pensar... pero... pensati be!, ho començaràs i ho acabaràs, porque sino, la porta és oberta. El dia que em diguis que t'en has cansat, no entris". Vaig pensar, això va en serio, hospita!. Vaig començar amb una nevada, pels reis, a les 4 del mati, als 14 anys. Encara jo rai. Amb llevava a les 4 del mati, porque a les 5 havia de ser a la feina, hi tenia 3/4 de cami. Com que era aprenent tenia d'encendre l'estufa porque quan vinguéssin els operaris ja fos calenta. Jo hi fotia beizina i el que trovava, saps?, i que fos vermella, porque encara hi volien torrar el pa. Mentres ells s'escalfaven a mi em feien vigilar per un foradet que hi havia a la porta porque els avisés quan arribava l'encarregat. Sempre arribava mes tard. Era un home bastant gran. Portava uns pantalons amples de baix i estrets de d'alt, de marino, que havien sigut de moda. Jo el conexia pels pantalons amples, saps?. Un bon dia, va voltar per un altre porta i em va trovar allà amorrat vigilant per aquell foradet a veure si venia...

Ens feia anar... Sis pesetes a la setmana. Et deia, noi!, aguanta això, i es clar, el ferro de funció si no es cola be, a la que l'hi dons un cop es trenca... i em fotia uns crits quan ell l'hi semblava que ho feia malament. Aquell home, em fotia mes por que el meu pare. quan matava el porc, això si, tots teniem d'anar a casa seva a sopar, i ai que ningú ens digués alça, porque era l'amo de la fàbrica. Aquell tipo, diguem aixís, considerava que ~~ere~~ erem d'ell, els aprenents erem d'ell... coses que tenia. Pero, noi, jo pesava 41 kilos i escolteu, a la forja, quan fotia un cop de martell havien de picar dos amb el mall. El que va al devant es el que marca el pas, porque el que va al darrera ha de mirar d'enganxar-te el teu, i si son tres picant amb el mall encare es mes maco sentir-ho. Jo anava el devant i els primers dies, em cago en dena!, em fotia trompada i sé m'escapave el mall, em fotia uns crits l'encarregat... em deia, noi!, ja bades!... Allo era un terror, allo em penso, me ha donat aquest mal geni que tinc. Aquell tio l'hi deien "El Teia", i era com una teia, aquell home, aquets forjadors han de ser durs, porque per vencer el ferro s'ha de ser bruto, una mica bruto, eh?.

Erem tres aprenents i tots teniem la mateixa edat. El seu fill, un altre i jo.

Un dia ens varem esquitllar i a la fressa no varem endresar res gaire be i... Ès veu que el fill Ès va queixar al pare. El dissabte, els aprenents els que feiem la nateja. Aquell dia estava be, havíem natejat força be. El tio sí que va allà i ben veure que no trobava res Ès va començar a empipar i al cap d'una estona i diu: Veniu!, ho heu fet?!... si..., dons, no heu plegat encara, no, veieu aquelles caixes que hi han allà?, totes aquelles que hi son allà?, les aneu agafant d'una en una i les porteu aquí i quan les tingueu totes aquí les porteu allà un altre vegada!, aneu font i ja us avisaré... Bueno. jo no m'he volgut doblegar mai per ningú, saps, pero... Dic, hostia!, si vas a casa i, eh... Perque l'encarregat va dir: a qui no l'hi agradi, al carrer. Si vaig a casa i els hi dic que m'han tirat al carrer, també m'hi tiren ells, es a dir, que no hi havia més remei que caixes cap aquí i caixes cap allà, amunt i aball, entens?, fins que per fi Ès veu que la seva dona es va enterar i va fer baixar el seu fill petit a dir-nos que ens podien anar a casa. quan arribo a casa em diuen: Perque vens tard...?... Oh... es que he tingut molta feina, aviu... Jo ele que tenia ganes es d'haver fotut el camp, pero quan hagués arribat a casa, que?. Avui he canviat una mica perque si en un noi l'hi diuen que el treuren de casa, fotara el camp i molt bé que farà... Amb això no coincidim amb la Sisca, perque jo crec que cada un ha de tindre la seva vida, i no coincidim perque jo em recordo del que em pasava. Potser si que el meu pare tenia rao, perque era una cosa que jo començava, que era molt dura. Ell en volia fer veure que no tot son flors i violes. Volia dir: Rumiat-hi, Perque jo estave acostumat a aixecarme a les 8 del matí per anar al col·legi, i de cop i volta, eh?, començar d'aquella manera... i que em tambalejava el mall i tot, pero, duro, duro, i, creu-me, no en vaig morir, no. Per la vaga de les 8 hores jo tenia 16 anys. Encare era aprenent però ja estava sindicat. Es va donar el cas que el taller on treballava era molt lluny del poble; estava una mica desconectat de tot. Per motiu d'això, durant la vaga no va passar, era una fabrica esquirol. Jo no ho podia acceptar, així que m'en vaig anar al meu sindicat de mecànics a Gironella i els hi vaig explicar el cas. Un van dir que era absurd que jo sol fes vaga si tothom treballava i en varen autoritzar a anar a treballar, però amb una condició: l'hi vaig haver de dir a l'encarregat que jo al cap de les 8 hores plegaria... m'ho varen deixar fer... i vaig treballar les 8 hores fins que les varem guanyar per a tots. Varem estar 14 setmanes per conseguir-ho...

Les úniques organitzacions que varen intervenir en aquesta vaga eren els sindicats, i els sindicats per aquell temps perteneixien a la CNT. El Llobregat tenia tradició d'anarquista i en canvi el Ter de socialista. Més tard quan l'escisió dels Trentistes, tots els sindicats de Sabadell s'hi varen adherir i amb ells, casi tots els obrers del Llobregat.

Els Trentistes va ser una escisió de la CNT. En diuen Trentistes per que van ser els 30 primers que varen firmar la declaració po-

litica contraria als mètodes de la FAI. De la FAI en deien l'organització específica. Feia servir mitjans violents i d'imposició dins de les assemblees, ocupava les direccions dels sindicats i els utilitzava com instruments de la seva política. Per altre banda hi havien els sindicalistes més purs que deien que els sindicats no eren una organització específica sino que hi cabien totsels treballadors i que per tan havia de ser lliure de tendències. Entre els que mantenien aquesta posició hi era en Peiró i el Pestània. Aquests varen encapçolar un manifest reivindicatiu d'aquests principis de llibertat interna dels sindicats. Els firmants a aquest manifest varen ser 30, per això a tots els que varen seguir que varen ser milers i milers, els hi deien els trentistes. Després, el grup dels trentistes va anar madurant i madurant fins arribar a constituir el partit sindicalista. Aquest partit va subsistir des del 19 de setembre de 1931 fins després de la guerra. El màxim líder va ser l'Angel Pestània. Aquest, l'Angel Pestània, en un començament va ser dirigent de la CNT i era dels més radicals. Inclús es va arribar a dir que dins la CNT hi havia dues tendències: en Seguí, sindicalista pur i en Pestània, radical, partidari de l'acció directa. Però el Pestània va anar evolucionant i es podria dir que va arribar a postures més a la dreta que en Seguí.

Ai, ara amb tota aquesta explicació ja no se a on ~~eram~~... Jo tinc mes de 40 anys i de vegades m'en vaig una mica d'fosca.

Ah!, si, a la vaga de les 8 hores. Abans d'aquesta vaga allà dalt no hi havia hagut cap conflicte... No podia respirar ni Maria Santíssima... A treballar i prou... Era un feudalisme.

En aquestes fàbriques de l'Alt Llobregat, la majoria dels seus obrers i llurs famílies residien a les colònies, es a dir, en pisos que eren propietat del patró i construïts al peu de la fàbrica. Les contractes de treball anaven lligades amb l'estada a la colònia. Això vol dir que el despidi de la feina equivalia quedar-se sense pis, igual que els temps feudals. A la fàbrica hi treballaven obrers, homes i dones i criatures a les seves edats no reglamentaries. L'amo ja ho volia així. Començaven explotant als jovenets per que s'hi anessin acostumant. Els esbirros del patró, diguem caps de feina, ja es cuidaven d'amagar aquesta quitxalla a dintre les caixes de fil buides, esperant el xiulet d'el capataç anunciant que ja havia passat el perill. Aquest perill, era l'inspector del govern, que tenia l'obligació de vetllar contra l'explotació dels menors. Diguem també que aquest senyor ni es prenia la molestia "de inspeccionar", ès en castellà, perquè s'entengui, perquè segurament ell ho era, solament el que feia era anar a ~~parlar~~ parar la mà al despaitx de l'empresa. El capellà de la colònia allò ho sabia per callava, doncs també ès jugava les monjetes. Tinguem en conte que en aquell temps hi havien molts pocs capellans progressistes... Mes ben dit, no hi havia cap!...

No se si are ho podeu entendre prou això... Adonés de que el treball era pesat i de les moltes hores que ès feien hi havien les condicions de vida... Això per força!, per força!, porta a les persones a unes ganes de reivindicar-se, no?!. I per d'al·lo que siguin han d'adherir-se al moviment. La Sisca ja us ha explicat

que robien ajuts dels sindicats de Barcelona, que feien ranxo al carrer i tot això... Gràcies a tots és va guanyar... Si, hi varen haver represalies, com sempre passa a tot arreu, però varem aconseguir les 8 hores. I aquesta millora que tan ens va costar, avui no l'hi donen cap importància!. Jo ho he intentat explicar als joves, que això del pluriempleo no està bé, que s'ha d'anar a aconseguir prou sou per no fer-ne... Em diuen que ells viuen a la seva manera... Però treballant i explotats, no?. Vosaltres compreneu que la gent d'allavors ens teniem de rebel·lar per sentit comú?. Be, anem seguint... Mes tard, quan ja vivia amb la Sisca em vaig decidir a baixar al plà. Va ser una cosa... dit i fet. Per cert, que la Sisca estava amb estat...

Aquí al plà, hi havia un encarregat que quan és tenien de fer ampliacions anava a buscar tots els mecànics, fusters i paletes alla dalt. Els amos, vull dir, els burgesos d'aquí, perquè d'amo només en tenien els gossos, aquets burgesos d'aquí com que ells eren de Manlleu conexien molt a tot el personal de totes aquelles terres i deien: Mira, a veure si troves operaris. Un dia jo, m'en anava cap a dinar, perquè jo sempre havia treballat a colònies però no hi havia pas viscut mai. Bones, anava cap a dinar i em vaig trobar aquest home i com que em conexia, diu: que!, com esteu?, i jo: Ho mira!... Vols venir a treballar a can R...?!. A ben dirat m'has de tornar la contesta. I jo dic què... I ell diu: 17'35 l'hora i 8 hores. En aquell temps 8 hores no les havia vist mai, acostumat de les 5 del matí a les 7 del vespre, quan vaig arribar no m'en sabia avenir, em semblava que em posava a treballar i ja plegava. Bé, eno, arribo a casa i l'hi dic a la meua dona: Escolta, ja està fet. Ella em va dir: Home, la neva mare... la neva germana... Res, res, ja està fet. I ja som aquí. Arribem aquí, 8 dies, els primers 8 dies o 15, una vaga. La Sisca va estar 6 mesos en venir perquè havia de tenir un petit. Allavors això estava que bo-llia, o sigui que al menys m'han despedit 5 vegades, cinc justes m'han fotut al carrer. Quan varen baixar era per l'any 31, quan es va proclama la República. Varem agafar els temps de la efervecència, cada dia hi erem. Però això feia por, perquè quan és deia tot deu al carrer no entraba ni Cristó, ni els amos ni ningú. És clar i allavors aquí com que casi tothom treballaba alla mateix, se semblaba que tot el poble estigués parat, tanta gent.

Bo, els sis mesos va venir la Sisca. Varen venir a les Colomeres, sense mobles, pagant 55 pesetes que es com ara 3.000. A les tres setmanes de ser aquí, al carrer!, amb dues criatures, sense mobles i amb deu pesetes!, es a dir que amb una pesseta havíem de dinar, perquè varen baixar sense quartos, sense mobles ni res i sense feina!... i esperen a veure si el tornaven a llogar. Per tot això, la Sisca es va decidir a entrar a can S...., al cap d'un any... amb dues criatures... allavors va venir la guerra...

Al principi que estava aquí em pensava qui sap que... em pensava que és farien moltes coses a 15 Km. de Barcelona... però al cap i a la fi tots eren res més que una colla de pagesos.

Pels mateixos temps, a l'any 1931, a Puigreig, pujaven xicots joves de Barcelona i s'ens feien curssets d'economia política, de català i de teoria de teixits... Com veieu, el poble tenia genes

de superar-se.

Al cap de poc temps de ser aquí, ens varem reunir uns quans i varem pensar i planejar el que després va ser una cooperativa. Les cooperatives es varen fundar amb l'asqué de repartir-se els beneficis. Això nosaltres no ho podíem consentir. Nosaltres volíem fer una política social. A la fi varem decidir no tocar l'ex- l'excés de percepció i fer-ho servir per benefici de tots. Varem crear un seguro de malaltia, de vellesa, una biblioteca... En definitiva, quan va esclatar la guerra faltaven pocs dies per muntar una escola d'arts i oficis i una caixa de solidaritat en cas de vaga.

Per sol fet de ser obrer, tenies dret d'ingressar a la cooperativa, i tan eres tu com el que feia deu anys que hi era. Aleshores nosaltres, ja estavem organitzats tan a nivell nacional, local i internacional, perquè feiem venir carbó de Txecoslovàquia. Quan els fets d'Austria, del famós Droiffus, teníem una consigna "Emma esta enferma". Aquesta era la consigna perquè els obrers d'Austria es rebel·lessin. Va ser quan varem arrasar el cooperativisme d'Austria. Nosaltres varem començar per vendre vi a l'engròs... Aviat varem llogar una botiga. Dels estalvis, simplement del comerç del vi, ens varem atrevir a construir un edifici. Era l'època bona del "GATPAC". Varem tenir una reunió. Varem dir: Dons, hi han uns arquitectes, que parlen d'una construcció funcional, que tenen projectes favorables a la classe treballadora. Parlaven de la ciutat de repos i tot això, doncs, per evitan-sen les despeses d'un arquitecte i fer una cosa ben feta, anirem a veure a n'en Sert. Ens varem reunir la Junta i el varem anar a veure. L'hi varem dir: Nosaltres som treballadors de Gavà i ens trovem en aquestes circumstàncies... Si tu fas cases per burgesos i ets tan progressista hauries de fer una per nosaltres... Ens va rebre molt be. Jo, en aquets moments, va dir, tinc molta feina, però no us espanteu, us reconenaré al meu ajudant que us ho farà gratuïtament. Es deia Torras i Clavé. Va morir en el front d'Aragó. Va ser cap de fortificacions del Segre. La Cooperativa, doncs, va ser projecte i realització d'en Torras i Clavé. Va venir aquí i va parlar amb tres o quatre mestres d'obres... No hi havia manera de que entenguessin el seu projecte... A última hora en va trovar un, el vell Martinet, que va dir: Jo se el que vol. Hi ha una escala de cargol. El planteig d'aquella escala ni el seu fill l'entenia. En recordo de que ells ens varen portar un album... I en penso que la taulada estava separada de tal manera que durant el desglaç, les contraccions no fessin malbé la construcció... Ens va dir, mireu, nosaltres quan hem de fer una cosa per un burges, diguem-ho axis, ho fem com ell vol, perquè es ell el que paga, però si fem això, ha de ser una cooperativa, que desdigni amb el que hi ha en tot aquest poble. A la façana hi han unes pedres que ho recorden... La cooperativa era allà a les Rambles... Ara és la Falange... ens ho varen incautar. La cooperativa la varen idear mecànics procedents de la conca del Llobregat i del Ter, o sigui, gent que procedia d'unes comarques on hi havia tradició de cooperativisme o d'associació sindical.

Com ja he començat a dir abans teniem biblioteca, saló de cafè, cafè teatre... Ens varem ficar a l'ajuntament, també i fins i tot estavem a punt de posar un forn elèctric per fer-nos el pa. llavors jo era el delegat comarcal i anava a Sant Feliu del Llobregat no se si era un cop al mes o dos.

Nosaltres feiem els comptes en comú, de totes les comarques centralitzades a Barcelona, i feiem la compra per a tots. Això significava poder accedir als preus a l'engrós. Però lo bó, és quan alleshores dels rabassaires s'anava a fer la cooperativa mixta, del productor directament al consumidor. amb l'ajut del sindicat agrícola. Això hagués tingut una transcendència social fantàstica... Tot anava molt endavant... la guerra ho va tallar pel mitg. Estavem organitzats comarcament, nacionalment i internacionalment. Crec que la força i la tradició del cooperativisme català tenia una gran reconeixement internacional. Hi havia gent molt experta i molt abnegada. Gaire be era una mistica. Un dels dirigents, era un de Vilanova i Geltru, un enginyer agrònom, amb tendències fabianes. Va ser el president de la Federació de Cooperatives de Catalunya. Aquest home era el que assistia a tots els congressos i el que feia aquets enllaços. Una vegada, la gent reaccionaria, es va posar d'acord i va presentar sol·licitut d'ingrés a la cooperativa. Nosaltres be prou que els conxiem... Però els varem tenir d'acceptar en principi. El primer punt per entrar a la cooperativa era que fossin obrers i que visquessin d'un jornal. D'entrada havien d'ésser assalariats... Nosaltres no limitavem la qüestió ideològica, del pensament, d'organització política ni filosòfica... La reacció es recolçava en aquest apartat. Però hi havia per mitg el primer punt... Doncs si, que varem repassar l'historial de cadascun... Com que va resultar que ~~els~~ cap d'aquells havia treballat mai... els varem poguer fotre fora. Per entrar, com he dit, era menester ser obrer, viure d'un jornal, l'aval de dos socis... amb el credo polític que volgues... passava una setmana i després la Junta decidia... No hi havia de pagar cap cuota ni cap plus... No es pas com ara, que per ser soci d'un club, has de pagar unes quantes mils de pessetes de cuota, per tenir en compte les inversions que s'han pogut fer amb anterioritat... Si volies, podies ficar els quartos com si fos una guardiola, si el final del mes deies, puc posar 50 pessetes ... allo, mira, tenies uns quartos que si mai marxaves t'els tornaven... Mes que res es va pagar quan és va volguer fer l'edifici, alleshores, es van fer accions de 100 pessetes, nosaltres i varem ... però, bueno, l'edifici encare esta en peu... Jo encare hi soc soci!... L'Ajuntament, després de la guerra va volguer fer aquesta transacció legal i va obligar als socis a que anessin a buscar 25 o 30 pts....

Per fer l'edifici... bueno... Per aquell temps, nosaltres orem de la Junta de l'Ajuntament. Ens venia en Martinet, l'encarregat: Cony, em cago en deua, encare no tinc les marxas per posar allà dalt, cony!, com ho fotare... La Sisca es desesperava. quan varem començar no hi havien gaires socis i a resultes d'això sempre faltaven quartos a casa... Tot hi hanava cap a la cooperativa... Tot d'una em deia: Tú!, aquí hi havien 200 pessetes. Ah!... és que em faltaven unes rajoles, o... en fi, que ja en volat.

El temps més bó va ser quan nosaltres ens varem fer socis de les

cooperatives de producció, o sigui, que de l'excés de percepció del que guanyàvem, donàvem un tan per formar cooperatives de producció. Els obrers que lograven fer una cooperativa de producció ja no eren explotats pel burges, perquè era d'ells. Hi havien fabricas de xocolata, de pastes per la sopa, de sabó, formen cooperativa... Totes aquestes eren fetes gracies a l'ajut de les cooperatives de consum que els ajudaven i allavors, es clar, nosaltres erem els consumidors d'aquestes cooperatives de producció, o sigui, era una organització horitzontal. Aquí es va intentar fer una cooperativa de producció dels fusters...pero la guerra no la va deixar arribar a existir... quan va arribar la guerra, la FAI, va collectivitzar hasta la Maria Santissima... La majoria de gen que hi havia dins la cooperativa procedia dels Trentistes, també n'hi havia algú de la CNT-FAI. Agavà no hi havia UGT. Dins la cooperativa, encara que hi hagues gent de diferents tendències es discutia fraternalement. Venien a fer conferències gen com en Coloma de l'Unió Socialista de Catalunya, en Flo, dels Trentistes, en Viadiu, de la CNT-FAI. Entre ells hi havia un esperit de convivència cívica molt bo. Si, feiem proselitisme per la posició personal però mai es feien discussions fortes ni excisions ni tot això. Per sobre dels nostres interessos hi havia la cooperativa.

Com he dit abans, a la cooperativa dominaven els Trentistes. La gen adherida a la CNT-FAI erem casi sempre els immigrants de Murcia. Eren els que compraven "Terra i Llibertat" i amb prou feines savien llegir... Un altre grup d'immigrants eren els valencians, però aquets ja eren gent més seleccionada. Els valencians tenien una tradició republicana molt forta (Blasco Ibañez...). Aquets venien amb nosaltres. Els CNT-FAI es trobaven amb el típic cas de l'esperit primari, de l'inadaptat que busca sempre la situació més violenta, el plantejament més radical dins de qualsevol conflicte... que l'amo ja ha cedit una part... doncs per avui ja n'hi ha prou, ho acceptem i anem a treballar... No, no, aquí s'ha de mantenir la vaga fins que l'amo dongui tot el que s'ha demanat... i que si la fàbrica serà teva, serà dels que la treballen i tot això... Aquella gent es creia que dit i fet... Nosaltres sabiem que s'ha de treballar molt per arribar aquí... Era una massa que la manejaven... Recordo que el Marià Vazquez, dirigent de la CNT, va dir una vegada: La nostra perdició, saps quina és?, la gent, aquesta gent que signa amb el dit.

A l'proclamar-se la república, molta gent de la cooperativa va participar en el moment de la república a Gavà.

A l'esclatar la guerra es va formar una coalició dels partits que hi havien per fer-se carrec de l'ajuntament. A mi en varen fer membre. A l'cap d'un temps, vaig dimitir de l'ajuntament i em vaig enrolar voluntari junt amb altres companys. Casi be tots eren de la cooperativa i de l'antiga Agrupació Socialista de Gavà. Ens varem allistar de voluntaris en els regiments que organitzava el PSUC. Per exemple la divisió Carles Marx.

Hi havia un altre procediment del PSUC per anar a la consigna que preconitzava la disciplina i l'organització militar en

contes de l'idea de formar columnes de partits. Aquest recurs eren els carabiners que va ser el cos que es va mantenir més fidel a la República. Molts del grup de Gavà es varen enrrolar en el Cos de Carabiners.

Primer vaig anar a Castelló de la Plana a on s'organitzaven els batallons, allò que en deien "el 5º regimiento". Jo, al cap d'un temps, amb el meu batalló vaig sortir cap el Sud d'Espanya, a Puertollano, nosaltres ven estar 14 mesos de front, a la Tretze Brigada Mixta Internacional. Jo perteneixia a la companyia d'ametralladores. Aquesta companyia tenia una particularitat, havien nois de la CNT i d'altres partits barrejats. El que jo vaig veure allà es que tots defensaven una causa enfront del que teniem al davant que era el verdader enemic. Això aquí a la retaguardia no estava molt clar, com els fets de Maig ens van demostrar... Els que estàvem al front, els que ens jugàvem cada hora, cada moment, no ens va desmoralitzar, pero ven tenir una pena molt grossa al veure que pasaven aquestes coses.

Del nostre cos en deien Brigada Mixta per que la componien: nosaltres en el centre, batalló de carabiners. A mà dreta teniem una serie de xicots ja molt bregats, de Linares i de per allà, també socialistes, i, a mà esquerra teniem la Brigada Internacional... francesos, suïssos, en fi, de tot... hi havien metges, fills de cases bones, obrers.... casi tots eren del partit comunista. Aquella gent ja ~~hi~~ havien fet la gran guerra del 14 al 18 i ja estaven molt bregats... Era un front que agafava uns tretze km. Si haguessim pogut agafar el que nosaltres pretenyiem, les mines de Peñarroya, que perteneixian a una societat francesa... es clar allò de les questions internacionals hi pesava molt...

Al cap de 14 o 16 mesos de front, ens varen tornar a la retaguardia. Varem anar a Totana, uns quants dies per reorganitzar el batalló. Aleshores va ser quan ens varen separar del cos a un company i a mi. Al cap de pocs dies el batalló va haver de sortir cap el front de Terol i allà va quedar molt fumut. Al varen tornar a organitzar i va anar durant fins que es va acabar la guerra.

Jo vaig ser cridat a Barcelona i em van portar cap a una fàbrica que s'estava formant a Alberique, entre Valencia i Alacant. Allà hi havien bascos, la majoria d'Eibar, gent especialitzada en armament... també de les brigades internacionals, polacs, francesos, alemanys etc... Nosaltres erem catalans... la majoria metalúrgics... Aquesta fàbrica es va fer completament nova d'arrel... conduccions elèctriques per sota terra, disparos automàtics d'aturada i engegada... Hi treballàven, a demés dels especialistes, ferits, vells i noies. Es feien (103) cent tres, començats i acabats. La fàbrica estava pensada per ser reconvertida en fabrica d'utilitatge: bicicletes, utensilis, eines, etc. Hi havia escola, barberia i moltes coses per fer la vida del futur treballador. Amb aquesta situació es va acabar la guerra i es clar, tothom va anar allà on va poder. Els feixistes havien fet el contratac i havien tallat Valencia de Catalunya i consecuenment ens trovavem sense comunicació amb la familia. Jo em vaig trovar a Valencia incomunicat i sol. No vaig

poguer ser evacuat per cap sector... La gent baixaven a milers dels fronts perquè va corre la veu de que hi havien barcos a Alacant. En el port hi havia personalitats molt importants preparades per marxar però varen entrar els italians i no hi va haver res a fer.

Jo desseguida m'en vaig anar a la fabrica on treballava. Ens varem estar tres o quatre dies per veure que passava... Per fi varen vindre uns oficials i ens varen demanar que ens identifiquessim... El dijous sant ens varen tancar, als nous companys i a mi a la pressò del poble. Después, com que no ens deien res, varem fer un ofici al governador i al cap de pocs dies ens varen cridar davant d'un jurat de la població. Als que treballaven a la fabrica, primer en varen portar a un magatzem i després a un camp de concentració a Portaceli. Era un sanatori sense acabar. Vaig estar-hi 4 mesos i vaig tindre la sort de que després d'una serie de peripecies es va presentar la meua dona, que ni ja la conexia ni somniava amb ella i en va fer treure del camp... Em varen donar set dies per presentar-me a la Guardia Civil del meu poble. El primer que vaig fer va ser anar a veure a la meua mare a Puigreig...

Després, quan en vaig presentar a la Guardia Civil, en varen preguntar si hi havia entrat a alguna esglesia per cremar-la. Jo els hi vaig dir que no havia entrat mai a una esglesia ni per cremar-la ni per fer-hi res. En vaig buscar treball i en vaig trobar a Sabadell, doncs aquí no en varen donar feina.

Mes tard, en van fer pasar per tres comissions: la comissió de la Guardia Civil, la Comissió de la Falange i la Comissió de l'Ajuntament, per sapiguer que havia sigut abans de la guerra i durant aquesta... Vaig declarar el que havia sigut.

Al cap d'un temps en varem fer pasar per la policia de la Via Laietana per depurar-me. Allà hi havia quatre tinents, era com un tribunal. En varen fer les preguntes com de quin partit havia sigut, si havia estat al front, etc., l'historial complet. Em van dir que jo havia fet mitins, "que era catalanista, separatista, marxista y de izquierdas", i que era extrany que anes pel carrer. Em van dir que aniria a un batalló de treballadors i que em presentés a l'Auxili Social de Gavà...

... La joventut d'avui no ha d'oblidar a aquesta generació que tan va lluitar pel benestar d'ells i de les seves generacions.

Vriamata
Memories

Home. uns 65 anys. Va militar primer als sindicats de la CNT, despres al Bloc Obrer i camperol i mes tard al Partit Obrer d'Unificació Marxista. Va lluitar al front d'Aragó a on desempenyava el carreg d'oficial i altres d'importancia. Va viure de prop la mort del president Companys.

1973

Jo he viscut una època de les més importants de la història d'Espanya. L'adveniment de la República representa, per a mi, l'incorporació a la vida social i política, com a ciutadà. Amb l'adveniment de la República el país es movia entre el resum de tot un mitg segle, o més, d'esforços polítics. Per aquell temps, les forces polítiques que dominaven eren els republicans de diversos matisos, els socialistes, els comunistes molt pocs i, els anarco-sindicalistes.

La cosa social, a Catalunya, estava dominada totalment per els sindicalistes. Dins de la CNT, va anar dominant cada dia més la tendència de la FAI.

Jo, com a obrer, estava dintre de la CNT i influenciat per un punt de vista socialista; vaig estar cada dia més en desacord i vaig tornar part dels grups que es varen separar de la CNT, com els anomenats Sindicats Autònoms, i, després, políticament, en vaig anar identificant amb una tendència política concreta, socialista, que era el Bloc Obrer i Camperol.

L'adveniment de la República significa entrar en una nova etapa en la que s'incorporen les noves generacions i les velles generacions a plena activitat política.

Un dels defectes que jo considero que va tenir la República es admetre que la gent hagués de lluitar amb una sèrie de vagues i conflictes per resoldre el problema social mínim, que eren la jornada de les 8 hores -no es parlava de vacances- i jornalls mes aviat molt prudents, era el que es demanava. Per guanyar aquestes conquestes socials era precis moltes vagues votades, fer vagues que portaven conflictes que creaven una situació difícil a la República. A primers de l'any 33 o 32... Recordo que va haver una vaga de la construcció que va durar moltes setmanes influenciada per la CNT que pretenia que acabes en vaga general a nivell d'Estat Espanyol. Lo que es volia era forçar a la patronal a concedir reivindicacions que plantejava el ran de la construcció. Aquesta vaga no va ser general, va ser parcial... no els hi va sortir bé... Aleshores, recordo que estaven al sindicat d'alimentació quan va venir la policia, va detenir a tota la gent i varen estar vint i pico de dies a comissaria i després a un barco que es va habilitar pels presoners, al moll, que es deia Manuel Arnús. La gent que hi havia al barco, generalment, eren gent del moll que havien secundat la vaga. També gent del ran de la construcció i el textil, gent de la CNT totalment... Hem de considerar, que durant tota aquesta època, el Moviment Obrer, en els sindicats, estava totalment dominat pels anarco-sindicalistes...

Del barco aquest, del Manuel Arnús em van portar a la presó, però tot plegat no vaig estar molt temps, tres mesos aproximadament... Al sortir em vaig tornar a incorporar a la vida normal.

.../...

El sindicat que jo perteneixia ès va separar de la CNT i ès va convertir en sindicat autònom.

Així arribem ja a les eleccions del 33 on guanyen les dretes. Cal tenir en compte que a l'any 32 ès proclama la república i guanyen les esquerres, i pel novembre del 33 ja guanyen altre vegada les dretes... Llavorsès produeix un moviment de protesta a tot el país; potser el que podrien dir un examen de consciència a tots els sectors de l'esquerra que veuen ben clar que aquest triomf de les dretes ha sigut la conseqüència dels seus errors...

Mentres, jo, intervenia activament dins dels sindicats i en la cosa política... Es pot dir que la meua vida consistia, a part de les coses pròpies de la joventut, en una integració plena a la activitat política dins la influència de les tendències socialistes, o sigui, concretament, del BOC.

... Bé, després del triomf de les dretes, ès fa un replegament de forces d'esquerra, fins que arribem a l'Octubre del 34 que ès quan hi ha la protesta, sobre tot a Astúries i a Catalunya, contra el govern conservador, contra el govern reaccionari. Una de les figures polítiques que presidia les forces conservadores era en Gil Robles, cap polític de la CEDA -Confederación de las derechas españolas-. A Catalunya, el 6 d'Octubre del 34, la Generalitat, en Companys, pressionat per la classe treballadora reagrupada en l'Aliança Obrera, ès veu obligat a secundar la vaga general que hi ha declarada com a protesta de l'entrada dels ministres a'en Gil Robles al govern. Aquest moviment de protesta ès cristal·litza amb la proclamació que fa en Companys, davant d'una gran manifestació de l'Aliança Obrera, de l'Estat català dintre de la República Federal Espanyola...

Pero els fets d'Octubre van fracassar i varen empresonar al govern de la Generalitat i a molta i molta gent, entre ells, jo. Primer em varen portar a un barco que es deia Uruguay, després en varen traslladar a un altre que es deia Argentina. En aquest últim també hi havia detingut amb nosaltres en Pompeu Fabra. Després en varen portar a La Modelo. Per un error de nom vaig sortir i al cap d'unes setmanes em varen tornar a agafar.

Els fets d'Octubre, per resumir-los, van ser uns fets d'una potència enorme, en el sentit d'estat d'opinió. El moviment del carrer el dominaven les forces que composaven l'Aliança Obrera. El partit motor d'aquesta Aliança Obrera era el BOC. També hi havia un grup recentment separat de la CNT, els trentistes i una sèrie de grups obrers nous o menys independents i influenciats pels uns o pels altres. Aquesta consigna d'Aliança va "cuajar" molt bé entre la gent i va nivilitzar casi tota la classe treballadora de Catalunya. Va coincidir que el malestar també abarcava a les forces democràtiques de la petita burgesia, ja que els ministres reaccionaris al poder representaven per ells la liquidació de l'Estatut. Totes aquestes coses van ser les que van crear un clima "nacional".

.../...

Hem de considerar que tots els moviments revolucionaris esclaten quan ~~és-sele-une~~ no és sols una classe l'afectada, sinó que son, varies classes.

Això en quan als fets d'Octubre.

Després de la repressió que els va seguir, que va durar mesos, eh?, vaig anar continuant amb la nova vida d'abans. Per aquell temps frequentava molt l'Ateneu Enciclopèdic i llegia molt. llavors, la literatura que m'alimentava, a part de la que sortia de les organitzacions obreres, era això de les Edicions Proa. Crec que m'ho havia llegit tot lo que havia sortit fins aquell moment... i així arribem a l'any 36.

Sense entrar en detalls, a l'any 36, hi va haver les eleccions del 16 de febrer, sublevació de les forces reaccionaries al 18 de juliol... El nostre partit estava mobilitzat desde 8 ó 10 dies abans perquè proveïen, tenien tots l'impressió de que hi hauria una sublevació, i així arriba el 18 de juliol... Els militars es varen sublevar a tots els quartels i varen ocupar els llocs més centrals de Barcelona: plaça Catalunya, plaça Universitat, Passeig de Gràcia-Diagonal... varen portar fins allà els camions i les anetralladores... Nosaltres els hi varem fer front amb escopetes... d'una manera càdica. De totes maneres els hi varem crear un estat de confusió perquè no contaven amb la nostra reacció.

Jo vaig intervenir en el combat d'Ataragones, que va durar, desde el 19 de juliol fins al 20. El mateix 19 al vespre va capitular la Comandancia i la Capitania General i el quartel debia capitular el 20. Jo vaig intervenir a primera línia... Alguns dels sublevats es varen refugiar a la clínica de Santa Madrona. El general Goded va caure detingut. A continuació varen anar al quartel de Sant Andreu a proveir-nos d'armes. Prem un grup de 15 o 16, mes o menys, afins i companys... Varem anar a la Vulcano, els obrers estaven a fora, doncs tenien tancats els tallers i els hi varen demanar que ens blindessin un camió que teniem, doncs volíem marxar depressa cap el front. En una tarda ens ho varem fer, tots hi varem intervenir soldant planxes... va quedar una cosa molt rudimentaria.

Al sortir de la fàbrica de blindar el camió, l'atzar va fer que trobessim un militar que s'havia escapat de la zona franquista, que havia estat director de la fàbrica de canons de Erubia (?).

Ell ens va ajudar a organitzar tres bateries d'artilleria del set i mitg, varen fer una instrucció molt depressa i corrents... a cada cano i anava un sargent, uns dels que s'havien quedat més o menys adictes a la Republica... i així varem organitzar tres bateries que varem sortir al cap de tres o quatre dies cap el front.

La tercera bateria, que era la que jo anava es va dirigir al front d'Aragó. Ens varem ajuntar amb una companyia de milicians i varem anar cap a la zona de Belchite. Varem desembarcar a Zaila i varem pendre posicions, però d'aquella manera, amb unes circumstancies com de quan encare no hi ha front establert, que és quan és bonica la guerra. Zaila es un poble típic d'Aragó, amb unes cases molt baixes i una plaça grandiosa, sembla una mica l'estil moruno. L'as-

../..

pecte d'aquella plaça quan arribava el vespre sempre el recordar...eren potser... uns tres mil milicians voluntaris... Estaven organitzats per columnes, que en aquest exercit es composava de deu o dotze persones... en aquestes columnes hi havia gent de totes les edats i sexes... nens, homes, dones, noies... una cosa molt pintoresca... Adenés cada columna portava mules per transportar les provisions.

Quan els primers dies es feien les reunions d'Estat Major, potser eren 150 o 200, perquè, és clar, cada representant de cada 15 o 20 persones era un cap... així eren els primers dies de guerra... cada grup s'autosuministrava, es feia el menjar, portava les seves provisions... així varem començar la guerra.

Bé, com us he dit, la nostra bateria estava al cantó de Belchite i les altres dos bateries, una mica més lluny però també dins del front d'Aragó. Tots companys generalment del POUM. El BOC s'havia transformat, a finals de 1935 en l'Onagra POUM, que vol dir Partit Obrer d'Unificació Marxista, que va continuar sent, pràcticament el mateix. Contava sols amb l'incorporació d'un grup de nous elements un dels més representatius, l'Andreu Nin, conegut en els medis revolucionaris i en els medis intel·lectuals, perquè era un bon escriptor... Bé, la nostra bateria va intervenir en ~~var~~ diverses operacions... En les primeres, sobretot, varen caure molts companys, companys magnífics... Dels que em recordo més es d'un grup de nois molt joves, estudiants quasi tots, pertanyents a la CNT... Els hi deien "Grup del petroli"... el cap del grup era un obrer molt destacat del ram textil.

Nosaltres erem molt mal militars, tiraven a la tun-tun, a punteria directa, després, a poc a poc, en varem anar aprenent... Però una cosa que teníem que ens va ajudar molt era la bona relació entre milicians i oficials, i també la bona organització dels serveis... A la gent no li faltava ni menjar, ni roba... Un altre cosa que conservàvem era un caliu de vida política... feiem moltes tertúlies, sobre història, movent obrar, teníem discussions, etc... Més tard ens varem ajuntar amb les altres dos bateries... erem un grup d'artilleria compost per dotze canons. Varem estar una temporada junts... Recordo com anèdota que era l'hivern, havia nevat i teníem a sota d'un canó una cicloestil i allí editàvem un periòdic que s'en deia: "Artilleria Roja". L'enviàvem a totes les adreces que teníem del front d'Aragó. Feia molt fred, però menjàvem alls... Em recordo que em fotia una cabega d'allis per contrarestar la fred.

Després d'aquest període vaig deixar l'artilleria i vaig anar a incorporar-me a l'organització de les milícies del POUM que es van convertir en una divisió. Les milícies del POUM varen anar concentrades a la Columna del Rovira que acapdillava a totes les milícies disperses de Barcelona i província.

.../...

Aquesta columna es va convertir en la 129 divisió. La 129 divisió estava organitzada amb batallons, amb companyies, i sigui, amb tots els serveis que corresponen... intendència, transport, premsa ... feien un periodie... Això es al final del 36, quan ja es van organitzar unes milícies amb estructura d'exercit... i amb algú però pocs militars professionals... La gent que dirigia l'exercit eren els que en aquell període havien demostrat més aptitud, més abnegació, més condicions de mando...

Aviat, però, entrem en el període de plena repressió contra la gent del POUM. Havien pasat els fets de Maig i volien carregarnos a nosaltres la responsabilitat. Al principi al front no arribava cap notícia sobre això, però dos o tres dies després del 17 de Juny, dia en que van detenir al comitè executiu del POUM de Barcelona, el cap de la divisió, en Rovira, va rebre un telegrama que deia que és present al quartel general. Allà va ser detingut.

En quan a nosaltres, varen rebre l'ordre de retirar-nos de primera línia baix l'excusa de que feia temps que hi erem i de que estavem molt cansats i havien sigut molt castigats... ens varen instal·lar als pobles de l'interior i desseguida ens van dir que teniem d'entregar les armes i auto-disoldre-nos. Això no era més que una maniobra i una part de la repressió dels comunistes contra nosaltres.

En la nostra part ens varen resistir a aquesta mida i ens varen enviar un altre cap de divisió que és deia Vivancos, cenetista. Mes tard, per això no varen tenir més remei que obeir les ordres després de moltes negociacions.

M'oblidava de dir que mentre duraven aquestes negociacions, el batalló Carles Marx, de filiació comunista, va cercar la zona ocupada per la 129 divisió per obligar-nos per la força a entregar les armes i amb el propòsit de detenir els responsables d'aquesta 129 divisió. No ho varen poder realitzar perquè hi va haver la solidarietat activa de la gent de la CNT, de la gent de la 130 brigada, en penso que procedia de la columna "Roja i Negra". Al mando d'aquesta brigada hi havia uns xicots magnífics, cenetistes, però molt bons companys. Un es deia Pozán, l'altre Franco i l'altre... no recordo. En Franco i l'altre s'havien escapat de la zona feixista i eren destacats membres de la CNT... Es varen trobar al final de la guerra a Alacant i abans de caure en mans dels feixistes es varen suïcidar... El Pozán va passar a França i va ser un dels primers a organitzar els emfussos entre França i Espanya ... continuava el combat... En una d'aquestes operacions va ser detingut pels alemanys que el varen entregar al Franco i el varen afusellar...

Així doncs, continuant, jo em vaig cuidar dels assumptes pendents de la divisió fins a la seva total dissolució... Acte seguit vaig

.../...

anar a la presó... Els comunistes en van agafar i en van dir que si no volia firmar un document condemnant la política del meu partit i adherir-me a les seves consignes en tencarien... si haguessis firmat aquell document en van dir que tindria la mateixa categoria que tenia a la divisió i que a més en donarien un premi... Jo ho vaig rebutjar... vaig estar tancat a la presó des del 1 de maig del 38 fins a finals d'aquest mateix any... en van fer un procés (els comunistes, eh?!) en demanaven 30 anys, en van acusar d'agent de la Gestapo!!!!... Igual que els processos de Moscou, però amb no tanta categoria...

Bé, a grans gambades aquí tingué l'estampa de tot aquest període. Sobre la següent època, l'espectacle de l'entrada a França he llegit un llibre darrerament que és molt interessant: "La retirada de Espanya", és d'un tal Zugazoguita. Aquest individu era director del "Socialista", un dels diaris més importants de l'època de la República. Després va ser ministre de la Governació.

Bé, jo vaig anar a França i allà vaig treballar de moltes coses per guanyar-me la vida. Ens varem reunir amb molts companys que havien estat junts a les brigades del POUH... i vam començar un altre etapa, treballant de pagés, anant a les vrenes varenes... Fins que vaig tornar a Espanya i junt amb altres companys varem iniciar de nou el combat. Aquest combat es va desenvolupar amb unes condicions terribles... orem a l'any 40... Nosaltres creiem que una vegada acabada la guerra la cosa estaria al mateix lloc que quan la varem començar, que recuperarien la República i les llibertats democràtiques... i a pesar de que els crims eren molt grossos i la repressió brutal trobarien bastant caliu amb la gent per tornar a començar... Al novembre del 40 va sortir un dels primers periòdics ilegals... tot aquest període es ple de persecucions, detencions, companys que cauen... Aquest periòdic de que us parlava es deia "Forca"... va ser el primer que va publicar l'afusellament d'en Companys...

En Companys, quan el varen agafar, el feien fregar ... Be, ara explicaré una cosa de primera mà... En Companys va ser detingut a França i va ser molt mal tractat pels alemanys... el feien fregar terra a cop de fuet... va estar tres o quatre mesos sense poder-se canviar de roba, fins que va arribar a Barcelona, en que va poder entregar els calçotets i samarreta a les seues germanes, les úniques que el varen poder veure aquells dies. Crec que el que el va anar a demanar als alemanys va ser l'embajador aquell... en Lequerica, junt amb un altre personatge del regim. Aquells el varen portar a Madrid on també va rebre molts mal tractes... l'escupien, insultaven... Finalment el varen portar a Barcelona. A Barcelona hi han molts anècdotes ben diferents... Encara vivien aquella època de rabia, dels que havien vingut. Al entrar al castell de Montjuïc, un soldat, que estava de guardia, fill d'un reaccionari segurament, li va donar una escopinada a la cara... En Companys, d'una manera molt serena li va dir: "Això t'ensenya el reglament"? Un altre anècdota ben diferent és la d'un pobre vellot que va anar a entre-

gar un puro a les seves germanes perquè l'hi donguessin... ell, l'hi va tornar el sello amb la seua signatura: Lluís Companys. És interessant i admirable la serenitat i la valentia de la mort d'en Companys. Quan va rebre l'avis de que l'anaven a natar, ell es va afeitar, es va posar la millor roba que tenia, sense oblidar-se del seu característic mocador a la butraca de dalt de l'americana... es va mudar com per anar a una festa i va estar escrivint fins a l'últim moment. Llavors, a l'hora de l'execució va dir que el deixessin descalçar perquè en els últims moments de la seva vida volia tocar la Terra per la qual tota la vida havia lluitat. També va demanar que no l'hi tapessin els ulls i que el deixessin donar l'ordre de foc i va dir: "En sap greu morir perquè encara hauria pogut lluitar pels ideals. Visca Catalunya!, visca la República!... Ja podeu tirar. I va morir. No varen entregar mai, cosa illegal, les cartes i part del testament. Varen donar el cadaver a les germanes. Ha estat enterrat molts anys en un "rinxol" sense cap inscripció fins que després de moltes lluites s'hi va poder posar "Família Companys". Reposa a l'Avinguda de Sant Jordi, numero set, en penso, del cementiri Nou de Barcelona...

---oOo---oOo---

VIAJES A
MEMORIAS

26/32

Home. Va néixer a l'any 1896, a La Bisbal (Girona).

Va començar com escriptor de notari, després va treballar en un despatx fins arribar a ser soci director d'una fàbrica de ceràmica.

Va ser el primer alcalde de la República a La Bisbal. Va pertànyer primer a la Lliga Regionalista i més tard a l'Acció Catalana, mantenint-se en aquesta postura centrista.

Persona d'elevada cultura.

1973

L'insidència de la Lliga a La Bisbal ve de molt lluny, no va ser un partit ~~improvisat~~ durant els darrers temps, quan les lluites estaven més apassionades, sino que la tradició venia ja de l'antic catalanisme. En realitat a La Bisbal es va fundar el centre Catalanista de l'Escut Emporità en temps de l'Unió Catalanista, quan es varen organitzar per primera vegada... una mena de... no eren ben be partits catalanistes... L'Unió Catalanista no era un partit, sinó com el mateix nom diu era l'unió de tots els elements que sentien ansies de renovació respecte a Catalunya. No tenia caracter social, de manera que en l'Unió Catalanista, igual hi podien entrar gent d'esquerra que gent de dreta. I efectivament, dins de l'Escut Emporità, hi figuren gent d'idees conservadores i gent de idees progressives i esquerranes, una d'elles, d'aquestes darreres, en ventura Casadevall, que va ser president de l'Escut Emporità durant l'època que aquest va estar unit a l'Unió Catalanista.

Ara bé, va arribar un moment, després de la Solidaritat, en que els camps es varen destriar. Aquesta mena d'unió sagrada sempre resulta ser una cosa de circumstàncies, no es pot continuar indefinidament perquè s'han de fer masses concessions als uns als altres... Per una cosa concreta, bé, però això no pot ser indefinit... I va venir un moment que va ser al disoldre la Solidaritat. Els que tenien tendència esquerrana es varen separar de l'Escut Emporità i els que tenien tendència conservadora varen quedar-se en l'Escut i varen agafar la direcció total de l'entitat. Aquest fet va coincidir amb la sortida a la superridie de la Lliga Regionalista. Per concretar una mica més amb les dates... Això va ser després de la Solidaritat. La Solidaritat va existir de l'any 1906 fins al 1909-1910. Es va fundar arrel d'aquells incidents protagonitzats pels militars que varen assaltar la redacció del Cu-cut i de la Veu de Catalunya. El govern, va reaccionar, no fent tornar els militars en el cuartel, sinó més aviat donant-els satisfaccions amb la llei de "Jurisdiccions" que sotmetia a la jurisdicció militar a tots els asuntos que tinguessin alguna relació amb el que ells en deien "la unidad de la patria", entesa de la manera castellana; a la vegada que afectés directa o indirectament a l'exercit.

Contra tot aquest estat de coses formen la "Solidaritat" Catalana. La gent de Catalunya, entenia que la Llei de Jurisdiccions era un atemptat als drets de la gent civil i que per tan era una cosa inadmissible que determinades actuacions jurídiques haguessin de passar sota jurisdicció militar, que els militars s'havien de mantenir dintre de les casernes, dintre de la seva esfera i havien de deixar que els elements civils desenvolupessin l'activitat jurídica. Per lluitar contra això es va formar la Solidaritat. La Solidaritat es pot dir que va ser acceptada per unanimitat dintre de Catalunya. Només va ser una nota discordant els partit Lerrouxista, partit acapdillat per Lerroux. Lerroux era un element que en Moret havia enviat desde Madrid precisament per

sembrar la discòrdia dintre de Catalunya. Un demagog de condicions extraordinàries en aquest sentit. Efectivament, ell va constituir-se com element discordant de Solidaritat i defensant més aviat, malgrat la seva propaganda revolucionària i destructiva el que havia fet l'exercit, per destruir el sentit catalanesc que s'anava desenvolupant en el nostre país.

Doncs bé, la Solidaritat es va desfer a l'any 1909 i allavors els partits es varen destriar. Els uns s'en varen anar cap a l'esquerra, els altres s'en varen anar cap a la dreta. El partit més important catalanista que va quedar constituït va ser la Lliga Regionalista perquè era el partit que contava amb elements de més valua intel·lectual. Era en el temps d'en Prat de la Riba, d'en Cambó que per aquestes dates va tenir uns èxits parlamentaris extraordinaris. Ell parlava amb un llenguatge europeu, diferent del que s'havia sentit fins llavors a Madrid... Era un home de grans condicions polítiques...

Doncs la Lliga va quedar com el partit catalanista més potent. Els partits d'esquerra entre ells no gaire ben avinguts, com desgraciadament ha passat molt sovint entre els partits esquerrans... Ells, amb ells, per un cognatisme extraordinari, de vegades per punts i comes no s'arribaven a entendre... A la que s'han entès han adquirit la supremacia... però s'entenen molt poc sovint... i moltes vegades donen peu, degut a les seves discòrdies a que trionfin els contraris... En aquest cas, es clar, la Lliga, primer que tenia una gran contextura idealista... era en el temps d'en Prat de la Riba, quan va publicar el llibre "La Nacionalitat Catalana" (1910), que, en realitat és la base de tot el catalanisme d'aquells temps... a més a més era un home d'una eficàcia extra ordinària. Quan va ser president de la Diputació i de la Mancomunitat, va fer una feina maravellosa...

La Lliga va quedar, doncs, llavors, com el partit polític, catalanista, més potent i més unit, més compacte.

Els de l'Escut Emporità, els del Centre Catalanista de La Bisbal, de tendència moderada, conservadora, varen adherir-se a la Lliga. Després de ~~de~~ procedir de l'antic catalanisme de l'Unió i totes aquestes coses, al quedar només la gent de tendència moderada i molt catalanista, això sí, es varen fusionar amb la Lliga. La Lliga, ja se sap, era un partit conservador, no pretenia donar gaire importància a les qüestions socials... Ells provenien de l'antic romanticisme catalanesc i només pensaven en reivindicar els drets de Catalunya en el sentit espiritual... i en el sentit material també... de desplegar-se econòmicament... però, la part social, la dels elements treballadors, quedava marginada, entre altres coses perquè la majoria dels dirigents de la Lliga pertanyien a la classe burgesa i intervenien en grans societats i els hi interessava naturalment defensar els interessos econòmics de sentit tradicional. Ells combregaven amb l'aspecte espiritual del catalanisme.

Així, doncs, ~~re~~ eren en que l'Escut Emporità es va adherir a la Lliga en aquesta època i, especialment, els hi va portar el fet de que en el districte judicial de La Bisbal... La Bisbal era i

i es encare la capital d'un districte judicial, però allavors era capital també del districte electoral... Tot el país estava dividit en districtes electorals, cada un d'aquets districtes elegia un diputat... Barcelona per exemple n'elegia m'es d'un degut a què que l'importància de la seva població era molt superior a la dels districtes rurals. La Bisbal era la capital d'un districte electoral i, en aquest districte electoral, a les eleccions del 1910 és va presentar en Cambó... La màxima figura combativa i parlamentària de la Lliga!... Es va presentar amb la pretensió de ser el legit diputat. Es clar, això va presentar un problema extraordinari pels elements d'esquerra que aquí eren federals. Aquest era un districte que conservava encare les tendències del segle passat, de l'època d'en Pi i Maragall, les tendències federals. En Cambó era un problema perquè era un home amb una gran preparació política i l'esquerra no tenia cap element adequat per oposar-hi... Hi havia en Vallés Ribot, però, en Vallés Ribot era un home carregat d'anys... que ja gaire bé no estava en condicions de fer-lo entrar en batalla... i fora d'aquest, no tenien ningú.

Cambó es va presentar, no a instigació dels elements catalanistes del districte, sino que ho va fer impulsat pels elements econòmics... per les grans empreses ~~del districte~~!... Doncs varen creure, que donat el prestigi que tenia en Cambó els hi podria defensar els seus interessos amb més eficàcia que no pas si presentaven una mitjanja. Es clar, en aquella època, en el districte de La Bisbal, la indústria que tenia en realitat importància era l'indústria suro-tapera. Les grans fàbriques que hi havia en el nostre districte eren radicades a Palafrugell, Palamos i Sant Feliu. Constituïen veritables potències econòmiques amb molts interessos a defensar, interessos que estaven en oposició als elements de Madrid doncs aquets als qui defensaven era als propietaris de les suredes, quan en aquell que es feia era la transformació industrial del suro en taps. Era una oposició, perquè els d'allà el que volien és que les fronteres fossin lliures amb l'objecte de poder exportar el suro amb planxa, sense treballar, i aquí el que volien era que el suro estigués a un preu econòmic assequible amb l'objecte de poder ells treballar amb bones condicions i portar el tap ja elaborat a l'extranger, també a preus baixos... Es a dir, que sempre hi havia una pugna entre els propietaris i els industrials.

Els industrials del nostre districte, varen creure que ^{qui} podia defensar millor els seus interessos i ~~que aquest~~ seria en Cambó. En Cambó, efectivament, es va llançar... una mica ingenuament... a combatre en un districte que de sempre havia tingut tradició republicana i federal, però que donat la seva personalitat ell és creia que podia imposar-se.

Com us he dit abans, els federals varen trobar-se davant d'en Cambó així... una mica desorientats de moment... no sabien ben bé com encarrilar la seva política amb l'objecte de poder-se

enfrontar amb unes certes probabilitats d'èxit... Aquest problema els hi va solucionar un individu, en Linares, de Palafrugell. Aquest home era contable d'una indústria del suro i casualment, l'amo d'aquesta fabrica estava enfrontat amb l'altre fabricant de Palafrugell per qüestions dienes, professionals però que feien que també estés enfrontat per qüestions polítiques.

Linares va dir: No, nosaltres el que ens convé no és buscar una personalitat que s'assembli a en Cambó, doncs sempre estarà en un nivell inferior, perquè com ell no en trovarem cap, sino precisament una personalitat que sigui ben diferent, que no hi tingui cap semblança... I efectivament, Albert, l'home que varen triar era un home del districte que en materia política s'havia manifestat només d'una manera nebulosa, sense definir-se gaire, que tenia dintre del districte, inclús dins de l'àmbit provincial, un cert prestigi intel·lectual, doncs havia publicat alguns llibres, més aviat de tendència anarquista... però... amb fons intel·lectual bastant dens... A la vegada era... secretari de la Cambra de Comerç de Sant Feliu de Guixols... Sant Feliu de Guixols era una població de tradició federal cent per cent.

A Salvador Albert, no el varen presentar solsament els republicans sinó també un altre sector de fabricants d'osset a n'el sector que presentava en Cambó... Es a dir, els grans fabricants de Sant Feliu i altres del grup de Palafrugell i algun de Palamos.

Així doncs, és va presentar, al igual que Cambó, per defensar els interessos de l'indústria tapera, com a secretari que era de la Cambra de Comerç de S. Feliu i com a patrocinat que anava, com hem dit abans, per fabricants de l'indústria suera surera... Però l'hi quedava una mica d'aureola d'home progressiu, d'intel·lectual, que va permetre que aglutinés a tots els republicans que sempre, tradicionalment, estaven desunits dins del nostre districte. Si varen unir... els federals, no cal dir-ho; els radicals, o sigui els lerrouxistes que feia quatre dies que estaven combatent tot el que sigués tendència catalanista, però com que Albert no es presentava com a catalanista perquè no hi tenia cap tradició... si varen poder ajuntar... també si varen s'hi varen unir els de l'Unió Republicana, es a dir, absolutament tots els republicans, tota la l'esquerra en bloc va apoyar la seva candidatura... quan és produeix una cosa així, es inevitable, la balança es decanta a l'esquerra... si és parteixen ben bé les dues tendències dretana i esquerrana en el nostre districte predomina sempre l'esquerra... que és el que llavors va passar... cambó va sortir en les eleccions derrotat pel districte de La Bisbal.

En totes aquestes tramitacions, hi varem també haver d'intervenir els elements catalanistes que no eren fabricants i que no teniem cap relació amb l'indústria i que eren només catalanistes sentimentals. Això va ser el que va fer acostar-nos més al sector que representava en cambó, que era la Lliga. Al cap de poc, l'Escut Emporità es va adherir a la Lliga. Es a dir, que l'adhesió a la Lliga venia de molt lluny... l'Escut Emporità va seguir dintre de la Lliga. Es presentava a les eleccions municipals... generalment

havia d'anar de costat amb elements de dretes, de vegades triomfava i de vegades no, amb això hi havien alternatives... Fins que cap a l'any 1920 ó 1921, el catalanisme de la joventut de la Lliga que, com es natural, era un catalanisme molt més exaltat que no pas el que sostenien els elements antics, no es va sentir prou satisfet amb els motllos que l'hi senyalaven els vells que portaven la direcció i va haver un sector important de la joventut de la Lliga que va creure que aquesta ja no representava exactament les idees del catalanisme, que havia evolucionat molt, després de quinze o vint anys d'actuació, i que tenia unes exigències molt més radicals que no pas quan es va fondar. I com que no se sentien prou satisfets, es varen escindir i varen formar, Acció Catalana. Aquesta escisió la va protagonitzar en Nicolau d'Oliver, en Bofill i Mates i tota una sèrie de gent que considerava que s'havien d'adoptar actituds més vives, més radicals, tota vegada que s'havia demostrat que eren inoperants les actituds conciliadores que la Lliga havia desplegat prop del govern de Madrid sense obtenir gaire bé res.

A La Bisbal, aquesta escisió va repercutir... molts de nosaltres ens sentien molt més acostats a Acció Catalana que a la Lliga. En aquella època erem joves i sentien un catalanisme vivíssim... El catalanisme que ens havia ensenyat Prat de la Riba i que ens havien ensenyat els mateixos de la Lliga. Però aquells s'havien aturat en una determinada època i nosaltres volíem continuar avançant. Llavors, l'Escut Emporità es va separar de la Lliga perquè dintre d'ell hi havien les dues tendències... i amb l'objecte de que les dues tendències no tessen i no es acfés l'entitat, ens varem donar de baixa deixant que cada un de nosaltres adoptés la posició que volgués sense la necessitat de separar-nos. Així varem arribar en les eleccions de l'any 1931 que va ser quan es va proclamar la República.

Nosaltres, que erem els que portaven la direcció de l'Escut i que per tant ens sentíem compenetrats amb Acció Catalana ja feia molts anys que amb els republicans i amb els federals anàvem de braset... sosteníem contactes i inclús ens ajudàvem quan venien eleccions.

A Salvador Albert que va continuar representant al districte de La Bisbal, d'ençà que va ser elegit en oposició a n'en Cambó, se l'hi varen escindir tots aquells elements discòls, que més que tenir ideari, eren gent que anava a obtenir càrrecs que els fessin figurar. Així varen ser els de l'Unió Republicana, que varen quedar convertits amb en el partit reformista del Melquíades Álvarez, col·laboradors de la monarquia que en aquí presentaven candidats monàrquics, ells, que havien apoyat a l'Albert en els seus començos. El partit radical, no cal dir-ho, aquest també anava només a darrera d'allà on podia figurar. No era el partit radicals dels primers temps de Lerroux, no era quan predicaven la destrucció de tot lo existent, sinó que era el partit radical de cap les darreries d'en Lerroux, que a l'últim va ser un element conservador. I, com que l'Albert s'havia quedat sol només amb

els federals i com que els federals s'els havien escindit tots els elements obrers que s'han havien anat cap a l'anarquisme, cap al sindicat unic... Al presentar-se el domini de l'anarquisme dintre dels sindicats i predicant l'anarquisme l'abstenció electoral i repudiant tan els partits de dretes com els partits d'esquerres... els federals, es varen quedar sense aquesta massa que els apoyava... i no eren prous per fer sonar la candidatura de l'Albert:

Llavors, els nes acostats erem nosaltres, els que havíem antigament format part de la Lliga. Doncs clar, quan varen venir les eleccions de la Republica, practicament ja estavem aliats, nosaltres i els republicans... La gent de l'Escut, que no era de la Lliga, oficialment, l'Escut no representava a la Lliga, i al Centre Federal. Així ens varem presentar en les eleccions municipals de l'any 1931 que van tenir com a conseqüència la proclamació de la Republica. varem anar a l'Ajuntament, formant minoria separada. Els federals tenien una minoria, nosaltres teníem una minoria i després hi havia una minoria catòlica.

La Lliga en aquells moments a La Bisbal no hi tenia representació. Va ser després, quan Acció Catalana va resultar derrotada a Barcelona, que per cert va ser de conseqüència funesta per ella, tan a Barcelona com a tot arreu. Barcelona, en definitiva, es la que indueix la pauta. Es clar, la gent d'Acció Catalana va quedar una mica fluctuant... Els de temperament més conservador, tenien tendència a entornar-se cap a la Lliga i els de sentit més progressiu tenien tendència d'anar-sen cap a l'Esquerra Republicana, recient formada (1931). Nosaltres, els del mitg, quedaven fluctuants sense acabar-nos de decidir. Llavors, la Lliga, al veure que a La Bisbal no hi tenia representació, ella, que era un partit actiu, que sempre intervenia en totes les eleccions va formar una "Comissió delegada de la Lliga", que tenia personalitat propia, no era dintre de l'Escut... En aquesta Comissió delegada, hi varen entrar alguns individus que ja havien estat a la Lliga antigament i que havien estat sempre catalanistes i que dintre de l'Escut importà no podien actuar perquè no estava adherit a ningú... Aquets varen formar la Comissió delegada però... s'hi varen afegir altres elements que de catalanistes no hi havien estat mai... La Lliga va perdre aquell caracter que tenia abans de la dictadura... el ser un partit catalanista de tradició. Llavors va constituir una barreja de gent catalanista i d'altres sobrevinguts que només hi hanaven per defensar els "seus interessos" en contra de la politica esquerrana que seguia Esquerra Republicana de Catalunya i la Generalitat i el govern de Madrid, que ells entenien que atentava a n'els seus interessos particulars. Es a dir, va deixar de ser un partit catalanista antic per convertir-se simplement en un partit conservador.

A les eleccions del 12 d'Abril de 1931 que varen portar com a conseqüència la proclamació de la Republica, l'Esquerra Republicana d'en Macià s'en va endur la majoria (60%). Acció Catalana va desaparèixer, doncs no va treure ni un regidor a Barcelona, malgrat tenir un estat major fabulós de gent preparadissima en

tots els aspectes. Per minories varen sortir els de la Lliga, encara que estava en una posició molt delicada perquè després d'haver ajudat a sostenir a la monarquia en els darrers temps, al proclamar-se la República i amb l'esperit republicà que hi havia... es clar, la Lliga estava en una posició molt incomoda... però a Barcelona tenia un nucli d'electors que no l'hi fallava mai, que malgrat les circumstàncies varen seguir-la. En certs moments, aquell número es multiplicava degut a l'ambient favorable i, en altres moments, naturalment, es reduïa només en aquest nucli adicte... però aquest no fallava mai... això va fer que a les eleccions del 12 d'abril, La Lliga, amb aquesta base que tenia en va tenir prou per sortir per minories, perquè tingués representació... Aquestes varen ser unes eleccions sentimentals!. Això, es clar, a les comarques no es va produir. En les comarques més aviat Acció Catalana va triomfar a per tot arreu... com nosaltres mateixos a La Bisbal... aliats amb els republicans...

Però les conseqüències de la derrota de Barcelona varen ser fatals, immediatament varen repercutir a les comarques i Acció Catalana va quedar eliminada del panorama polític.

Moltes coses de les que passen a Catalunya, per no dir totes, estan inspirades en Barcelona. Les comarques imiten, es d'allà d'on es reben els reflexos. Si a Barcelona hagués triomfat Acció Catalana a les eleccions municipals com va triomfar a totes les comarques, Acció Catalana hauria anat endavant. Al fracassar allà va quedar eliminada, o mes ben dit, va haver d'anar a remolc de l'Esquerra. Jo bé d'aquestes eleccions és que l'Esquerra no estava gens preparada. Es va haver de formar de cap i volta, amb els elements que va trobar i que Acció Catalana no va volguer en la seva candidatura. En Macià mateix va demanar figurar dins d'Acció però ella, considerant-se totpoderosa no el va volguer... No va tenir cap més remei que presentar candidatura pròpia amb la gent que va trobar... Amb elements que no coneixia ningú... amb aventurers de la política, que tota la vida havien anat rodolant d'aquí cap allà sense trobar mai el seu lloc... I varen tenir un èxit fenomenal!... un èxit imprevist. Quan varem saber aquí la notícia... que havia guanyat l'Esquerra i que Acció Catalana no tenia cap representació, ni una... bueno, va ser una cosa incomprendible... però va ser aixís...

Una cosa que sol succeir molt... quan es va proclamar la república, els que varen donar-li més prestigi i els que varen fer que es proclamés varen ser els intel·lectuals... l'Ortega i Gasset, en Marañón, tots aquets elements... que, una vegada va ser proclamada la república, també varen quedar eliminats. Els elements intel·lectuals s'ha demostrat que serveixen per perfilar programes i per donar prestigi però que posats al davant de la política no capten l'entèsim me de les masses... parlen un llenguatge diferent, un llenguatge més elevat que no arriba a ser prou entenedor per part de la massa. La massa necessita elements d'acció mes que elements reflexius, d'estudi. En aquets elements d'acció eren els socialistes, els d'Esquerra Republicana i els de la Lliga els que hi contaven... els elements intermitjos, que son

la gent reflexiva i estudiosa... aquets... per donar prestigi molt be, però posats al davant i deixats sols no arriben a fer-se entendre per la massa.

La Republica va quedar regida per les dues branques: per l'Esquerra i per la dreta, sense que hi hagues un centre. Això provoca, es clar, un cert desnivell. quan venen els canvis d'un govern a l'altre, son canvis bruscos, s'accentuen les diferencies. Si hagués un ~~ierre~~ intermitg moderat, les coses serien més suaus ... sempre serie un element que llinaria les arestes.

Durant un temps, sobre tot abans de la dictadura d'en Primo de Ribera, les relacions de la Lliga amb la gent d'esquerra eren bones, sobre tot en el temps d'eleccions.

Quan a La Bisbal a l'Albert se l'hi va escindir tota aquella gent que ja he dit, la Lliga el va ajudar a canvi, això si, de que els republicans de Torruella apoyessin a n'el candidat de la Lliga en Fornier, un candidat del govern. Es a dir, feien la llei de les compensacions. Contre els candidats ministerials, anticatalans s'aliaven els de la Lliga i els Republicans. En un districte es presentava un candidat republica apoyat per la Lliga i en el districte veí un candidat de la Lliga apoyat pels republicans... Ara, quan va venir la republica, les coses varen canviar completament...

Primer que hi havia hagut l'escisió de l'Acció Catalana dintre de la Lliga i després que ja les coses es plantejaven entre esquerra i dreta. Els uns defensaven l'evolució progressiva i els altres defensaven l'estabilització i el conservadurisme. Ja no era qüestió de catalanisme perquè a Catalunya ja eren autònoms, sinó que era qüestió d'interessos mes o menys proletaris, perquè a l'Esquerra hi havia també burgesia i interessos conservadors de l'alta burgesia i dels elements que per temperament no volen soroll... Es a dir, abans de la dictadura, republicans i Lliga anaven plegats per defensar-se dels candidats de Madrid que eren l'enemic comú. Després de la dictadura aquets dos elements es varen separar i uns representaven a un sector i l'altre a l'altra.

L'oposició de la Lliga era l'única oposició que hi havia en representació en el govern de Madrid o en el de la Generalitat. Aquesta oposició va anar adquirint més força, fins arribar a les eleccions de l'any 1933, eleccions de diputats a Corts on la Lliga va treure tants diputats com l'Esquerra. Es a dir, que quan es va morir en Macià, era una època en la que l'home debia estar molt intranquil respecte a ~~la~~ lo que l'hi podia passar a l'Esquerra. Es va morir després d'unes eleccions en les que casi es podia dir que l'Esquerra havia sortit derrotada. Perque de passar de tenir l'hegemonia absoluta a Catalunya a haver de cedir la meitat de la representació en els seus elements adversaris, com era la Lliga... Macià segurament que estava amb un esprit molt deprimit però, es clar, va ser per una serie de circumstancies, pels errors naturals que es fan quan es governa, que ja se sap això, a tots els països democràtics passa el mateix... i aquí no havia d'extranyar gens ni mica... no hi havia porque l'Esquerra es sublevés contra aquets fets... era una cosa natural que passes... ja

se sap, els governs cometen infinitat d'equivocacions.. i es fa-
reigen la mar d'interessos.

El 6 d'Octubre de l'any 1934 no te explicació per mi. La Generali-
tat no tenia cap dret a sublevar-se contra el govern de Madrid.
El govern era de dretes, si, pero legal, ja que havia sortit
d'unes eleccions. Els de l'esquerra consideraven que la república
era per ells^í que ells eren els únics republicans. Però amb un
regim parlamentari i amb un regim democràtic ja se sap, ha de go-
vernar el que te mes vots... I si en un moment donat, pel que si-
gués, va tenir més vots la dreta, que es declarava republicana,
mentrés no es demostrés lo contrari tenia de governar... Això ~~Es~~
l'esquerra no ho va acceptar i es va sublevar junt amb els so-
cialistes de Madrid i d'Asturies.

La Lliga era el segon partit de catalunya a darrera de l'Esquerra
Republicana. A molta distancia però amb representació... Era el
partit d'alternativa. En un regim democràtic conve que hi hagi un
partit d'alternativa, que en el cas de fallar el que governa
n'hi hagi un altre que assent adicte al país, representi un altre
politica.

Després d'haver governat la Lliga, si hagues pogut arribar a go-
vernar, en temps de la Republica, segurament que l'Esquerra ha-
gués tingut un triomf imponent, i en realitat va ser així en les
eleccions de l'any 1936 amb el Front Popular, després d'haver
governat la dreta gracies a les eleccions de l'any 1933, quan va-
ren venir unes noves eleccions de diputats a Corts, les esquerres
es varen unir en el Front Popular i l'èxit va ser enorme.

L'alternativa de govern a catalunya, doncs, era la Lliga. Feia una
mica de por en els darrers temps, que no s'hi fiques Acción Po-
pular, d'en Gil Robles. Acción Popular estava formada encare per
gen més conservadora que els de la Lliga. Els extremistes de dre-
ta dins de la Lliga eren els que s'anaven acostant cap a Acción
Popular.

A Barcelona la CEDA es va ficar a l'Institut Agrícola català de
Sant Isidre i va arraconar als de la Lliga de la direcció. Aquets
de l'Institut Agrícola representaven la part oposada a n'els
Rebassaires, els celebres Rebassaires que eren de l'esquerra. Els
de l'Institut Agrícola Català eren els propietaris i consideraven
que la Lliga encare feia masses concessions. La Lliga no va ser
mai un partit d'extrema dreta com l'Esquerra no va ser un partit
d'extrema esquerra. Eren dintre de la dreta i dintre de l'esquerra
gent que en un moment determinat és podien entendre perfectament
i que va ser una llastima que en moments crucials no ho fessin,
com és feia abans de la Dictadura d'en Primo de Ribera.

En fi, el segon partit a Catalunya era la Lliga, per la base que
tenia a Barcelona, sobre tot i per l'influència que desde Bar-
celona exercia a les comarques.

La Lliga entre els obrers no tenia exit, doncs era un partit con-
servador. Acció Catalana tampoc. Acció Catalana conservava una
posició intermitja i pel que tenia més significació era pel seu
catalanisme i pel seu lliberalisme. Socialment no actuava per res
ni pintava res. Acció Catalana es va proclamar a favor de la Re-

publica, la Lliga mai. En el pacte de Sant Sebastià on es va constituir el Comité que va portar ls Republica, hi figurava en Nicolau d'Olwer, representant d'Acció Catalana. Acció Catalana era catalanista i lliberal, era per tant de tendència Republicana.

Durant la guerra la Lliga va ser perséguda. Acció Catalana va participar en algú govern... però sempre en caracter de satelit ... del braç de l'Esquerra... casi es pot dir que estava eliminada del camp politic. La Lliga va ser perseguida, com tots els elements conservadors i de dreta... Durant la guerra, els elements de la Lliga varen anar a favor dels Nacionals, per principi de conservació, porque com que ells representaven interessos economicos... si trionfava la revolució aquets interessos quedaven fora del mapa. En Cambó va fer tot el que va poguer desde l'extranger a favor dels Nacionals. Les coses, durant la guerra, varen quedar ben deslindades: Els partidaris de la revolució, a Catalunya de sentit anarquista, a Espanya de sentit comunista, o partidaris de l'ordre tradicional, el mes reaccionari de tots, que és el que representaven els Nacionals. Llavors ja no hi havia ni Lliga més o menys conservadora, ni esquerra més o menys burgesa... res... llavors ja només hi havien els extrems... La Lliga en aquesta taciura es va quedar amb un extrem, l'Esquerra també va quedar completament arraconada i el domini va ser absolutament de la FAI. Desde la FAI era desde on es manaven totes les coses... ... En fi, parlant d'aquella època a un l'hi sembla que ho torna a reviure...

VINDMATA
MEMORIES

Els meus pares eren de per allà dalt a Gironella. S'ho varen passar molt malament. A la nova mare l'hi varen cremar dues vegades la casa quan la guerra dels carlins. La segona vegada de cremar-se la casa, els seus pares, varen ficar els nans dins d'unes arries i els varen portar a una casa de pa'és. Per a desglaçar-los del viatge els varen tenir de ficar dins d'un fanó de fens... fins al coll... perquè si no tots s'haurien mort.

Miri, la nova mare, per cada fill, set o vuit que en va tenir, amb dolors marxava de la fàbrica, a'en anava a casa i fins el moment de tenir el crió encara tota mitjons pel nou pare. Als tres o quatre dies aquella dona havia de tornar a treballar... i no cobrava res, eh?!....

Els meus pares... a les tres del matí s'aixecaven, agafaven cada canalla i els anaven repartin, en una casa un, a l'altre casa l'altre... fins al vespre. Al vespre, si plegaven de la fàbrica a les set, fins a les nou o quarts de deu no acabaven el recorregut anant a buscar als nans. Després encara tenien de donar-els-hi sopar i portar-los a dormir. Si el diumenge plovia, els dies feiners, a mitg dia, per contes d'anar-sen a dinar, la mare tenia d'anar al riu, bó i ajonollada. Si no, el dissabte, hi havia un safareig públic, com ara... si anessim d'ací a Castelldefels o més lluny. Es a dir, que aquella dona, ès tenia d'aixecar cada dia a les tres del matí, passar a tota la canalla per les cases perquè els guardessin i entrar a treballar a les cinc del matí fins a les set del vespre, per guanyar dotze pessetes!. Vostè en dirà..., i d'un plegat, mira... s'ha tancat la fàbrica. I van tancar. Llavors va ser quan ens varem anar a cal Vidal. Ja en dirà, amb 24 pessetes haver de viure set persones, encara que diguessin que tot era mes barat. Jo havia tingut d'anar a una botiga a buscar una capsa de mistos, 5 centims!, i dir, dissabte ja vos les pagaré. Una capsa de mistos, cinc centims!. Això per que veieu si hi havia explotació allà dalt. Només ho sap aquell que hi ha treballat. Però això ho expliquem a la gent d'ara i no s'ho creu, els hi sembla que no pot ser, els hi sembla que es impossible que tu aixís pogut resistir tot allò...

Doncs bé, quan varem anar a cal Vidal, jo havia de fer menjar per sis de colla... i tenia sis anys o set!. Es a dir, que a les cinc, quan els altres marxaven, ja en cridaven: Mira, marxem, i no te dormis, eh?, perquè has de fer una paella de patates fregides... A les 8 del matí havia de tenir l'esmorçar fet per set de colla contan-mi jo, les altres germanes ja treballaven... I allavors havent acabat de tot això en tenia d'anar a costura, que deiem, a les monges, que obrien a 2/4 de 9. A 2/4 de 11, però, ja havia de sortir per anar a tirar la patata i la col a l'olla. Ja en dirà que en podien agondre... A la tarda sortia a les 4 per anar a fer sopar per set, en un fogó típic de petit, qu'el tenia aborrit, de carbó de cok, i de clar, jo sentia l'altre canalla que jugava

i m'en hi volia anar també a jugar. La mare em deia: mira, has de coure tal cosa o tal altre... Jo em pensava que aquell foc cremava... i es clar, quan s'apagaven a les 7, aquell foc estava apagat, el gra no era cuit i allavors... ben calenta cap al llit i sense sopar perquè no havia tingut el temps de fer i... ara... a esperar l'encens. Més a sis anys o set. O sigui, que m'explotaven els nous pares, m'explotaven a la família, m'explotaven per tots cantons...

Als tretze o catorce anys, jo n'en recordo ben bé, un tall de carn sencer no l'havia menjat mai, perquè de la manera que es treballava i es guanyava, encara que fos molt barat. Una casa que tingués 5 o sis fills, guanyaven 24 o 30 pessetes al matrimoni, on podien anar aixís... El dia que havia un tros de carn a un l'hi donaven el tros de dalt i a l'altre el tros de baix. No es podia viure d'aquella manera. En resum, que no es guanyava pel que es necessitava.

A casa meua, ja ho he dit abans, jo havia vist anar a comprar una capsa de mistos a fià, una capsa de mistos que valia cinc cèntims, a fià, i al cap de la setmana anar a pagar-ho.

Les meves germanes es repartien la jornada, de les cinc del matí a les set del vespre, doncs encara no tenien l'edat. L'una treballava de les cinc del matí a les dotze del mitg dia, dues pessetes. L'altre s'hi posava a la tarda, de l'una fins a les set del vespre, dues pessetes més. O sigui, que amb quatre pessetes aquell fabricant pagava a dues dones. Al vespre les feien anar a les monges. Una d'aquestes meves germanes sempre havia estat una mica rebel·la... i es clar... aquelles monges un dia l'hi van dir, que havia de resar el "Crec en un deu". Ella els hi va dir: Jo no vull dir el "Crec en un Deu". S'en donava vergonya davant de les grans. Que diràs el Crec en un Deu... Doncs no el vull dir...!. I aquella monja que l'hi diu: si no el dius, "per la porta se passa a la calle". I ella que contesta: "Ande usted con Dios!"... Allavors no la van col·locar més.

De totes maneres això que anaves a col·legi, només és un dir. Un dia perquè hi havia el trissagi, l'altre dia perquè hi havia el més de Maria i el rosari, es a dir, et feies gran i amb prou feines sabies escriure el teu nom i llegir una miqueta. Ademés com que a totes les colònies només hi havien monges, no hi havia cap mestre particular per escollir. O sigui que passaves els temps amb rosaris i parenostres. Llegir poc, llegir molt poc.

Jo he viscut en moltes colònies per una raó. Com que erem quatre germanes, un germà, el pare i la mare i tots teníem, els hi agradaven les famílies nombroses. El problema nostra va ser que el meu pare es va discutir amb un contramestre. El contramestre va anar al despatx i va dir que el pare l'havia maltractat. Ens en varen tenir d'anar al carrer.

Només vam tenir la sort de ser família nombrosa, doncs desseguida ens captava un altra colònia. Més que jo n'he conegut al menys cinc.

.../...

Vitae
memoriae

+

32

La lluita per les 8 hores va ser molt dura, els fabricants no les donen, son molt potents, donat que en aquella epoca son el pedestal economic de la nació i s'ho fan valé, per fi es logren, pero allavors aleguen que en les 8 hores hi perden respecte als demes fabricants degut al transport cap a Barcelona. Totes aquestes excuses no tenen cap altre motiu que demostrar que ells no accepten el decret. Aquí es quan es produeix la vaga de l'Alt Llobregat, al Bergadà i al Pla de Bages, ho sigui, de Berga a Manresa. Aquesta vaga durà 14 setmanes. Els sindicats de Barcelona ens ajuden amb diners i menjar a tots els parats, es fa ranxo al carrer. La guardia civil vol restablir el que ells diuen ordre. Tots els obrers saben en que consisteix. La majoria de famílies han d'emigrar cap el Pla, principalment a Terrassa i Sabadell, a teixir la llana, dons a la Terra Alta el treball, els hi es negat. Mas aci el preu que han pagat per no volguer ser esclaus d'aquesta burgesia, en aquell temps la més poderosa d'Espanya. Pero fou vençuda. Es varen lograr les 8 hores decretades pel govern d'en Sanchez Guerra. La joventut d'avui no ha d'oblidar a aquesta generació que tan va lluitar pel benestar d'ells i de les seves generacions.

Condicions de treball en aquella època: De les 5 del matí a les 7 de la tarda treien mitg hora per esmorçar i un hora per dinar. Un mínim de 12 hores, tenin en conte que si havia alguna festa entrenitg de la setmana, la nit del dissabte al diumenge s'havien de recuperar les hores perdudes d'aquella festa, o sigui que no les "santificavem", coses que passaven pero que son fets fets veridics.

.../...

En aquestes fàbriques de l'Alt Llobregat, la majoria dels seus obrers i llurs famílies residien a les colònies, o sigui, en pisos que eren propietat del patró i constituïts al peu de la fàbrica. Les contractes de treball anaven lligades amb l'estada a la colònia. Això equival a dir que el despidi de la feina equival a quedar-se sense pis igual que als temps feudals. A la fàbrica hi treballaven obres: homes i dones i criatures a les seves edats no reglamentàries. L'amo ja ho volia així; començaven explotant als jovenets per que si anessin acostuman. Els esbirros del patró, siguem caps de feina, ja es cuidaven d'anagar aquesta quitxalla a dintre les caixes de fil vuides, esperant el chiulet del capataç anunciant que ja havia passat el perill, aquest perill era l'inspector del govern que tenia l'obligació de vetllar contra l'explotació dels menors, diguem també que aquest senyor ni es prenia la molestia "de inspeccionar" ès en castellà, per que s'entengui, perquè segurament ell ho era, solament el que feia era anar a parà la mà al despaitx de l'empresa. El capellà de la colònia allò ho sabia però callava, doncs també ès jugava les monjetes, tinguem en conte que en aquell temps hi havien molts pocs capellans progressistes...

... (un altre)... No hi havia cap!... (riuen).

Are n'explicaré un cas... era un deixeble del meu pare fins que va anar al seminari, jo era fill del mestre i ens fotiem de gana en aquella època, va anar al seminari si, i aquest home amb una colònia que jo havia treballat; aquesta colònia era bastant lliberal, anava a missa qui volia, això, però, hi havia un dels amos que s'entenia amb una xicota de la colònia i es

trovavem... obrera?, si, obrera i desmanada i, s'en anaven a l'ésglesia a fer de les seves i el bon capella aquest que sempre em deia, hi ha capellans, capellanets i capellanassos, la religió es com un got de vi, s'apreta per aquí i s'en va cap aquí, i aquell tio li va plantar cara i els hi va dir, vosté es l'amo pero jo soc l'amo d'aquí aixís es que eh?!, s'ha acabat; ja ho veus que no s'en troven gaires pero algú n'hi havia, algun de progré, perque un altre fet molt bo d'aquest home amb un procés que hi va haver a la comarca, quw la comarca demanava afosellaments després de la guerra i aquest home va ser en un concell de guerra a Manresa a on es jutjava a uns quans de la comarca, van sortir 4 o 5 penes de mort; es va aixecar dret i va dir: No n'esteu tips de sang!, dons ja la teniu. Era fill de Puigreig i vivia a la colonia. Era molt aficionat a caçar el jovent d'allà d'alt perque no hi anessin al ball i els hi regalaba una escopeta hi el jovent amb escopeta i tot s'en anava a ballar igual. Pero... no marxem de la questió are... Jo tinc 70 anys i de vegades m'en vaig una mica d'Hosca... Aquest capellà com va acabar la carrera de capella el van portar al Vaticà a Roma, era molt llest pero li faltava la salut i no va poguer aguantar, amb aixó vull dir que no era tonto, era llest... i, durant la guerra estava en un poblet de poques cases, en una masia i s'amagava la sotana i es posava a fangar i tot aixó... no, i va passar un home del poble de Puigreig i li va dir: Cony, que fas aquí Mossen Ramón?! que no saps que pot pasar algú i et foten de cara la paret?. Va, si vols ja t'acompanyo a França. I es va decidir i el va acompanyar a França, después, acabat la guerra va fer un llibre i explicava com l'havia ajudat aquest home a salvar la vida. I are que parlem del capellà, aquest a la trona anomenava les "priors", sabeu que es això?, bueno, aquelles noies que en acabar la missa "obligatoria" de tots el que vivien a la colonia, es posaven a la porta de l'esglesia obsequian a la

clientela "obligada" d'uns ramets de flors, la una, l'altra amb una plata recollia la calderilla, així acabaven d'escurar l'economia dels obrers. Hem de fer constar que aquestes noies eren nombrades sense el consentiment dels seus pares, alto eh?!. Sortia el capellà hi deia: fulana i fulana tot l'any; i era obligatori. Una d'aquestes colonies hi havia un sarreig public on anar a rentar pero el diumenge, com que s'havia de "santificar" el capellà es cuidava de buidar-lo obligant així a les dones a rentar els dies reines després d'una esgotadora jornada de treball. Tinguem en conte que segons l'amo... ja us dic, la Sisqueta ho ha viscut mes que jo, jo havia treballat a colonies pero viscut sempre al poble, el meu pare era mestre i jo no tenia d'anar amb a professors ni punyetes si no em donava la gana, ara, la gen de les colonies estaven obligats per tots cantons. A la colonia Vidal, no cal anomenar la colonia a ningú, quan arribava l'amo, bueno, diguem burgés porque d'amo només en tenen els gossos, avans d'anar a inspeccionar la fàbrica s'en anava a l'esglesia pero si trobava al capellà pel carrer s'ajonollava, li besava la ma...
... allo era una inquisició... es que les colonies que manava el capellà... Sisca: Jo hi havia viscut en una colonia... Oh, ~~(Metsa)~~ hi tant, aquesta ho coneix porque n'havia seguit sis o set o no se quantes. També ni havia alguna d'aquestes colonies que eren completament amurallades, encara hi es, per la guerra la varen tirar a terra però la varen tornar a fer, equival a dir que el qui no entrés a dos quarts de vuit no entrava, n'hi havia alguna de particular fins a les 11,

però aquesta hi havia porter que era el que donava el parte a l'amo i a l'empresa que donava el parte del qui arribava tard. Quan et tencaven el portal et tenies de quedar a dormir el carrer, com si no tinguessim dret a entrar a l'hora que'ns dongués la gana. Es que no pagaven el lloguer del pis que em donava el dret d'entrar quan volguessim?. Es veritat o no?. Hi ha que veure la forma com es vivia, perquè a la meua petita amb totes aquestes coses anaves al carrer i anar al carrer significava fora de la feina, fora del pis i fora de tot, eh?.

(Sisqueta) Allà si al cap de la setmana et deien, s'ha acabat la feina no podies protestar a ningú, ni al sindicat ni res, només et quedava agafar els mobles i anar cap un altre colònia ... - O sigui que els tenien ben agafats i era molt difícil revoltar-se contra això, després perquè diguin els joves, jo crec en penso que lo que s'ha fet te el seu mèrit, no?. El jovevent que no ho ha viscut així convindria que ho sapigués, perquè, que parlis amb un jove que te uns estudis i et digui que no has fotut mai res... Bueno jo ja no tinc prou coratge... ... n'hi diria una de gruixuda i a passeig....!

- ... I quin promig de temps es treballava en cada colònia...

- El que tu volies. Si trovaves un altre casa que et pagava més t'en anaves o, si et despedien també.

- La Sisqueta a viscut amb moltes colònies per una senzilla raó, com que eren 4 germanes, un germà, el pare i la mare i tots menjien els hi agradaven les famílies nombroses, però el problema d'ells una de les vegades va ser que el seu pare es va discutir amb un contramestre. El contramestre va anar al despalltx i va dir que el pare d'aquesta l'havia maltractat i s'en van anar al carrer. D'altres, que les germanes s'anaven fen

grans i les anaven posant al treball si no les volien perquè no hi havia feina com que eren una família numerosa els captava un altre colònia i mira, s'en hi anaven. Així que ella n'ha corregut al menys cinc .

Sisqueta. Miri, jo em van posar a treballar que tenia 11 anys. Em varen posar en una fàbrica, que ara està parada, aprop de Gironella. En diuen la Colònia..... el el Monegal.... ai no, l'altre...

- Can Fuster?

- No! Avans d'arribar a la colònia del riu, home! Per allà als Aspís!

- Es igual això dona.

- Bueno, em varen posar a treballar als 11 anys cap allà als Aspís. Teníem una cuadre, miri, com ara aquí hi hagués la cuadre a sota teulada només d'uralita i allà a sota aquesta casa de l'altre costat de carrer hi havia el rec de l'aigua. Allà en cas de foc no surt ningú eh?, perquè havien d'entrar per a dalt, on hi havia tota la preparació i havien de baixar cap baix que hi havien els sòtanos. Als sòtanos hi havien uns safretxos molt grans i unes caixes a on s'hi ficava el fil . Aquest fil el teníem de mullar. El terra era tot mullat. Les grans, les espiadores es podien comprar uns esclops però les que erem ajudantes teníem d'anar amb espadenyes, es a dir, que tot el dia havíem d'anar amb els peus molls. Nosaltres erem les ajudantes de l'espiadora, nosaltres no constavem en res de la fàbrica, nosaltres no erem res, l'espiadora ens llogava. Aquella dona ens podia donar el

que volia. La setmana que amb ella li semblava que guanyaba una mica, ens donava 3 pts.; la setmana que deien no ha guanyat tan ens donava 10 reals, hasta 2 pts.. De les 5 del matí a les 7 del vespre, 2 pts. i 10 reals, jo havia guanyat. I al capdell d'aquella cuadre hi havia una estufeta petita aixís que era llarga com dues o tres vegades aquesta casa, i es clar a 11 anys, el fred que teniem. De les 5 fins a les 8, a les 8 i mitge per esmorçar fins a 2/4 de 9, de 2/4 de 9 fins a les 12, de les 12 un hora per dinar i, de l'una fins a les 7 del vespre i al vespre, com de vegades havíem de portar (allavors no hi havien autos ni aixó) havíem de portar la feina (unes madeixes) a una estació, a la plana, era aixó; havíem d'anar cap a Gironella, a un poble que hi havia estació, que encara hi he. Per carregar el carro, hi pasava el l'encarregat i deia: Avui ha de sortir el carro, us heu de quedar fins a les 9; es a dir que allavors treballavem 2 hores mes i ens donaven 4 pts.!! la setmana!. Pero nosaltres no contàvem res, es a dir que quan passava l'inspector ens feien amagar en un sotano perquè no els fessin pagar la multa. A la fabrica no contàvem en res. Ens llogava l'espiadora i si ens deia, mira, nena, la setmana entren no tornis, ja quedaves despendida. Es clar, en aquella edat només hi havia que son. El vespre arribàvem a casa a quarts de deu!, vint de fer a vora de 3/4 de camí vora el riu Llobregat que era glaçat!, amb neu i amb espadenyes!, perquè de sabates, com que estava glaçat primer i, que en teníes poques segon, que com que no en tenies, perquè com que erem 4 germanes, quan a la gran li anaven petites les portave les la del darrera. Així no n'estrenaves mai cap. A vora del riu Llobregat, glaçat, a 6 i 7 graus sota zero, amb un fred!, a 11 anys. Arribaves a casa i es clar, amb un/..

fred, allà a la vora del foc mentres la mare feia el sopar i tu, es clar, arribaves amb aquell fred i tanta son que no t'en donaves conte que et portaven al llit que no et donaves ni conte de si havies sopat o no i ja et tornaves a trobar a la carretera; i un dia deiem, mira, avui dormirás tú, i ens agafavem de brasset i avui et tocarà dormir a tu, demà en a mi i, anar caminant i anant dormint... I la setmana que havíem donat més treballant tantes hores 4 pts.!, però normalment o 2 o 2,50 pts. Això a 11 anys.

I a les colonies si no hi anaves a missa ja no estaves ben vist, allo era una explotació, perquè un matrimoni amb 3 o 4 canalles venia a guanyar 24 pts. a la setmana i si a la fabrica deien: Bueno, mira, aquest no ens convé, al cap de la setmana ja savies el que et tocava fer, aquí s'ha acabat, agafar els mobles i anar a buscar feina cap un altre colonia i si et donaven mals informes a tot arreu et tancaven les portes. No et deien que no et volien llogar, t'apunten en una llista i et deien, ara no en tenim gaire feina, ja t'avisarem. Ells no et deien que no et volien llogar, pero si estaves a les llistes per distingit a la vaga o al que fos, ja estaves llest, no et volien en lloc.

Després va venir la vaga del lock out i van parar a tot arreu. Allà hi havia un quartel de la Guardia Civil i feien servir a la seva canalla per fer d'esquirols, al vespre, quan baixaven aquella canalla, i que d'ous, que de tomaquets, que d'esquirols, que de morts de fam! i la Guardia Civil, que si tirem o que si no tirem, i la gen cridava: esquirols, morts de fam i,

bueno, allò semblava un d'allo. Hasta haviem tret una cançó que deiem... "El decret de les 8 hores n'es una cosa legal que si aquesta vegada no es guanya en te la culpa el Monegal..."

El Monegal era un fabricant que hi havia allà dalt, que ara també està parat... Però al vespre, bueno, allò jo no se, aquella gent, perquè hi havia dones que jo no se encara, no se, com s'atrevien...

- Hi ha un altre estrofa dels obrers que ara... a veure si hem recordo... "Els burgesos ens volen fer la por, els obrers del Llobregat no en tenim no, que no es pensin que serà com abans, que ens feien treballar moltes hores i ens donaven molts pocs reals..."

... En-~~repulsa~~ Era un vers que expresava la situació d'allavors. Va ser per aquell temps que va venir el lock out... No se com segueix, pero bueno,... allò semblava la fi del món. Aquelles dones no se pas com s'atrevien, perquè el civils alla volguen tirar, i la gent als balcons, tiran tomaquets i ous, en quedava la carretera plena,. Pero ells cada dia, al vespre, feien la mateixa operació, i nosaltres, "Ja vaixen, ja vaixen!", i les dones alla...

Pero no varen poguer engegar la fabrica, no, això que cada dia tocaven les campanes, pero no hi anava ningú.

Alla, però, hi havia un fabricant que li deien a cal cases, ara també està parat., vet aci que'ns va dir: mireu, les 8 hores jo us les daré. Si es guanya, tot això que tindreu, si es perd les haureu de recuperar, i vet aci que aquell les va donar

Quan baixavem cap a cal Cases, vet aci, que trovavem a tots els esquirols que baixaven. Els hi deiem de tot: Esquirols, morts de gana, maricons, fills de p... . Pero allò no mes ho pot dir aquell que ho ha vist, aquell que no ho ha vist no s'ho creuria, perquè semblaba la fi del mon. Aquella gent ja eren valents, perquè hi havien pobles senseers que menjaven ranxo, feien al carrer les caçolades, dons, guanyaven la vaga pero perdiem 4 mesos de sou. La meva mare havia vist dues guerres, va pasar molta miseria, l'hi varen cremar dues vegades la casa. Em recordo q'una vegada varen comprar una saca de farina que s'havia mollat de petroli i tot el pà tenia gust de petroli, pero es clar, per donar de menjar a les criatures varen comprar el que varen trovar. A la segona vegada de cremarse la casa, varen ficar els nans dins d'unes arres i els varen portar a una casa de pagés. Per desglaçar-els del viatge els varen tenir de ficar dins d'un famé de fens, fins el coll, perquè si no tots s'haurien mort, aixó ho havia viscut la meva mare quan la guerra dels carlins, perquè a Berga, dues vegades els varen cremar la casa.

- I com vareu fer per decidir marxar de la Conca del Llobregat?

- Jo havia treballat 12 anys a la plana a cal Monegal. D'allà varen marxar, encara que ja volien marxar abans, cap el Prat perquè havien uns teixidors de llana que'ns demanaven, però no varem fer-ho abans perquè teniem una meva germana que la havien operada d'una fistula a l'ull i en Monegal la va fer entrar a l'Hospital de Sant Pau, hi allò que deies, l'amo la ha fet entrar alla i per això no osavem deixar-lo. Però a la

fi varen decidir marxar. Aleshores ens varem anar a cal Prat. A cal Prat ens varen tindre de donar dos pisos. Un d'ells estava ple d'escarbatines i no si podia viure, es veu que feia temps que esra tancat, alla no si podia viure. De cal Prat ens varen anar a viure a Puigreig, Alla vaig anar a treballar a cal Cases, era durant la guerra del lock out. De cal Cases varen anar a treballar a cal Pons i de cal Pons a cal Vidal. Allo semblaba un presidi (la colonia); i d'alla ja varem marxar perque feia set anys que estaven casats.

De casada em vai anar a treballar a cal Pons, perque aquell hi treballava, a cal Pons teniem 5/4 per dinar i per dinar havíem de fer mes de mitg hora de camí. Después de mitg hore de camí havíem d'arribar alla dalt i dinar. Per una banda dinavem i per un altre donaven pit al criu, amb 5/4. I encara alguns dies, com que allavores ningú tenia aigua els pisos ni tenien res, dons encara alguns dies ens hi teniem d'anar arentar a uns safrejus publicis i correns, casi be, amb al dinar a la ma entrar un altre vegada a treballar per no surtir-ne fins a les 7 del vespre, per guanyar, allò que guanyavem... 30 pts. Amb unes condicions, a nosaltres ens donaven 30 pts., que 30 pts!, de vegades ni arribava, ens donaven 8 pts. per una peça que tenia 25 metros, ens pagaven a peçes. Però si aquella peça no sortia gaire be, si havia una mica de defecte, te la feien quedar. A tu et vien donat 7 o 8 pts. per aquella peça i te la feien quedar per 24 o 25 duros. Encara, primer ens feien anar al despaitx, encara que no et tinguesis de quedar la peça. Et feien pasar per la vergonya, deien, mira l'han fet anar

a llepar. Et feien a anar a dalt, i havia l'encarregat i et deien: Miri, vosté a fet aquesta peça que hi ha aquest defecte, a de mira mes, perque això si ho torna a fer un altre vegade haura de marxar. I es clar, la gen anava dien: Mira a aquesta l'han fet anar al despaitx, ^{i l'han remigada}. Et feien pasar perla vergonya.

De vegades portaven cotó dolent. Una vegada varen portar xumel, llavors treballaven a cal Monegal, allò no es podia treballar. Si amb el cotó normal feies tres peçes a la setmana en el xumel en feies només una. Ells et pagaven el mateix i ho venien al preu que volien, perque allavors es treballaba poc.

- Permetem un moment. La materia prima, el cotó, hi ha l'indiu, hi ha el xumel, aquets cotos a la que entraven a la fabrica de filatures, de tejits de cotó... Perque ara ja hi han tantes fibres.... Notareu un pulsí, que es la terra, la pols que porta el coto i allo els primers dies, despres ja t'el tragues sense donar-ten conte... (ensuma)... notes que estas tot embosat, això es va tragan. Despres hi ha un altre cosa les fabriques eren tancades hermeticament, per una rao, el vent de fora aseca el fil i aleshores al teixir-lo es trenca, tan el ~~fil-fil~~ el fer el fil com al teixir-lo, això es un altre cosa per que us han doneu conte de les condicions de treball i de les condicions higieniques. Despres un altre cosa allo que diuen que el mal es pitjor que la medicina, o la medicina es pitjor que el mal, mes ben dit. Va venir que es va posar un sistema per humitejar l'atmosfera de la nau perque el fil no fos tan sec i es pogués treballar i aleshores,

heu vist aquets camps que reguen per immersió... em sembla que es, no?,...

- Per aspersió.

-... Dons era igual, pero queia per sobre i, esta clar, tota la jornada la gent tenia de soportar allo. Venien noies de mares de pagés totes vermelles de cara, sanes i amb tres mesos quedaven blanques com aquesta paret, o sigui que...

- Com es varen ^{començar} organitzar els treballadors per tal de lluitar contra aquest estat de coses?...

- De acord amb els sindicats de Barcelona, Tots ja saven que en aquella epoca tan la CNT com l'UGT estaven molt amunt i allavors varen començar a pujar els delegats de Barcelona perque llavors nosaltres ~~no~~ estavem de be organitzats els treballadors; això va ser abans de la vaga aquesta, quan els amos van declarar el famós lock out per acabar d'arreglar-ho, pero allavors els treballadors ja hi estavem organitzats. Va durar molts anys, no?, no solsament alla sino a tot arreu. Jo crec que això vosaltres ho sabreu mes, el ram de l'aigua i després el metalurgic va ser el sindicat més poderós. Esta clar, si no m'enganyo, abans de la guerra a ~~Barcelona~~ Catalunya ~~hi-havien~~ en vivien 260 o 270 mil families del ram de l'aigua, perque tenim el Llobregat, tenim el Ter, el Cardener, dons aquets rius son importants, desde que començan fins a Barcelona, tots son industries, a la muntanya i al pla. Esta clar, això va portar una organització i allavors la gent hi tenien ganes perque com hem anat veien, com us he anat explicant la forma de treball, avui dia hi han els autobusos que recullen els treballadors i els porten d'una fabrica a

l'altre.

- Allavors s'havia d'anar a peu a tot arreu
- Tot s'hanat transformant. Ademes de que el treball era pesat i de les moltes hores i havia tot el demes que es pasaba. Això per força!, per força!, porta a les persones a unes ganes de reivindicar-se, no?. I per d'al·lo que sigui, ^{han d'adherir-se} ~~van-seguir~~ el moviment. Les proves es com us he explicat que rebiem ajut dels sindicats de Barcelona, fen ranxo pel carrer i totes aquelles coses que ja us he explicat i aixis es va aguantar. Represaliats com sempre pasa a tot arreu, pero varem conseguir les 8 hores I aquesta millora que avui no donan cap importancia!!, porque ja ho veieu, la necessitat del pluriempleo i això. Jo he intentant explicar-ho en els joves ~~exé~~ això i duen que viuen be a la seva manera treballant i treballant, no?. Potser tenen mes benestar que no teniem allavors pero ara compenareu que la gent es tenia de rebelar per viure de la manera que vivien, per sentit comé.

S.- Allavors tenies 13 o 14 anys , jo m'en recordo ben ben, i un tall de carn sencer no la havia pogut menjar mai, porque de la manera que es treballava i es guanyaba, encara que fos mes barat, una casa que tingués 5 o 6 fills, guanyan 24 o 30 pts. al matrimoni, el dia que havia un tros de carn un dia em un li donaven el tros de dalt l'altre dia el tros de baix, porque no es podia viure d'aquella manera, encara que ara sembli barat el treballador de la manera que guanyava tampoc podia. En resum, que no es guanyava per lo que es necessitava.

A casa neva jo havia vist anar a comprar una capsa de mistos i ^{fià-} a fià, una capsa de mistos que valia 5 cts., a fià i al cap de la setmana anar a pagar-ho

.../...

Mi cinc centims no hi havia!, perque es a dir, els meus pares encare ho havien pasat mes malament, perque estaven en una colonia, no era colonia, a vora Gironella, treballaba en una fabrica. Miri, la neva mare, per cada fill, set o vuit qu'en va tenir, amb dolors marxaba de la fabrica, s'en anava a casa i fins el moment de tenir el crio, ^{encare} feia nitjons, pel meu pare i els 3 o 4 dies ~~es~~ ~~terna~~ s'en tornava a treballar!, encara no arribaba als 8 dies aquella dona havia de tornar a treballar i no cobrara res eh... I com que en aquelles colonies treballaven tantes hores a l'hivern a l'hora del mitg dia s'havien d'anar a rentar al riu, perque alla dalt no hi havien safreixos, s'empre tenies d'anar a rentar el riu, jo també havia anat molt, eh...?!, alla dalt el ~~Per~~ puigreig tampoc hi havien safreixos pero en tal de tenir aigua inquan t'anadonaves devegades ja estaves envoltada pel riu, del riu Llobregat, perque devegades engegaven els recs i quan t'anadonaves ja estaves ~~envel~~ voltada, els treballs eren per escapar-te en una caixeta bo i ajonollada. La neva mare no tenia cap altre remei que els mitg dies, a les tres, del mati s'aixecaban, agafaven cada criu i els anaven a portar en una casa un a l'altre casa als hi aguantaven l'altre, fins al vespre, i el vespre els hi anaven a buscar, es a dir, que el vespre acabaven el recorrido si plegaven a les set, fins a les nou o quarts de deu, anant a b a busca la canalla donan-lis de sopar i portar-los a dormir i si el diumenge plovia, els dies de feina, a l'hora de dinar ~~per contes~~ ^{d'anar-s'en a dinar} ~~per-eeñ~~ s'en tenia d'anar a rentar al riu, bo i ajonollada o sino el dissabte hi havia un safrix public, com are si anessin a'aci a Castelldefels o mes lluny s'en anaven a rentar a aquell safreix

i el vespre, tot plegant, aquella pobre dona , bueno, el dissabte plegaven a les 5 de la tarda i el vespre ens portava a tots a dormir i s'en anava a rentar i allavors estenia la roba, i es clar com que era alla dalt i sempre s'estava a 6 o 7 graus soat zero, com ara encara, es glaçaba i l'endema al mati quedava casi be ajuta i l'endema al demati, aquella dona tenia d'arreglar la roba per tota aquella colla i l'endema tornar-se a aixecar a les tres del mati altre vegada, tornar a pasar a tota la canalla perquè els guardessin, tornar-se a posar a treballar de les 5 del mati a les 7 del vespre, per arribar a guanyar 12 pesetes o 13 a la setmana, ella i el meu pare. Vosté en dirà, i d'un plegat, mira,... se tencat. Ven tancar, varem haver d'agafar i au! agafa tota la canalla i allavors va ser quan ens varem anar a cal Vidal. Ja en dirà, amb 24 pts. haver de viure 7 persones, encara que diguessin que tot era mes barat, jo havia tingut d'anar en una botiga a buscar una capsa de mistos, 5 cts.!, i dir dissabte ja us las pagaré, una capsa de mistos 5 cts.!, per que veien ^{si} ~~que~~ havia explotació alla dalt, nones ho sap aquell que hi ha treballat. Pero això ho explicas a la gen d'ara i no s'ho creu, els hi sembla que no pot ser, els hi sembla que es imposible que tu aixis pogut resistir tot allo...

H.- Per això em anat lluitan, Sisca, per ^{això ha anat lluitan la gent} ~~superar aquesta situació~~ i tenir mes benestar i s'hagut de ~~vencer~~ ^{vencer} a aquesta mena de gent, a la burgesia, home!... Tu creus que sense els sacrificis de la gent que ho han donat tot tu hagueres arribat al punt que ^{som} ~~estes~~ avui...? Lo que falta es que ho sapiguen reconeixer això, eh?.

.../...

Are, es clar, aquella gent d'allà dalt, hi han fabriques que encara estan pagant tres pesetes i set pesetes de lloguer de pis, perque com que fa tans anys que hi son, hasta hi han arribat els fills, però, que han fet els pares? Ja tenen retiro, s'han comprat un pis al poble i el pis no l'han deixat, primer perquè hi viuen els fills, segon no els poden treure perquè son retirats, però de passada tenen un pis al poble, pisos que s'han fet ara i pensen, bueno, si algun dia d'aquí ens treuen ara ja tenim un ^{puesto} ~~pis~~ per anar a viure, ja no és allò de dir, agafar els mobles i marxar. Però encara ~~hi~~ ha puestos que paguen 3 pesetes i set pesetes de lloguer en aquelles colonies .Ara tenen unes altres condicions perque els hi han posat llum... Nosaltres havíem estat en colonies que ni llum teníem... mira, llums de carburo, i espelmes, perque no hi havia pas llum en lloc. Nomès n'hi havia a l'esglesia, al convent de les monjes, a les fàbriques.... però als pisos no hi havia llum, llums de carburo i espelmes. Així havies de passar. Miri, quan ens en varem anar a cal Vidal, havia de fer menjar per sis de colla i tenia sis anys o set, es a dir, que a les cinc quan marxaven ja em cridaven, mira, marxem, i no te dormis, eh?, perque has de fer una pella de patates fregides o be d'allo, a les 8 del mati havia de tenir l'esmorçar fet per set de colla contam-ni jo, las altres ja treballaven... I allavores em tenia d'anar a costura, que deíem allavores, a les monges, que obrien a 2/4 de 9, a 2/4 de 11, ja havia de sortir per anar a tirar la patata i la col a l'olla, ja em dira que podíem apendre... A la tarda sortíem a les 4 i havíem de fer sopar per set, amb un fogó aixís, qu'el tenia aborrit, de carbó de cok i es clar, jo sentia l'altre canalla que jugaba i m'en hi volia anar també a jugar i em deien

../..

mira, has de coure ~~ee~~ això, aquest gra o això, jo em pensava que aquell foc cremava i es clar quan plegaven a les 7 ~~aquell~~ foc estava apagat, el gra no era cuit i ~~allavors~~, ben calenta cap el llit i sense sopar perquè no havia tingut el sopar fet i ~~apa~~ a esperar l'endemà, a sis anys o set.

H.- O sigui que t'explotaven els teus pares, t'explotaven a la fabrique, t'explotaven per tots cantons.

S.- Tenia una germana que aquella feia, ella i un altre treballaven de les 5 del matí a les 7 del vespre, l'una perquè tampoc tenia l'edat, l'una treballava de les 5 del matí a les 12, dues pesetes i l'altre si posava a la tarda, de l'una fins a les 7 del vespre, dues mes, o sigui que amb 4 pesetes pagaven dues dones, aquella fabricant; al vespre, en aquella, la feien anar a les monges, i es clar, aquella sempre hi havia estat una mica rebeld aquella neva germana i es clar, aquelles monges un dia l'hi van dir, que havia de dir el crec en un deu i ella va dir, jo no vull dir el crec en un deu, s'en donava vergonya davant d'aquelles grans, dons diu, que diras el crec en un deu, doncs no el vull dir, i aquella monga que l'hi diu: Si no el dius "por la puerta se pasa a la calle i ella que diu: ande usted con Dios!... Allavors no la volien; no la volien; altres vegades, les monges ~~le~~ l'hi deien, aviu t'has de quedar i ella a empentes i empentes a les monges obria la porta i marxaba, no es volia quedar, deia, es l'hora de sortir i no vull quedar, es a dir, que alla anaves a col·legi, només hi anaves un dia perquè hi havia el trisagi, l'altre dia perquè hi havia el mes de Maria i el rosari, es a dir, et feies gran i amb prou feines sabies posar el teu nom i llegir una miqueta perquè era el que

t'ensenyaven mes i adenés com que a totes les colònies només hi havien monges, no hi havia cap mestre particular, allà només passaves el temps amb rosaris i parenostres, llegir poc, llegir molt poc.

En aquesta colònia que us he dit, a cal Pons, hi ha aques torres encara are hi son, molt maques que hi havien fet els amos, que are allà hi fan toballoles i a l'estiu la canalla, si vusté els hagués vist, hi havia canalla que hasta ~~que~~ quasi be ploraven perquè pujaven aquells amos. L'amo no havia tingut fills, Don Lluís, ~~que-li-~~ que l'hi deiem, pero tenia molts nabots i pujaven cada estiu, pero abans no venien, de criats, de criades, de mandangues, en pujaven!, no ho ~~s'es~~ pudeu ~~imaginar~~ arribar a figurar, I tu, que treballaves, allà dintre d'aquells penals, amb aquella calor!, que no podies respirar, perquè les dones, els cabells, quan sortien al vespre, semblaba que portessin una "purruca", tot ben blanc del polsim que feia aquell burró, tot ben blanc!. I els veies abaxair a l'estiu amb unes carreteles que tenien, un caballs!, uns sumbreros!, aquells sumbreros blancs... i nosaltres els treballadors desde allà dintra deiem: Aixís s'arventesin!!, nosaltres aquí amb aquesta calor i goita aquells com van, amb aquelles carreteles!, amb aquells caballs!. Dofa Pilar, d'on era aquesta?.

H.- La mestresa aquesta era filla de can Llibre de Barcelona, la de la pastiseria. Era casada amb un net d'aquest fabricant, i tu els veies amb aquelles carreteles que tenien, amb aquells caballs macos i nosaltres allà dintra, per guanyar, això era abans de la guerra, per guanyar 13 i 14 pts. a la setmana!!

- I tan abans de la guerra, Sisca....!

S.- que de criats i de criades, bo, tenien mes criats aquella gent que potser ara el Franco. I aquella canalla, amb uns juguets i unes bicicletes que portaven!, si hagueres vist la canalla d'aquella colonia... tot alla, que somniaven... No es volien fer no, amb cap de la canalla de la colonia . Devegades veien algun nen que l'hi deia em un altre: que m'hi deixes pujar...? NO!, ells anaven amb les institutius i totes aquestes i ja no t'hi podies acostar. Hagueres vist aquesta canalla alla, que anaven amb uns patins i uns juguets... Bueno, i l'altre canalla que s'ho miraven i devegades et deien em anat a dalt la torre a veure com jugaven els nens dels amos... amb això ja ens hi contentavem, perque quan t'havien pasat una pepa de dues pesetes, els reis i no passaven pas res mes, perque la gent no podia pas fer-te pasar els reis, perque em el que es guanyaba, encara que tot fos mes barat, era impossible . Es a dir, que no mes vivien aquets fabricants alla dalt, aquells si que vivien, pero la part treballadora no, era tanta l'explotació que no es podia viure.

H.- Cònsecuencia, els cacics del sud, eh?, ja ~~enem~~ n'hem llegit tot el que son, no?, pero alla dalt hi van haver els primers negreros que s'han conegut i passen per les grans personalitats, pero negregos de veritat, es pot constatar, no?.

S.- Alla pasava l'amo i no deia bon dia a ningú, entraba a la fabrica i no deia res, no; no mes s'ajonollava devant del capella i l'hi besava la ma, pero a la fabrica no deia bon dia a ningú. Despres jo encara he treballat 13 anys a can Serra Valet, en una fabrica que no savies mai que havies de guanyar perque com que no havia relotje, et pagaven el que volien, aquí feien bellut

blanc i allavores el tenyien, i alla pasaven el divendres, perquè alla no es contava a peçes com es feia alla dalt, si no que feies una peça molt grossa, perquè alla en una setmana, tot i fent dos torns, a lo millor no l'acabaves una peça tan grossa, i pasave di vendres un i deia: Mira aquí contarem tans metros, posaven un senyal al demati i una a la tarda, però quan pasava aquest contava els metros qu'ell l'hi semblava qui podia haver, es a dir, que tu com qui no havia cap rellotje no savies mai el que havies de guanyar... Allavores feien anar quatre telers, anaven a preu fet, i amb quatre telers, abans de la guerra, la setmana que guanyavem mes 37.- pts. , 40, les mes llargues 40, però 35, quatre talers i de bellut i mai savies el que tenies de guanyar, perquè mira, deien, contarem tants metros, tan aquesta i tan l'altre. Com que aquella peça, tu no savies mai els metros que feies. Això es del 36 cap aquí.

H.- Imagineu-vos...

- I com va ser que un vareu decidir ~~de venir de Puigreig cap a~~ deixar Puigreig i venir cap a aquí?...

H.- Va ser una cosa, ja te he dit, dit i fet. Per cert, que aquesta estava em estat. Aquí hi havia un encarregat que en totes les amalliacions que s'en fet, mecanics, fusters i paletes els han anat a buscar alla dalt. A quets anys, vull dir els burgesos d'aquí, perquè d'amo nomes en tenen els gosos, aquets burgesos d'aquí deien em un encarregat d'aquells, com que ells eren de Manlleu conexien molt a tot el personal de totes aquelles terres i deien: mira ~~heverare~~ haver si troves operaris. Un dia jo, m'en anava cap a dinar, ~~perque~~ perquè jo sempre havia treball a colonies però no havia pas viscut mai. Dons m'en vaig trovar aquest home i com que em conexia, aïu, que!, com esteu, i jo, ho mira!...

Vols venir a treballar a can Roca?!... A ben dinat m'has de tornar la contesta, i jo dic qué... I ell diu: 17,35 l'hora i 8 hores. En aquell temps 8 hores no les havia vist mai, acostumat de les 5 del matí a les 7 del vespre, quan vaig arribar no m'en sabia avenir, em semblava que em posava a treballar i ja plegava. Bueno, arribo a casa i l'hi dic en aquesta: Escolta, ja esta fet. Ella em va dir, home, la meva mare, la meva germana... Res, res, ja esta fet. I ja som aquí. Arriven aquí, 8 dies, els primers 8 dies o 15, una vaga. La Sisca va estar 6 mesos en venir perquè havia tingut de tenir un petit. Allavors això estava que bollia, o sigui que almenys m'en despedit 5 vegades, cinc justes m'en fotut al carrer. Quan va baixar aquesta i varen tornar, era l'any 31, quan es va roclamar la Republica. Varem agafar els temps de la efervescencia, cada dia hi eram. Però això feia por, perquè quan es deia tot deu al carrer no entraba ni Cristó, ni els amos ni ningú. És clar i allavors aquí com que casi tothom treballaba allà mateix semblaba que tot el poble estugués parat, tanta gent. Allavors va venir la Sisca.

S.- Bo, els sis mesos vaig venir jo, ens varem venir a les Colomeres, sense mobles, pagant 55 pesetes que es com ara 3.000.

A les tres setmanes de ser aquí, al carrer; amb dues criatures, sense mobles i amb 10 pesetes!, es a dir que amb una peseta havíem dedinar, amb una peseta feien el dinar, perquè varem baixar sense quartos, sense mobles ni res i sense feina! i esperar haver si el tornaven a llogar, perquè allavors cap a tres o quatre setmanes si els pasaven a avisar els tornaven a

a llogar, pero sino tornaves a quedar al carrer, i aixis ens varen trovar 5 o sis vegades. Aixis es com em vaig decidir, el cap d'un any, entrar a treballar a can Serra Valet, allavors em vaig posar a treballar amb dues criatures, a can Serra Valet i ell, a la Fundició, fins que allavors va venir la guerra.

H.- O sigui que tu treballaves. Peies dos jornals. Treballan a la fabrica, fen la feina de casa i de les criatures i el diumenge rentan i cosin com totes les mares...

- I a on les deixaves a les criatures...?

S.- El gran a col·legi i el petit el donava a tenir em una dona de sota casa. I després el vaig portar a les monges; el portavem desde les 9 del mati fins a les 8 del vespre, l'hi donaven dinar i hem feien 6 pesetes al mes. I al vespre, com que jo plegaba a les 10, estenia de quedar a can Roca, les monges al posaven a dormir i jo agafaba una manta i el anava a buscar i el portaba cap a casa, a les 10 del vespre. I l'altre, porque tenia por de d'estar-si arraconat alla a l'escala, alla amb el fred, alla esperan que vingués aquest.

H.- Un cas molt xocant, aquelles monges et devien agafar de bon d'allo, porque el primer dia que el va portar, hi havia una mare de deu a l'entrar i els hi va dir: qui es aquesta dona?!. diu, Comy si que es quedat be... I la monja em va dir, que es que no n'hi havia vist cap de mare de deu? i jo l'hi vaig dir jo poc que tinc gaire temps per poguer-l'hi ~~esperar~~ porta, porque be tenia prou feina... Els hi va caure en gracia...

H.- Jo quan vaig plegar, feia 51 anys que treballaba...

S.- Per la guerra jo també treballava aquí, ens hi posavem a les 12 de la nit, eh?, i ens varen fer fer un refugi a les dones a pic i pala, eh?, un hora cada una, un hora una picava amb el pic i l'altre amb una pala i un cabag treia la terra i al cap de l'hora com que no hi havia cap home, només hi havia un contra-mestre vell que ja ni s'aguantava, perquè tots havia hagut de marxar; un hora cada una, ara a tu et toca de picar amb la pala, ai!, amb el pic i l'altre amb la pala en un refugi que si cau una bomba no hi surt ningú. Ens hi posavem desde les 12 de la nit fins a les 4 del matí, amb uns bombardejos que no se com no es va ensorrar, perquè hi havia dies que ~~quien~~ queien per allà aquell camp, que no se pas com no varen avarar la fabrica, i el divendres ens pagaven, però si no hi eres a l'hora, aquella setmana ja no cobraves, perquè no hi havies estat i tot i sen en guerra no cobraves... després d'haver treballat tota la setmana. Varem ~~per~~ passar tres anys en aquest al front i jo aquí amb les dues criatures. Jo allavors vaig portar la canalla cap allà dalt a vora Berga, perquè nosaltres som d'allà dalt, amb el carrilet, perquè el meu cunyat era maquinista, amb aquells bombardejos a Barcelona, aquells bombardejos tan forts que hi van haver. Que jo no mes va ser sortir de l'estació del Nord, encara no hi havia arribat a Terrassa que ja era tot ensorrat, que quan vaig arribar a Manresa i deia que venia de Barcelona no s'ho creien perquè l'estació del Nord era ja tota ensorrada...

H.- El meu pare era mestre municipal, va anar d'interin a Sallent, un poble perquè ell era fill de Sant Vicenç de Castellet. ~~El meu pare es diu Claret~~ La meua mare era filla de Sallent

va ser quan va conèixer al meu pare anat d'interi alla. El meu avi besavi era cosí germà de Sant Antoni Me Claret, que era família de teixidors, per això a mi em diuen de vegades Sant Claret... ja, ja, ja... La meua mare era catòlica, apostòlica i romana i no ho mes sabia anar a l'església...

S.- I aquest no siha pogut veure amb els capellans!...

H.- Aquest Sant era de Sallent. Dons el meu pare va anar a Sallent, junt amb un altre mestre per ajudar ~~an~~ un mestre que tenia una mica d'acadèmia, amb aquestes va conèixer a la meua mare i aleshores s'en varen anar a Puigreig que ja es mes cap el Bergadà, o sigui qu'es trova Sallent, Balsareny, Navas, Puigreig. A Puigreig va anar d'interi, però quan va ser l'hora de marxar l'ajuntament d'alla l'hi va dir: Home... cony... Si es queda l'hi donarem un any de franc el pis, la llenya, bueno, perquè alla fa tan fred, i, a canvi, això sí, mestre del municipi... I alla que va anar per quatre dies, ^{s'hi} ~~es~~ va morir... I a mi em deien, cony, el teu pare es mestre, perquè no segueixes el seu ofici!... Ca, home, ca... Per totrem de gana!... Perquè ara ja ho veieu els que hi sou mestres, els fan passar pel tubo, eh?; es una vergonya, la veritat o no?.

S.- Per una peseta que pagava la nanalla... i no es per la peseta... diuen el que hara pasan que fins i tot els hi deuen diners...!, Dons que contin aquella època, enteneu?.

H.- Perquè el meu pare era de ~~la~~ l'aviació, també... Tots els d'aquella època, ara tenen comerços i de tot. I aquell home... En aquell temps, es clar, hi havia molta gent que no sabia tan de llegir i escriure com ara... i s'hi l'hi presentava una dona

o un home i a lo millor estaven dinan: Escolti, em voldria fer una carta? El tio deixava el dinar, le fotia la carta, l'hi posava el paper, l'hi posava el sobre, l'hi posava el segell i em deia! Noi, ves-la a tirar a baix fins a la bustia... I tot això, sense pagar!, tot de la seva butxaca. És allò que diuen: És més pobre qu'un mestre d'escola. Lo de la professió a' ~~es-ee-sentir-~~ s'ha de sentir, com els metges, com tot. Començava al dematí de 11 a 12 donava conferències al fill o a la filla que ja havia anat a l'escola, a les 5 de la tarda, quan plegava, preparava feina perquè a la nit venia la gent d'aquelles colonies, nois i noies, però grans, eh?, hasta de casats i també d'aquelles cases de pagés, mireu si tenien voluntat que hasta amb una llanterna, de mitg hora a un hora lluny; venien i tots tenien, res de seccions, eh?!, Tots asentats i ja cada un ja tenia la feina. La neva mare els feia llegir, jo també els feia llegir, això que l'endemà em tenia d'aixecar a les 4. La neva mare a les noies i jo als nois. Ell amb un altre xicot adelantat que tenia, que l'ajudava, i ell un per un i ~~arrederae~~ a'aquell noi, els anava repasan, per que tots feien coses diferents; l'un multiplicava, l'altre dividia, l'altre no sabia escriure una carta... Un per un... L'endemà quan arribaven, tots ja tenia feina a punt i repasada del dia abans. ~~Em~~ Amb un altre ^{eh?!} qüestió, sempre estava ple, sempre estava així, però, no podiem viure. I esperat i esperat! perquè en venien alguns que a casa seva hi tenien interès en que vinguessin que feien campana, saps que feia, el puesto a'aquestes per un altre i aquests t'els estalvies, i quan venien els hi obria la porta i davant de tots per que s'anadonquessin els hi fotia els llibres i en ell~~s~~ escales a aball, i els hi deia, del teu puesto n'hi haurà un altre que

s'apreñitara s'en aprofitara, eh?, i nosaltres ca. campa com puguís, de calés pocs...A no, dic, mestre no, els mestres que no s'enfadin, es veritat pero, em cago em en l'hospita...

S.- Home, pero, es que de pasada jo et dic que era tonto, perque alla hi havia aquelles cases de pagés riques... aquells propietaris de les Serres de Viure, que deien, que eren gent que podien... i-ell, i anaven, saps allo que abans els masovers deien: la meitat l'amo, la meitat jo, anaven alla i deien, bueno, are em caviat el masover, vost'ens fara la contracta, veste em fara els papers i bueno senyor Calcina i quan l'hi en de donar?, bueno res, ja esta be, ja esta be. Aquella gent no podía...?, dons, carai, perque no els feia pagar, es clar que aixís no tenia mai ni cinc, perque es clar no els feia pagar... Aquella gent ja podien, que ho fes a aquells que els hi posava el sello, bueno, pero aquella gent ja podien, eren propietaris... Dons no, no, ja esta be, vaaa...!

H.- Oh, i amb una condició, eh?, aquesta es bona, també, em deia, bueno, i que vols fer tu?, i clar, vivin en una Conca industrial i mecanics i això i tant per tant, je mecànic; diu, mecànic, eh?, si, si... bueno, ja et buscaré feina, si, si, em va buscar feina, diu bueno, diu, encara t'hi pots pensar ara, pero.. pensati be! ho començaras i ho acabaras, perque si no la porta es oberta, el dia que diguis que no ho vols fer no entris, vaig pensar, això va en serio, hospita!. Vaig començar amb una nevada, pels reis, ales 4 del mati, als 14 anys, encara jo rai. Amb llevava a les 4, perque a les 5 havia de ser a la feina. Con que era aprenen tenia d'ensendre l'estufa perque quan vinguessin els operaris ja fos calenta, amb 3/4 de caní, i jo fetia hi fotia benzina i el que trovava, saps?, i que fos vermella, perque en-

care hi volien torrà el pà, i quan ells s'escalfaven hi havia una porta que en el puesto dels vidres d'abaix hi havia una ~~enxa~~, amb-un planxa, amb un furadet petit que donava a un gran pati. L'encarregat sempre arribava mes tard, era un home bastant gran, hi portava uns pantalons amples i estrets de dalt, de marino, que havien sigut moda, i jo el conexia pels pantalons amples, saps?, i un bon dia va voltar per un altre porta i em va trovar alla amorrat vigilant per aquell foradet a veure si venia... Hi teniem un encarregat que ens feia anar... Sis pesetes a la setmana. Et deien, noi!, aguanta això, i es clar, el ferro de fundició si no es cola be, es-~~tre~~ a la que l'hi dons un cop es trenca.. i em fotia uns crits quan a ell l'hi semblaba que no feia malament, aquell home em fotia mes por que el meu pare. Quan mataba el porc, això si, tots hi teniem d'anar a casa seva a sopar i ai que ningú ens digués algo, porque era l'amo de la fabrica, aquell tipo, diguem aixis, erem d'ell, els aprenents erem d'ell, aquelles coses que tenie, pero, noi; jo pesava 41 kilos i escolteu, a la forja, quan fotia un cop de martell alla, hi havien de picar dos ~~en-el-mall~~ amb el mall; el que va al devant es el que marca el pas, porque el que va al darrera ha de mirar d'enganchar-te el teu, i si son tres pican amb el mall, clar, es molt maco sentir-ho, pero, es clar, jo hi anava al devant i els primers dies, me cagu en dena!, em fotia troncada i ja se m'escapava, i em fotia uns crits. L'encarregat, em deia, noi!, ja badés!... allo era un terror, allo em penso, me ha donat aquest mal geni que tinc; aquell tio l'hi deien "el teia", i era com una teia, aquell home, aquets forjadors han de ser durs, porque per vencer el ferro s'ha de ser ~~dur~~ brutus, una mica bruto, eh?

i aquell tio ho era... I conte les sis pesetes a la setmana. I un dia m'agafa a mi a l'altre aprenen i el seu fill, eren tres i tots tenien la mateixa edat, havien portat molta maquinaria, havien unes caixes llargues... totes en un pati gran. L'altre i jo, un dia ens van esquitllar i a la fressa no varem endresar res gaire be i... es veu que el fill es va quixar en el pare i el dissabte a sobre, els aprenen eren els que feien la nateja i estava be, havien natejat força be, i el tio va alla i no trobava res i es comença a empipar i el cap d'una estona, l'altre, l'altre era fill d'un encarregat d'alla, i l'altre que era el fill d'ell i jo, que i diu, veniu!, i diu, ho heu fet?... si, dons no heu plegat encare, no, veieu aquelles caixes que hi han alla, totes aquelles que hi ha alla, les aneu agafan d'una en una i les porteu aqui i quan les tingueu totes aqui les porteu alla una altre vegada!, aneu fent i ja us avisaré... Bueno, jo ne n'he volgut doblegar mai per ningú, saps, pero... Dic, hostia!, si vas a casa i, eh?... Perque l'encarregat va dir: a qui no l'hi agradi, al carrer; hi si vaig a casa i els hi dic que m'en tirat al carrer, també m'hi tiren ells, es a dir, que no hi havia mes remei, i jo, caixes cap aqui i caixes cap alla, amunt i aball, baixant ^a ~~esgan-me en~~ tots els sants del calendari, pero amunt i aball, entens?, fins que l'ultim, es veu que la seva dona es va enterar i va fer baixar el seu fill petit a dir-nos que ens podiem anar a casa. Quan arribo a casa em diuen: que vens tard...?.... Oh... es que he tingut molta feina, avui... Jo el que tenia ganes es d'haver fotut el camp, pero quan hagués arribat a casa, que? Avui ha canviat una mica peruge si en un noi l'hi diuen que el treuren de casa, fotara el camp i molt be que fara

../..

Amb això no coincidim amb aquesta, eh?, perquè jo crec que cada un ha de tindre la seva vida, i no coincidim perquè jo em recordo del que em pasava, potser si que el meu pare tenia raó, perquè era una cosa que jo començava, que era molt dura, perquè em feia veure que no tot són flors i violes, volguen dir, rumiat-hi, perquè jo estava acostumat a aixecar-me a les 8 del matí per anar al col·legi, i de cop i volta, eh?, començar d'aquella manera i que em tambalejaba el mall i tot, però dur, dur, i creu-me, no en vaig mori, no,

S.- Ja ho dic jo, devegades, n'hi ha gent que em fa gràcia perquè devegades, un dia mateix alla a la perruqueria, hi havia una noia que diu, parlan dels anys i això, diu, Oh!, vosté per això, diu, i tot parlan, jo ja l'hi vaig dir que tenia a vora 70, perquè jo pel Setembre ja fare 70 anys i diu, Oh!, però vosté esta molt be conservada, volguén dir que no havia treballat mai, a mi hem va sortir una paraula mal dita!, dic, mira, mai en ta puta vida has treballat el que he treballat jo!. Quan pensava que ne havia d'aixecar a les 4 del matí, amb aquell fred i que no havia pogut menjar mai un tall de carn i que ella estava cansada de menjar bistecs, ai mira, l'hi vaig dir una paraula de mal dir, però em va sortir i després em va sapiguer greu haver-l'hi dita, però mira ja la havia engegada. El diumenge que hagues pogut sortir com totes les dones d'aquell temps... No hi havien màquines de rentar. Jo quan treballava a can Serra, a l'hora d'esmorçar, jo havia de surgir el mitjons, perquè amb dues criatures... Encara els hi feia jerseïs, allavors havies de rentar, no tenies màquina, havies de rentar i havies de cosir, doncs el diumenge, no hi havia altre solució que rentar i cosir, que ara les dones, no

no tenen feina com abans, perquè casi no en treballa cap, quin treballa ara de dones!, ben poques... Hi si treballen, tenen dones i sino, tenen màquines, i... cusi, qui cus?, no s'ha de planxar, allavors el diumenge haviem de fer la feina d'entre setmana. Allavors tenia tres mecànics i quan es va acabar la guerra, que aquest estava en un camp de concentració, va estar tres mesos cap a la part de Valencia... el van posar per bon ni-nyo, alto!. Ell va quedar en un camp de concentració, jo em vaig quedar aquí, que dormia a casa d'aquells, per la guerra, pero allavors, jo vaig marxar cap alla d'alt, perquè tenia la canalla alla dalt i vaig trovar un camió d'una persona coneguda, que em va dir: Mira, si voleu venir, jo demà m'en vaig fins a Terrassa, si voleu venir jo us portare en un camió de carga, jo m'en vaig a Terrassa, el germà de l'Àngel, del Rosendo, pero jo marxaré avui al vespre, es a dir, que ens varem haver de quedar a dormir al metro, amb un altre picota alla al carrer, amb una criatura de dos anys, demà a les 5 del matí, jo us vindre a buscar al metro, va dir, i a la nit, només senties aquell bombardeig, ~~ja-er~~ els nacionals ja eren cap aquí Sitges, i sentis a la gent que baixaven i deien, aquesta nit ja son a Vilanova, ja son aquí, ja son alla, i aquell diu, si volen venir, marxem. Agafem aquell auto, aquell camió i ens varem posar a radera amb un tros de menta que vaig agafar, amb un fred, cap a Terrassa, i arriban, quan els hi deien de que voliem anar a Manresa, ens deien, no potser, no pasareu, si nosaltres hi venim, i ja son a Manresa, no pasareu, nosaltres el que voliem era pasar; jo portava una bossa que portava dos kilos d'avellanes que havia anat a buscar a Viladecans i un litre d'oli. I alla veig un auto, petit, negre,/..

amb un home al davant i un altre arredera que no se que aixecava, i jo si que vaig allà i els hi dic, Escolti, a on van?, diu, a Manresa, i els hi dic, home, si en volguesin, jo també hi vaig, i diu, a, si, digui-ho en el xofer; es veu que aquell era algú de la Generalitat perquè portava un carnet de la Generalitat que marxava, saps, i jo que vaig en aquell i quan l'hi vaig dir que li donaria un litre d'oli, em va dir: Si...Si, ja pot venir, ja pujem. Amb unes carreteres de bosc!, només trevavem caravanes de gent que baixaven de cap a Manresa i de tots aquells pobles i jo em marejava... I aquell senyor em deia: quan vosté es senti marejada fagi tres vegades tres respirs ben forts. Ja ens tens arriben a Manresa, entren a Manresa, allà baix, hi havia tota la tropa allà sota que a Manresa ja estaven bombardejant, ja ens deien, no pasareu, ens varen fer anar cap un camp de blat, amb una xebrada que hi havia, molts de peus!; i aquell senyor em va dir: Miri, si hi vol venir, aquí en convé pasar, jo m'en vaig, pujem cap dalt, al entrar a Manresa hi ha una pedra molt gran que encara hines que hi van fer com una cova i allà ens varem haver de ficar, perquè Manresa estava tot tencat, no es veia ni un anima, bueno, ja ens tens allà dintre i a Manresa anat bombardejant i aquell senyor, a l'últim va dir, bueno, si vol venir jo marxo, perquè jo aquí no m'hi puc quedar, si vol la portarem fins a dalt el control. Ja ens tens passen per Manresa, només sortia gent que deia: L'aviació, l'aviació!!!, i nosaltres, per aquells carrers, no nos sentien, patim, patam!!!. Però varem atravesar. Arribem allà dalt al control, a Manresa, ja no havia control ni havia res, amb uns forats, amb unes bombes i un d'allo de gent, l'un anava a Berga, l'altre anava aquí... n'hi ha que feia tres

dies que hi eren, no agafaven a ningú, perquè tampoc pasaven masses cotxes; de tan en tan pasava algun camió d'aquells tan alts, i jo que havia agafat una mica de roba en dues maletes, només pujava la gen jove, la gen gran ee s'anava quedant a terra, i a l'últim va passar un i va dir: Jo vaig fins a Balsareny, un poble ben pasat sallent, jo l'hi vaig dir, bueno, ja hi serem una mica mes amunt; arribem a Balsareny i diu, també us deixaré al control, arribem al control i ja no hi havia control, ja baixaven per la part de Suria, ja tãta la tropa marxava i tot era tencat i barrat; jo vaig dir, ai!, que la pasarem negre si ens hem de quedar aquí, anava amb un altre dona també, i varem dir, com ho farem! i s'anava fent fosc, ens haurem d'escapar d'aquí!, perquè aquí no ens podem quedar, perquè si vaixen els uns i vaixen els altres... Em això que passa un cotxe i diu, a mi encara me havien quedat dos kilos d'avellanes, aquella dona de les avellanes encara les guardava, en aquell només l'hi vaig donar el litro d'oli, no ~~hi~~ l'hi vaig dir lo de les avellanes, vaig pensar que encare em farien favor, i passa aquell altre i dic: Escolti, a on va?, i anava a una colònia ben pasat Puigreig!, i l'hi vaig dir, i all em va dir: Escolti, posta salvoconducte, vosté, perquè es clar, aquell home no em conexia de res, no sabia jo qui era, i aquella dona diu, Oh!, jo encara vaig mes amunt, i l'hi vaig dir: Si no vol venir, jo marxo, perquè, que hi farem aquí?!, jo encare al me nys i tenia mes de dues hores a peu, per arribar alla on tenia la canalla, vaig pensar, serà fosc, val mes que marxar; i si, si, l'hi vaig donar aquells dos kilos d'avellanes i ja em tens cap alla, vaig poguer arribar; bueno, ja som alla dalt

arriyem alla dalt i... al cap de 8 dies allavors potser van entrar els nacionals. Jo quan vaig veure que entraven i es ficaven pels pisos, alla baix t'ho liquidaran tot, a casa. En la mare d'aquest, varem anar amb un que era d'aquets de dretes i l'hi varem dir, i ens va dir, es que a Barcelona, ~~prei~~ primer vollen treire als refugiats i després... I l'hi varem dir, es que no saltres poc que hem de psar per Barcelona, jo puc pasar per Sant Boi, pero si tots els ponts son trencats, com ho farem?, i em va dir, poc que podra pasar, i jo, ai, jo hauria de marxar. El ultim en varem arribar a fer un salvoconducto fins a Sallent, pero quan vaig arribar a Sallent, alla ~~ne~~ hi havia comandancia, jo com que no ho sabia, havia de portar un paper de la comandancia, per pasar a Manresa i arribem a Manresa amb un altre que anavem, i quant arribem alla a baix al control, em van dir veste no pot passar porque no porta paper de la comandancia. Vaig venir de vora Berga a Bacelona a peu. Amb dos dies o tres vaig venir de Berga a Barcelona a peu. JO vaig dir : i co ho haig de fer? I em van dir alla a Manresa vagi a la Comandancia al passeig i alla l'hi faran. Una dona va i diu : Hi ha una cua de tres pissos, hi han alguns que fa tres dies que hi son. I dic: Ai mare de deu haviam com ho farem! Jo no se com me les vaig apanyar, jo si que pujo, i una dona em va dir: A la una tanquen. I jo, que el castellà allavors m'ha anaverx gran i ara també casi nò sabia parlar. Ja em tens cap dalt. I les dones em deien : Eh ! s'ha de demanar tanda! Dic, jo no se pas que els hi vaig dir, jo, i arribo allà i al moment que arribava tanquen. I vaig pensar: ! Pica! I em va sortir un amb una americana llarga i em va dir: ! Y usted que quiere!? " Jo no se pas com l'hi vaig dir,ah!..... es..... es que yo llevaba un salva-

conducto... y no se que me dicen de la comandancia", l'hi vaig dir, i es veu que l'hi vaig fer gracia amb aquella cara i va, m'agafar el paper i a dintre em posa el cuny i marxo, ja m'el va be firmar i bueno, m'en vaig cap alla baix, a la carretera, i pasaven molt pocs autos i només agafaven a la gen jove i nosaltres res, i a l'ultim, pasa un soldat i em diu, si ens quedem aqui no hi pujarem, jo vaig a Barcelona, si voleu podem anar caminant un tros cap alla a veure si ens puxen pel cami i hi trovem algun camió; pel cami hi varem trovar un camió, i es clar, per aquelles carretes no se pas com no ens varem estimbar, tan aviat anavem cap endevant com cap enderrera, casi be no hi podia pasar per aquelles carreteres, plenes de forats i tot això, bueno, a l'ultim varem trovar un i ens va portar un bon tros, un bon tros, anavem apretats, ben apretats, molt carregats, i al costat hi havia un home que portava una barba com aquestes que es porten ara i que semblaba un frare i a mi em va sembla com si s'acostaba, pero, es clar, jo vaig pensar que d devia ser pels sotracs, pero al cap d'una mica vaig pensar, aquest home sembla que s'acosta, pero mira, vaig pensa, aviam, i a l'ultim vaig veure que em posave la cama a sobra, i amb això que l'hi dic: Escolteu mestre!, aneu molt equivocats perque si us torneu a acostar us foto una pinya que quedareu lluit i al cap d'un rato ja va baixar. Allavors, arribo aqui i vaig pensar, haverure si ens ho han pres tot, això que pel nostre carrer va pasar casi be tota la tropa, que es veu que pasava pel camp de futbol, pero es veu que una dona va posar un paper que deia que aqui ja hi eren els amos, que hi vivia algu

Arribo aquí i la primera noticia em diuen: A can Serra varen posar un paper sobre la porta ~~dien~~ un dels dies que varen entrar el nacionals, dien que el que no fos aquí que quedarien despendits, aixís que em vaig cap a can Serra i que l'encarregat em diu: hi ha aquest ordre i no hi puc fer res, no pots entrar, I ja em tens aquí, sense centims, al cap de 15 dies vaig anar a buscar a la canalla, cap ~~a l'una~~ ~~la~~ el uxilio social, no vaig mai cantar el cara el sol, porque no hi havia cap altre remei. Vaig fer dos viatjes a Lleida, per anar a buscar l'oli, que el pagavem alla a tres pesetes i aquí el venien a 12. Alla, a el auxilio social, només vaig anar un dia, porque com que no vaig volguer aixecar la ma, per cantar el cara el sol, van dir que no tornés mes. Bueno, allavors, aquest estava a Valencia, i no saviem si era viu o mort, amb dues criatures, sense cap centim i sense poder treballar a can Serra, allavors, a Viladecans varen posar una gent, una fabrica de calçotets per home i donaven 6 pts. la dotzena! per posar un fil per entremitg de tres traus que hi havia, 6 pts. la dotzena!, ja em dires per fer una dotzena de calçotets i encara rls hi havien de portar a Viladecans... Jo, mentres, anat a rentar per les cases i anat a fregar amb salfument... I un dia, vaig parlar amb una xicota, i l'hi deia, mira, jo pensava anar a fer calçotst, pero mira, allo es molt explotat, i dic, mira, aviam , em anire a falange... I m'en vaig anar cap alla, i es veu que també els hi vaig fer llastima, i quan em varem preguntar com es que no podia treballar a can Serra Valet, jo abans m'ho vaig ben estudiar, porque, aviam que no té equivoquis i a mes si els hi dic que cuan varen entrar els nacionals jo no era aquí, no m'haurien d'allo, i em varen dir, vosté quan

varen entrar els nacionals era aquí?!, i jo dic, si..., pero el segon dia vaig marxar, porque tenia la canalla a vora Berga per anar-els a buscar i per això- vaig marxar; pero vosté el dia que varen entrar els nacionals vosté era aquí?!, i dic, si, si, es clar jo no havia marxat, jo m'en havia escapat...Bueno, jo demà anire a can Serra i com a gracia especial i parlaré amb el director!, vosté torni demapassat a sapiguer el resultat, a veure qué, i es veu que va anar a parlar amb el director, i el director, com que durant la guerra també hi havia marxat, va dir, ai, jo d'aquest nom no em recordo, aviam, digali que vingui i bueno, vaig anar cap alla i em va reconeixer i em va dir, miri vosté portim dues firmes d'uns botiguers i aixis podra tornar a entrar a treballar a can Serra. Allavors treballaven de les 8 del mati, no feiem torns, fins a les 6 del vespre, 2/4 de 7. Fins que aquest, va venir del camp de concentració i allavors, vaig quedar treballant a can Serra, despres de la guerra, encara vaig treballar cinc anys o sis, es a dir, que entre abans de la guerra i despres, vaig treballar a can Serra, 13 anys. I es que jo vaig tindre de plegar per l'esquena, porque jo tinc l'esquena desviada, haig de portar una cotilla ortopedica, i vaig plegar sense cobrar res, fins que una dona em va dir, jo ja devia tindre 50 o 51 anys, porque no mires si pots cobrar i vaig mirar, despres d'haver treballat 28 anys a les fabriques, encare que hi havia treballat dos anys mes, pero com que no tenia l'edat reglamentaria, no em valien, em van dir que com encare em faltaven tres mesos per poguer cobrar, per poguer cobrar 300 pts. al mes, despres d'haver treballat 28 anys, pero jo vaig portar un

dia els papers a Barcelona, alla en aquella colla de vagos que hi ha, de castellans que no havien fet mai un tip de sopes i els hi vaig portar tots els papers, en el que va costar recollir tots els papers i en van dir: "Estos papeles iran a la papelera" i jo que els hi vaig dir: Tan que m'en costat dá llo!, apartat que soc capaç de trencar-te la cara! i els hi vaig pendre d'una arraballada, tan que me havien costat de fer aquells papers... Despres, vaig anar a consultar amb un jutje i em va dir que si podia cobrar el retiro, aixis que vaig fer una carta certificada, dien que si no en feien cas aniria a Madrid... per tres mesos!, 28 anys treballant!... Es a dir, que en 28 anys, ara cobro 1.500.- pesetas al mes, despres d'haver treballat 28 anys, ja veieu que m'en explotat, de jove i de vella, tota aquesta colla...

H.- ~~Exces-de-percepció,~~ Varen ^{lograr} ~~conseguir~~ nosaltres, que l'exces de percepció en no reparti-ho, perque els principis de cooperativisme, per alla dalt, perque allo de dir, al cap de l'any, ens repartirem tant, eh?, per això que diem, per un retiro, per aquelles coses, pues nosaltres ja el varem aliminar de seguida, quan varem tenir la gent. Pel sol fet de ser obrer tenis dret d'ingresar a la coperativa, i tan eres tu com els que feia 10 anys que hi ~~se~~ eren o als mes vells d'aquí. Aleshores nosaltres, ja estavem organitzats ten a nivell nacional i local com internacional, perque nosaltres feiem venir carbo de Txecoslovaquia, i quan els fets d'Austria, del famós Dolfus, que deien a la consigna "Emma esta enferma", era la consigna perque els obrers d'Austria es rebelesin, va ser quan varen arrasar el cooperativisme d'Austria, Nosaltres varem començar per vendre vi a l'en-

gros i es va llogar una botiga, aleshores, dels estalvis, simplement del comerç del vi, ens varem atrevir a veure si anavem a construir un edifici, era l'època bona del "gat pac", aleshores varem tenir una reunió, varem dir, dons hi han uns arquitectes, que arlen d'una construcció funcional, que tenen projectes favorables a la classe treballadora, parlaven de la ciutat de repòç, i tot això, dons, per evitan-se les despeses d'un arquitecte i fer una cosa ben feta anirem a veure al Sert i ens varem reunir la junta, varem anar a veure al Sert i l'hi vam dir, nosaltres som treballadors de Gava, ens trovem en aquestes circumstàncies, ens va rebre molt bé, però jo en aquets moments tinc molta feina, però no us espanteu, us recomanaré el meu ajudant que us ho farà gratuïtament, ~~enxxxxxxx~~ ^{va morir al Front d'Aragó} ~~xxxxxxx~~ ^{va ser el cap} ~~d'edificacions del~~ de fortificacions del Segre. Es deia Torras ~~et~~ Clave . La Cooperativa , doncs, va ser projecte i realització d'en Torras Clave. Ell Venia aquí . Va parlar amb tres o quatre mestres d'obres , ~~ixxxxxxxx~~ i no entenien el seu projecte, i a última hora en van trobar un, el vell Martinet, que va dir: Ja se lo que vol, perquè hi ha una escala de cargol, que el planteig d'aquella escala ni el seu fill l'entenia . Millor dit em recordo de que ells ens varen portar un album... I empenso que la taulada estava separada de tal manera que durant el desglaç, les contraccions no fesin malbé la construcció...bueno, parlen d'aquell album de les seves experiències als països nòrdics, i aleshores van dir, mireu, nosaltres quan hem de fer una cosa per un burges, diguem així, ho fem vom ell vol,perquè com es ell el que paga, però, si fem això, ha de ser una cooperativa, que desdigni tot el que hi ha en tot aquest poble, les proves són que a la façana ..//..

sen hi han aquelles pedres que ho recorden... ~~Are, esta la fa-~~
~~lange,~~ alla a les rambles... Are hi es la falange.

Nosaltres teniem... Anaven a posar una escola d'arts i oficis
 amb companys nostros que treballaven a can Roca com a professors
 anaven a establir el que avui dia es diu segurs socials,, invali-
 deç, vellesa i malalties i solidarietat en cas de vaga. La co-
 perativa la varen idea mecànics procedents de la conca del Llo-
 bregat, e-sigui i del Ter, o sigui, gent que procedia d'unes
 comarques on ja hi havia tradició de coperativisme o d'associació
 sindical i aleshores, Un dels homes, ja molt gran, que era el
 pare del Rosendo, era el pare de tots, un home amb una expe-
 riencia molt grossa, aquell home d'una vaga que hi va haver a
 Barcelona, va anar a Manlleu, aquest home, amb la seva dona
 van tenir de desplaçar-se a Manlleu, es clar, aquest home ja
 portava a dintre seu un contingut social bo i a Manlleu era un
 poble de tradició socialista, van fer una cooperativa i aquell
 home i la seva junta, fixeu-vos com son les coses, va posar,
 que de l'exces de percepció hi hagues un seguro de vellesa,
 diu senyors, varem tindre de fotre el camp la junta perquè ens
 apedregaven, ens volien apedregar, pero nosaltres ho hem fet,
 es clar, els compradors volien els beneficis... Fixis, eh?,
 perquè el cooperativisme d'abans, tenia això, l'exces de per-
 cepció, res mes, contingut social, cap, i al cap d'una temporada
 ho van començar a veure-ho clar, ho positiu, inclus en el Consell
 General de Cooperatives de Barcelona hi havia un de Manlleu
 Allavors, fins aquí, nosaltres varem arribar a fer tot això
 ja he dit, quan va esclatar la guerra, teniem ja el projecte
 fet per fer una escola de treball, també teniem biblioteca, sa-

l'ó de caf , cafe teatre, ens varem ficar a l'ajuntament, els de
 Cornell  ens varem ficar a l'Ajuntament, i fins i tot estavem a
 punt de posar un forn elèctric per fer el pa. Allavors ~~anaven~~
~~representant~~ ^{nos} jo era dele-
~~la reunió de l'associaci ~~ gat comarcal i anava
 a Sant Peliu de Llobregat, no s  si era
 un cop al m s o dos, i nosaltres feiem els contes en comú, de to-
 tes les comarques centralitzades a Barcelona, i feiem la compra
 per a tots. ~~El secretari~~ Aix  significava poder accedir als
 preus a l'engr s. Directament al Reverter. Però lo b , lo b , és
 quan aleshores dels rabassaires, es anava a fer la cooperativa
 mixta, del productor directament al consumidor, amb l'ajut del
 sindicat agrícola, escolata, aix  tenia una trascendència social
 fantàstica, es clar aix  va fer que ens fesin desapareixer del
 mapa tot allò anava molt endavant, la guerra ho va tallar pel
 mitg, i aquest hoem, aquest que et dic, quan jo vaig tornar
 que allavors treballava a Sabadell, no treballava a Barcelona,
 allavors, doncs jo, món vaig tornar a posar a la cooperativa,
 i anava a Barcelona, alla davant de la casa sindical, que ho
 tenia la CNT i ara ho tenen aquets... Allavors hi havia la pa-
 tronat... Encara hi es..., al davant, doncs hi havia, un desp tx
 que hi havia en Castanyé, un home que era el secretari de les
 cooperatives de Catalunya, i aquest home, em diu... bueno, el segell
 que teniem es veia com ens donaven les mans, i l'hi van dir que
 era un signe mas i el van fer desapareixer i van fer desaparei-
 xer totes les cooperatives que van poguer i un dia em va dir:
 Veus aqui aquests d'aqui davant! Aquets p tuls, ara venen aqui
 pels efectes internacionals volen tornar a montar les copera-
 tives i volen que jo els hi ensenyi com... eh?!, diu, pero...
 Aquell home, pobre, va morir com una rata i hagues pogut tenir

els cuartos que hagues volgut,... encare hi havien homes sencers encare sembla que el veig... Nosaltres estaven organitzats comercialment, nacionalment i internacionalment...

Recordo que estava a punt de fer-se una revolució contra en Dolfus... allavors, la consigna que varen donar, en aquella gent, en el moment de llensar-se al carrer era "Emma esta enferma" aquesta era la consigna, per allavors tirar-se al carrer, pero, es clar, va guanyar en Dolfus i es clar, va arrasar, ho va axafar tot... Crec que la força i la tradició del cooperativisme català tenia un gran reconeixement internacional hi havia gent molt experta i molt abnegada, sobre tot, gaire be era una mistica, un dels dirigents era un de Vilanova i Geltru, que era un ingenyer agronom, amb tendències Fabianesi durant la nostra epoca, casi sempre va ser el president de la Federació de Cooperatives de Catalunya i aquest home era el que assistia a tots el congressos i el que feia aquets enllaços.

Gen reaccionaria, un dia es van posar d'acord i van presentar sollicitut d'ingres a la cooperativa, es clar, hi havia gent que el hi apojaven , pero es clar, nosaltres com que els conexiem, pero vaija, els varem agafar i els vem fútra amb això de que... Pero, bueno, aquest tio si no a treballat mai, aquest es un obrer?!, es clar, el primer punt per entrar a la cooperativa es de que fossin obrers, que visqui d'un jornal, aquell home que tingui les idees que vulgui pot entrar... després ja el farem nostre, pero d'entrada havia d'esser un asalariat, pero sense limitar la qüestió ideologica, del pensament, d'organització politica ni filosofica, es clar ell la reacció es recol·laba en aquest apartat

../..

en aquest estatut, en per el qual es podia ser de qualsevol partit i de qualsevol organització. Per entrar era menester ser obrer, viure d'un jornal, l'aval de dos socis... amb el credo politic que volgues... pasava una setmana i despres la junta decidia amb els mateixos drets que qualsevol altre... No havia de pagar cap cuota ni cap plus... No es pas com ara, que per ser soci d'un club, has de pagar unes quantes mils de pesetes de cuota, per tenir en conte les inversions de s'han pogut fer... Si volies, podies ficar els cuartos com si fos una guardiola, si al final del mes deies, puc posar 50 pesetes... allo, mira, tenies uns cuartos que si mai te marxaves t'els tornaven...

Pero mes que res, quan es pagava va ser quan es va volguer fer l'edifici, aleshores, es van fer accions de 100 pts., nosaltres i varem.... pero bueno, l'edifici encara esta en peu... Jo encara i soc soci!... L'Ajuntament, despres de la guerra va volguer fer aquesta transacció legal i va obligar amb els socis a que anessin a buscar 25 o 30 pts... Be, primer la van requisar, despres quan va venir un altre alcanalde... van fer l'altre.

Per fer l'edifici, bueno, per allavors, nosaltres erem de la junta de l'ajuntament, i ens venia en Martinet, l'encarregat, Cony, em cago en dena, oncara no tinc les xarxes per posar alla dalt, cony, com ho fotare...

S.- Si, pero allavors, això no ho diu aquest, quan varen començar. no hi havien gaires socis i sempre faltaven cuartos a casa.. Tot hanava cap a la cooperativa... jo l'hi deia: aquí hi havien 200 pesetes , a!.... es que en faltaven unes rajoles o... en fi que ja han volat.

H.- La hora mes bona, va ser quan nosaltres ens varem fer socis

de les cooperatives de producció, o sigui que de l'exces de percepció del que guanyavem, donaven un tan per formar cooperatives de producció, aquets obrers que lograven fer una cooperativa de producció ja no eren explotats pel burges, perquè era d'ells, i es clar, erem socis en el sentit, perquè hi havia, fabrica de xocolata, en cooperativa, pastaes per la sopa, sabo,... Totes aquestes cooperatives de producció eren ^{Totes} gràcies a l'ajut de les cooperatives de consum que els ajudaven i allavors, es clar, no saltres erem els consumidors d'aquestes cooperatives de producció o sigui era una organització vertical. Aquí es va intentar fer una cooperativa de producció, delsusters... pero la guerra la va- no la va deixar arribar a existir.... quan va arribar la guerra, la FAI, va colectivitzar hasta Maria Santissima...

Un dia vaig anar al Serra, ara ja es mort, i l'hi vaig dir: Serra, no tinc ni cinc, mira aquí tinc una pluma estilografica que es d'or, que me la va regalar la padrina que es a l'Argentina, mira, a canvi, donam el que volguis, i se la anave miran i en va dir, oh!, cony, que hi fare jo amb això... No se la va quedar ni en va ajudar i aquest era d'Esquerra Republicana... Pero i els altres que?... Jo sempre l'hi dic que hasta la pell l'hi treurien. Si, pero ella no sap que del sacrifici d'aquesta gent que son cents i mils, que volien una cosa millor i en penso, que encara que així canviat, també estan una mica...

Sindicalment... hi teniem gent de la CNT, de bona fe, hi havia un xicot que ara es a França, no en recordo del nom...

± Sallent per tradició es un dels pobles mes avançats de la comarca. La meua mare ja m'explicava que en el seu temps hi havien gent "

"ateos" . Ella no s'en sabia avenir de que fossin tan ben educats. A Sallenthi havia molta gent de la CNT doncs hi havia molts castellans de Puertollano i per alla baix. Entre aquesta gent la CNT agafava molt de pol.

L'unic sindicat que hi havia aqui era la CNT. Però hi havia força divisió de tendències. Hi havia la FAI i els trentistes. Aquí els trentistes tenien bastanta força. Ara la FAI era mes violent i en numero molts mes.

